TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 15 | Sausis — Birželis | 1929

Privatinės tarptautinės teisės klausimai Lietuvos ir Latvijos šeimos teisėje*).

I. Privatinės tarptautinės teisės normos šeimos teisės srity Haagos konvencijose.

Kalbant apie Lietuvos ir Latvijos kolizijos normas šeimos teisės srity, reikia visų pirma arčiau susipažinti su bendrais dėsniais, nustatytais šioj srity trimis Haagos konvencijomis, būtent: 1) 1902 m. birželio mėn. 12 d. apie vedybas; 2) tos pačios dienos konvencija apie persiskyrimą ir 3) 1905 m. liepos 17 dienos konvencija apie privatinės tarptautinės teisės normas susituokusiųjų asmens ir turto santykių srity.

Šių konvencijų nuostatai yra vadovaujamieji privatinės tarptautinės teisės dalykams tvarkyti ir dedami pagrindan tarptautinių sutarčių ir specialinių įstatymų šioj srity (pavyzd. Vokietijoj „Einführungsgesetz zum B.G.B"). Mūsų kai kuriose sutartyse su užsienio valstybėmis[1]) taip pat padėti pagrindan Haagos konvencijos nuostatai.

Štai kodel šios konvencijos reikėtų šiek tiek plačiau pagvildenti kiekviena skyrium.

---

*) Žiūr. „Teisė" Nr.Nr. 13 ir 14.

[1]) Sutartyse su Latvija ir Estija kai kuriems tarptautinės privatinės teisės dalykams spręsti („Vyriausybės Žinios" Nr. 157).

I. Haagos konvencija apie įstatymų taikymą vedybų sudarymo srity[2]).

Prie 1902 m. birželio 12 d. Haagos konvencijos apie vedybas yra prisidėjusios šios valstybės: Vokietija, Austrija, Belgija, Ispanija, Prancūzija, Italija, Luksemburgas, Olandija, Portugalija, Rumūnija, Švedija, Norvegija ir Šveicarija. Trys didžiosios valstybės del visos eilės priežasčių, apie kurias bus toliau kalbama, nedalyvavo šios konvencijos pasirašyme ir ratifikavime, būtent: Rusija, Anglija ir Amerikos Jungtinės Valstybės.

Svarbiausias konvencijos pagrindas yra *kompromisas*, kuriuo paremti jos nuostatai, privalomi šalims su įvairia teise ir teisės papročiais[3]).

Konvencija turi 12 straipsnių, iš kurių čia paliesime tik svarbiausius.

a) Vedybų materialinės teisinės normos.

Pirmasis konvencijos straipsnis nurodo bendrą materialinių teisinių sąlygų nuostatą vedyboms užsieny svetimos valstybės piliečiams. Tas nuostatas yra *lex patriae*, t. y. tėvynės įstatymas. Vadinasi, svetimos valstybės piliečio teisės (materialinės teisės atžvilgiu) vesti klausimas pirmiausia turi būti sprendžiamas to piliečio tėvynės įstatymais. Tačiau šis nuostatas veikia tik tada, jeigu tėvynės įstatymai aiškiai nenurodo į kitos valstybės įstatymų taikymą šiuo atveju. Pavyzd., einant Šveicarijos įstatymais, Šveicarijos pilietis gali vesti užsieny, eidamas gyvenimo vietos įstatymais. Tokiu atveju lex patriae nuolatos jau negalioja, bet veikia tik vietos vedybų įstatymai.

Kalbėdamas apie lex patriae taikymą, kaipo bendrą principą, sprendžiant svetimšalio vedybų teisės klausimą užsieny, šios konvencijos straipsnis toliau nustato, kad kiekvienu atveju reikia atsižvelgti į tėvynės įstatymus, tiek vyro tiek žmonos, jei jie nėra vienos valstybės piliečiai.

Antrasis konvencijos straipsnis nustato, kokiais konkrečiais atvejais *lex loci*, t.y. vietos įstatymai, nežiūrint į tai, kad lex patriae — tėvynės įstatymai — tai leidžia, gali neleisti svetimų valstybių piliečiams vesti, būtent: 1) del giminystės ryšių, 2) del kitų svarbių vedybų uždraudimo priežasčių (moterystės neištikimybė, pasikėsinimas nužudyti etc.). Tokiais atvejais padarytos sutuoktuvės yra à priori neteisėtos.

Trečiasis konvencijos straipsnis nustato, kokiais atvejais vietos įstatymai (lex loci) leidžia svetimų valstybių piliečiams

---

[2]) Vokiškai: Abkommen zur Regelung des Gelsungsbereichs der Gesetze auf dem Gebiete der Eheschliessung.

[3]) Palyg. *Dungs* „Sechs Haager Abkommen" p.p. 12—13 ir *Bogeng* „Internationales Privat- u. Zivilprozess-Recht" p.p. 10—16.

vesti, nepaisant bendro nuostato (pirmojo straipsnio) del lex patriae taikymo, sprendžiant vedybų klausimą. Tai bus tada, kai tėvynės įstatymas (lex patriae) draudžia vedybas tik del tikybinių motyvų[4]).

Šisai nuostatas buvo priimtas per įtaką valstybių su civilinių vedybų institutu ir sukėlė Haagos konferencijoj nemaža nepasitenkinimo iš kai kurių valstybių[5]) pusės. Tačiau vardan kompromiso šis nuostatas buvo papildytas pastaba, kad „kitos valstybės turi teisę tokiomis sąlygomis padarytų sutuoktuvių nepripažinti". Tai reiškia, kad jeigu, pavyzd., Austrijos pilietis—katalikas, kuriam del tikybinių motyvų vedybos Austrijoj, t.y. einant lex patriae, neleidžiamos, vedė Šveicarijoj einant lex loci, kaip tai numatyta konvencijos 3-uoju str., tai šios vedybos, būdamos teisėtos Šveicarijoj, gali būti nepripažintos kitų valstybių ir tarp jų, žinoma, ir tėvynėje — Austrijoj.

b) Procedūros klausimai.

Ketvirtasis Haagos konvencijos straipsnis turi didelės praktiškos reikšmės formaliniu atžvilgiu, nes nustato procedūrą, kuria svetimų valstybių piliečiai gali tuoktis užsieny.

Kiekvienu atskiru atveju, kilus klausimui del svetimšalio teisės vesti, konvencijos 1 str. turi įrodyti, kad tėvynės įstatymai (t.y. tiek vyro, tiek žmonos lex patriae) jiems leidžia vesti.

Kaip tat galima įrodyti, nustato konvencijos 4 str. 2 p. Būtent, svetimos valstybės pilietis turi pristatyti tam tikrą liudymą iš diplomatinio arba konsularinio savo tėvynės atstovo toj valstybėj, kur turi įvykti vedybos, kad jų atstovaujamų valstybių materialinės teisinės normos šiam piliečiui leidžia vesti. Konkrečiai kalbant, kiekvienu atskiru atveju tėvynės valstybės konsulas arba diplomatinis atstovas turi atsižiūrėti į tėvynės vedybų įstatymus ir ištirti, ar tas pilietis turi teisę vesti. Jeigu jam šiuo klausimu kyla abejojimų, tai reikalaujamo liudymo prašytojui jis negali išduoti ir turi reikalauti iš centro tam tikrų paaiškinimų. Konsulas arba atstovas gauna tam tikrų šiuo klausimu instrukcijų iš Užsienių Reikalų Ministerijos, kuri iš savo pusės vadovaujasi atatinkamų kompetentingų įstaigų nuomone bei nurodymais[6]).

Kai norintieji vesti yra ne vienos valstybės piliečiai, tai turi abu įrodyti savo teisę vesti einant lex patriae. Aišku, kad jeigu vienam jų einant lex patriae vesti yra uždrausta, tai ir vedybos neleidžiamos, žinoma, jeigu tas uždraudimo motyvas nėra tikybinio pobūdžio, nes šiuo atveju veikia konvencijos 3 str. 1 p., kuriuo lex loci gali leisti vedybas, bet jų pripažinimas, išskyrus valstybę

---

[4]) Žiūr. *Dungs* p. 17 ir *Bogeng* p. 23.
[5]) Ypač iš katalikiškų šalių ir Rusijos pusės.
[6]) Apie tai plačiau bus toliau.

lex loci celebrationis, t.y. valstybę, kurios įstatymai leido šias vedybas, pareina nuo atskirų valstybių įstatymų.

Iš viso šis klausimas reguliuojamas kiekvienos valstybės privatinės tarptautinės teisės normomis. Aiškesnėje formoje šios normos yra nustatytos vokiečių įstatymų „Einführungsgesetz zum B.G.B"[7]). Rusų senieji įstatymai šį klausimą labai mažai telietė. Todel ir pas mus praktikoje kyla daug painiavos.

c) Vedybų formalinės teisinės normos.

5, 6 ir 7 Haagos konvencijos straipsniai reguliuoja formalinę teisinę vedybų pusę.

Šis klausimas taip pat sukėlė didelių ginčų konferencijoj, nes čia susidūrė dvi priešingos srovės, būtent, *bažnytinių* vedybų iš vienos pusės ir *civilinių* — iš antros. Pirmąją srovę, t.y. bažnytines vedybas, ypač energingai gynė Rusijos atstovas. Mat, rusų įstatymai kategoriškai nepripažino civilinių vedybų net ir piliečiams tų tikybų, kurių kanonai nelaiko vedybų sakramentu (pavyzd., liuteronams, žydams ir kt[8]). Suprantama, kad visi argumentai už civilinę vedybų formą Rusijai à priori buvo nepriimtini, ir ji atsisakė prisidėti prie konvencijos.

Civilinių vedybų srovė konferencijoj pasirodė stipresnė, ir vedybų *formos* klausimas buvo išspręstas nors kompromiso pavidalu, bet aiškiai civilinės vedybų formos naudai.

Penktasis konvencijos str. (1 p.) duoda vyriausiąjį nuostatą, kuriuo vedybų formos klausimas turi būti sprendžiamas lex loci, t. y. susituokiančių gyvenimo vietos įstatymais. Tai reiškia, kad jeigu, pavyzd, svetimšalis veda Vokietijoj, tai jo vedybos turi būti atliekamos šios valstybės priimta forma Standesamte[9]), t.y. civiline forma. Jeigu šis svetimšalis nesilaikė tos formos ir atliko vedybas bažnytine forma, tai jo vedybos ne tik nelaikomos teisėtomis lex loci celebrationis valstybėje, t.y. Vokietijoj, bet ir kitose valstybėse.

Šiuo nuostatu buvo suduotas smūgis bažnytinių vedybų šalininkams, kurie reikalavo ir čia taikyti pirmiausia lex patriae, kaip tai yra nustatyta materialinėms teisinėms vedybų normoms[10]). Tik vardan kompromiso 5 str. 2 p. buvo nustatyta, kad šalys, kur įstatymai reikalauja būtinai tikybinės vedybų formos, gali nepripažinti savo piliečių vedybų, padarytų civiline forma. Tai reiškia, kad jeigu Rusijos pilietis[11]) (žinoma, tik jeigu Rusija būtų prisidėjusi prie Haagos konvencijos) vestų Šveicarijoj einant lex

---

[7]) t. y. Įvado įstatymas prie civilinių įstatymų rinkinio. Šie nuostatai veikia ir mūsų Klaipėdos krašte.

[8]) Apie tai plačiau bus kalbėta.

[9]) Lietuviškai „metrikacijos skyriuj".

[10]) Žiūr. *Dungs* p. p. 18, 19.

[11]) Žinoma, čia kalbama apie buvusiąją rusų imperiją. Dabartinė Sovietų Rusija pripažįsta tik civilines vedybas.

loci, kaip tai numatoma konvencijos 5 str., t.y. einant civiline forma, tai šios vedybos Rusijoj galėjo būti nepripažintos. Šias vedybas tačiau turėjo pripažinti visos kitos valstybės—konvencijos dalyviai.

d) Diplomatinės arba konsularinės vedybos.

Haagos konvencija numato skyrium vadinamąsias diplomatines arba konsularines vedybas.

Einant šios konvencijos 6 str., kiekvienas užsienio valstybės diplomatinis ar konsularinis atstovas turi teisę atlikti vedybų formalinę procedūrą savo tėvynės įstatymais, bet šios vedybos pripažįstamos tik tada, jeigu: 1) nė vienas iš susituokiančiųjų nėra pilietis tos valstybės, kur vedybos daromos; 2) jeigu ši valstybė neprieštarauja tokių vedybų atlikimui. Tačiau į šį protestą neturi būti atsižvelgta, jei jis paremtas tuo, kad vietos įstatymai neleidžia vedybų del tikybinių motyvų. Vis delto, einant konvencijos str. 5 p. 2, tos valstybės, kurios reikalauja būtinai tikybinės formos, gali nepripažinti šių vedybų.

Kalbant apie diplomatines arba konsularines vedybas, reikia turėti galvoj štai kas: pirmiausia šis klausimas turi būti sureguliuotas tarptautinės ir valstybinės teisės nuostatais. Tat reiškia, kad šiam klausimui išspręsti reikalinga: 1) tam tikros sutarties su atskiromis valstybėmis, kur susitariančių šalių diplomatiniai bei konsulariniai atstovai turi savo būstinę; 2) teisės, suteikiamos diplomatiniams arba konsulariniams atstovams, turi būti įstatymo forma priimtos ir patvirtintos susitariančios valstybės konstitucijos nustatyta tvarka. Kol šie klausimai nėra sureguliuoti, arba viena iš tų sąlygų nėra įvykdyta, kaip tat, pavyzd. yra Lietuvoje[12]), tai diplomatinių arba konsularinių vedybų įgyvendinimas nėra galimas, nors Lietuvos konsularinėse konvencijose su Estija ir Latvija yra numatytos konsularinės vedybos.

Kadangi veikiantieji Lietuvoj seniej rusų įstatymai nepripažįsta civilinių vedybų, tai šių konsularinių konvencijų nuostatai negali būti vykdomi.

Įgyvendinant diplomatines arba konsularines vedybas praktikoj galima susidurti su visa eile komplikuotų klausimų. Pavyzd., į konsulą kreipiasi jo atstovaujamos valstybės pilietis, pareikšdamas norą vesti pilietę tos valstybės, kurioj šios vedybos daromos. Čia susiduria lex patriae ir lex loci (tėvynės ir vietos įstatymai). Materialinės teisės klausimais konsulas čia turi vadovautis susituokiančiųjų lex patriae, o formos klausimais — lex loci, t. y. vedybų atlikimo vietos įstatymais. Be to, čia tenka atsižvelgti į tėvynės padarytą šiuo klausimu konsularinę sutartį su vedybų vietos valstybe.

---

[12]) Šis klausimas bus plačiau paliestas skyrium toliau.

e) Baigiamieji nuostatai.

Reikia dar minėti konvencijos 7 str., kurio nuostatai reiškia tam tikrą nusileidimą bažnytinių vedybų šalininkams. Einant šiuo straipsniu vedybos, kurios del savo formos nepripažįstamos valstybėje, kur jos buvo padarytos, gali vis delto būti pripažintos kitose valstybėse, jeigu buvo laikytasi kiekvieno susituokiančiųjų lex patriae, t. y. tėvynės įstatymų vedybų formos atžvilgiu. Tai reiškia, kad jeigu, pavyzd., tėvynės įstatymas reikalauja būtinai bažnytinės vedybų formos, kurios ir laikėsi susituokiantieji vedybų vietos valstybėje, tai nors šios valstybės įstatymai ir reikalautų civilinės vedybų formos, padarytos bažnytine forma vedybos, kad ir nėra teisėtos ir neturi galios vedybų vietos valstybėje, gali būti pripažintos kitų valstybių (aišku, ir tėvynės valstybėje).

Tai tokie yra svarbiausi Haagos konvencijos vedybų nuostatai. Jos 8—12 straipsniai reguliuoja tik konvencijos įsigaliojimą, ratifikavimą ir kitų procedūrų klausimus.

2. Haagos konvencija apie įstatymų taikymą persiskyrimų srity.

Prie šios 1902 m. birželio 12 d. konvencijos yra prisidėjusios tos pačios 13 valstybių, kurios prisidėjo prie vedybų konvencijos[13]). Šios abi konvencijos buvo svarstomos vienoj konferencijoj, ir jų pagrindan buvo padėtas įvairių valstybių teisinių normų derinimas.

Šios konvencijos paruošimas sutiko ypač didelių kliūčių, nes teko labai dažnai susidurti su bažnytinės teisės (ir ypatingai katalikų bažnyčios) normomis, į kurias turėjo atsižiūrėti katalikiškosios šalys, konvencijos dalyviai. Štai kodel persiskyrimo klausimas, dažnai labai painus atskirose šalyse, pasirodė dar painesnis, kai teko jis spręsti tarptautinėj plotmėj, t.y. privatinės tarptautinės teisės atžvilgiu.

Todel šios konvencijos reikšmė yra ypatingai didelė, nes ji išsprendė visą eilę opių kolizijos klausimų, liečiančių tarptautinę šeimos teisę. Pasistengsime čia kiekvieną konvencijos (turinčios 13 straipsnių) nuostatą plačiau pagvildenti ir nušviesti.

a) Esminis nuostatas.

Persiskyrimo reikalu konvencijos 1 str. duoda svarbiausią nuostatą, į kurį visų pirma atsižvelgta, būtent: persiskyrimo byla šiuo straipsniu gali būti iškelta tik tada, jeigu susituokusiųjų lex patriae ir jų lex domicilii šį persiskyrimą leidžia.

Jeigu šie įstatymai nėra suderinti, tai persiskyrimo byla negali būti iškelta net tada, kai lex patriae aiškiai persiskyrimą

[13]) Žiūr. aukščiau.

leidžia. Tas pats nuostatas veikia ir „separatio a mensa et thoro“ (atsiskyrimas nuo stalo ir lovos) klausimu[14]). Tačiau tolimesnieji konvencijos straipsniai (2 ir 3) šio bendro nuostato taikymą tam tikrais atvejais aprėžia.

b) Įstatymų kolizija.

Antrasis konvencijos straipsnis papildo pirmojo straipsnio esminį nuostatą tuo, kad persiskyrimo byla gali būti iškelta, jeigu tatai leidžia lex patriae ir lex domicilii, bet išeidami iš nevienodų materialinės teisės numatytų persiskyrimo pagrindų. Tai reiškia, kad jeigu Šveicarijos piliečiai nori persiskirti, pavyzd., Austrijoj, tai čia tenka atsižvelgti į tai: 1) ar Šveicarijos įstatymai tat leidžia, t.y. ar yra tam tikra, Šveicarijos įstatymų numatyta, persiskyrimo priežastis; 2) ar Austrijos įstatymai persiskyrimą leidžia. Tačiau čia nereikalinga, kad Austrijos įstatymai numatytų persiskyrimo tą pačią priežastį, kaip ir Šveicarijos įstatymai (pavyzd., neištikimybė moterystei) — užtenka bet kurios kitos priežasties, leidžiančios Austrijos įstatymais persiskirti.

Šis nuostatas turi didelės svarbos praktikoj, nes jeigu tektų griežtai laikytis pirmojo straipsnio nuostato, vadinamosios kumuliacijos sistemos[15]), tai persiskyrimas užsieny gyvenantiems piliečiams svetimšaliams būtų be galo suvaržytas, nes visų valstybių įstatymai labai skiriasi. Todel galimas daiktas, kad nevisumet sutaptų tos priežastys (Gründe), del kurių lex patriae ir lex domicilii leistų persiskirti, nežiūrint to, kad iš esmės ir valstybės-tėvynės ir persiskyrimo vietos įstatymai persiskirti leidžia.

Trečiasis konvencijos straipsnis eina dar toliau. Jis yra tam tikras nusileidimas nuo griežto pirmojo straipsnio nuostato lex patriae naudai.

Šis nusileidimas buvo priimtas del įtakos kai kurių valstybių, konvencijos dalyvių (ypač Italijos), kurių įstatymai leidžia svetimos valstybės piliečiams persiskirti, o savo piliečiams draudžia. Vadinasi, einant 3-uoju str., persiskyrimas leidžiamas, jeigu lex domicilii aiškiai šiuo atveju nurodo (verweist) į lex patriae, kuris leidžia savo piliečiams persiskirti. Tai reiškia, jeigu, pavyzd., susituokusieji Vokietijos piliečiai nori persiskirti Italijoj, kuri neleidžia persiskirti savo piliečiams, tai einant konvencijos 1 str. persiskyrimas būtų buvęs negalimas, tačiau einant 3 str. šisai persiskyrimas leidžiamas del to, kad lex domicilii, t.y. Italijos įstatymai šiuo atveju nurodo į lex patriae, kuriuo ir tenka vadovautis.

---

[14]) Palyg. mano juridinę analizę šiuo klausimu „Teisės“ Nr. 13 p.p. 29—31 ir 34.

[15]) Palyg. Meždunarodnoje pravo *List.* (1923 m. rusų vertimas) p.p. 540—543.

Šis nuostatas yra labai svarbus šalims, kur persiskyrimas leidžiamas tam tikrais civiliniais įstatymais ir daromas teismo keliu, k.a. Vokietijoj, Šveicarijoj ir t.t. Šių valstybių piliečiai, gyvendami valstybėse, kur tasai persiskyrimas neleidžiamas savo piliečiams, vis delto gali pasinaudoti savo tėvynės įstatymais. Tai praktikoje yra didelis palengvinimas.

Iš to, kas pasakyta, matome, kad įstatymų kolizijos klausimas persiskyrimo reikalu yra išspręstas Haagos konvencijoj kompromiso būdu. Čia buvo atsižvelgta į dvi sistemas, turinčias didelės principinės reikšmės privatinės tarptautinės teisės klausimams, būtent: 1) į *kumuliacijos sistemą*, kuri reikalauja taikyti ir suderinti tuo pačiu laiku lex patriae ir lex domicilii, sprendžiant persiskyrimo klausimus ir 2) į lex patriae pirmenybės sistemą.

Konvencija, priimdama principe vadinamąją kumuliacijos sistemą, atsižvelgia praktikoje į lex patriae pirmenybės sistemą, kas ir padaryta konvencijos 3 str. nuostatais. Tačiau ir pati kumuliacijos sistema praktikos sumetimais buvo padaryta lankstesnė, kas pasireiškė priimtu 2 str. nuostatu apie nereikalingumą vienodų persiskyrimo priežasčių.

Tuo būdu įstatymų kolizijos klausimas persiskyrimo reikalu Haagos konvencijoj buvo išspręstas praktikos pagrindais, einant įvairių valstybių teisės reikalavimais.

c) **Jurisdikcijos klausimas.**

Teismo kompetencijos klausimas persiskyrimo bylose yra ne mažiau painus ir sunkus, kaip įstatymų kolizijos klausimas. Čia susiduria įvairios procesualinės normos, kurių suderinimas yra nelengvas dalykas. Be to, turint reikalą su svetimos valstybės piliečių persiskyrimo byla, praktikoj tenka visų pirma susidurti su jurisdikcijos klausimu ir tik jį išsprendus teigiamai, galima jau konkrečiai kalbėti apie įstatymų taikymą.

Penktasis konvencijos straipsnis duoda svarbiausią šiuo klausimu nuostatą, kuriuo persiskyrimo byla, arba byla del atsiskyrimo nuo stalo ir lovos (separatio a mensa et thoro)[16]) gali būti iškelta: 1) teisme, kuris tėvynės įstatymais (lex patriae) yra kompetentingas šiai bylai spręsti; 2) persiskyrimo vietos teisme, kurs vietos įstatymais yra tai bylai kompetentingas.

Tokiu būdu 5-ju str. susituokusieji svetimšaliai gali iškelti persiskyrimo bylą arba tėvynės, arba gyvenamosios vietos teisme. Tačiau ši pasirinkimo teisė yra aprėžta tolimesniuoju nuostatu (5 str. 3 p.), kuriuo tėvynės jurisdikcija yra vienintelė, jeigu einant lex patriae tik ji yra kompetentinga spręsti persiskyrimo klausimams.

Ši pastaba yra nusileidimas atskirų valstybių jurisdikcijai. Mat, kai kurių valstybių, konvencijos dalyvių, įstatymas nelei-

[16]) Žiūr. aukščiau — tai nėra galutinis persiskyrimas.

džia savo piliečiams atlikti persiskyrimą per užsienio jurisdikciją, arba visiškai neleidžia savo piliečiams persiskirti (k. a. Italija). Šioms valstybėms, žinoma, nepriimtina jurisdikcijos pasirinkimo sistema, nes ji prieštarauja lex patriae. Štai kodel šis aprėžimas užsienio jurisdikcijos kompetencijos pasirodė reikalingas, kad visi konvencijos dalyviai liktų patenkinti. Tačiau konvencijos 5-jo str. paskutinis abzacas duoda nuostatą, palankų užsienio jurisdikcijai, būtent, bylą sprendžia persiskyrimo vietos jurisdikcija, jeigu byla negali būti iškelta kompetentingoje tėvynės jurisdikcijoj. Čia turima galvoj atsitikimai, numatyti vedybų konvencijoj[17]) 3 str. 1 p., 5 str. 2 p. ir 6 str. 2 p., būtent: 1) jeigu svetimų valstybių piliečių vedybos, kurių lex patriae neleidžia del tikybinių motyvų, yra vis delto 3-ju str. 1 p. leidžiamos lex loci celebrationis (vedybų vietos įstatymu), bet jos yra teisėtos tik vedybų vietos valstybėje ir gali būti arba nebūti kitų valstybių pripažintos; 2) jeigu svetimų valstybių piliečių vedybos 5-ju str. 2 p. formos atžvilgiu, padarytos einant lex loci, nepripažįstamos tėvynės vaistybėje, kurios įstatymai būtinai reikalauja savo piliečiams tikybinės formos; 3) konsularinės arba diplomatinės vedybos (6 str. 2 p).

Šiais atsitikimais persiskyrimo byla, žinoma, gali būti iškelta tik persiskyrimo vietos kompetentingame teisme, nes tėvynės valstybė šias vedybas laiko neteisėtomis ir negali persiskyrimo bylos spręsti. Tėvynės valstybei jos piliečių tiek vedybų tiek persiskyrimo aktai, padaryti civiliniu būdu, nėra teisėti, bet jie yra teisėti gyvenamosios vietos valstybėje ir tose valstybėse, kurių įstatymai juos pripažįsta.

d) **Sprendimų įgyvendinimo klausimai persiskyrimo bylose.**

Konvencijos 6-sis straipsnis liečia laikinus persiskyrimo įgyvendinimo žygius, kuriuos gali pasiūlyti persiskyrimo vietos jurisdikcija, eidama lex domicilii, jeigu galutiniam persiskyrimui atlikti tėvynės įstatymai reikalauja būtinai tėvynės jurisdikcijos. Kadangi praktikos sumetimais tolimesnis abiejų susituokusiųjų sugyvenimas, iškilus persiskyrimo bylai, reikalauja laikino sutvarkymo, iki persiskyrimo klausimas bus galutinai išspręstas, tai šiuo konvencijos nuostatu leidžiama šį reikalą atlikti užsienio jurisdikcijai. Tačiau jos nutarimai turi būti per vienerius metus patvirtinti tėvynės jurisdikcijos, bet šių nutarimų galiojimo laikas pareina nuo lex domicilii.

Septintasis konvencijos straipsnis nustato, kad užsienio teismo sprendimas svetimšalių persiskyrimo byloj, kuri jam buvo pavesta einant 5 str., turi būti pripažintas visų kitų valstybių, konvencijos dalyvių, jeigu buvo išlaikyti konvencijos nuostatai. Tai reiškia, kad jeigu, pavyzd., Vokietijos piliečių persiskyrimo

[17]) Žiūr. aukščiau.

byla buvo iškelta Šveicarijos teisme, kuris vokiečių įstatymais yra kompetentingas šiai bylai spręsti, tai Šveicarijos teismo sprendimas šioj byloj turi būti pripažintas ir visų kitų valstybių, konvencijos dalyvių.

Šis nuostatas galioja ir administracijos jurisdikcijos (Verwaltungsgerichtsbarkeit) išspręstoms persiskyrimo byloms, žinoma, jeigu lex patriae tokios administracinės jurisdikcijos kompetenciją šiuo klausimu pripažįsta.

8-sis konvencijos straipsnis nustato jurisdikciją tokiems susituokusiems, kurie yra nevienodos pilietybės. Jiems kaip lex patriae laikomi paskutiniai abiem bendri įstatymai, pavyzd., gyvenamosios vietos įstatymai.

9—13 straipsniai reguliuoja kai kuriuos konvencijos taikymo procedūros, taip pat jos ratifikavimo ir įsigaliojimo klausimus.

3. Haagos konvencija, taikanti įstatymus, liečiančius susituokusiųjų teises bei prievoles jų asmeniniuose ir turto santykiuose.

Ši konvencija, susidedanti iš 15 straipsnių, gana plačiai paliečia ir reguliuoja visą eilę klausimų, turinčių didelės svarbos praktikoj, sprendžiant šeimos teisės nuostatų taikymą tarptautinėj plotmėj[18]).

a) Susituokusiųjų asmens teisės bei prievolės.

Pirmasis konvencijos straipsnis reguliuoja susituokusiųjų asmens teisių bei prievolių klausimą tokiu būdu:

Susituokusiųjų asmens teisės bei prievolės nustatomos einant „lex patriae", t y. susituokusiųjų tėvynėje veikiančiais įstatymais. Taigi, sprendžiant šį klausimą, reikia išaiškinti susituokusiųjų pilietybė. Keičiant pilietybę, šiuo atveju reikia atsižvelgti į susituokusių paskutinę pilietybę[19]). Jeigu, pavyzd., susituokusieji yra skirtingos pilietybės[20]), tai jiems taikomas konvencijos 9 str. nuostatas.

Tačiau, įgyvendinant praktikoj tėvynės materialines teisines normas, einant konvencijos 1 str. 1 p., vis delto reikia atsižvelgti taip pat į „lex domicilii", t.y. į gyvenamosios vietos įstatymus. Tat reiškia, kad jeigu einant „lex patriae" susituokusiųjų asmens teisėms ir prievolėms įgyvendinti numatomos specialinės priverčiamosios priemonės (Zwangsmassregeln), tai vykdant jas gyvenamojoj valstybėj reikia atsižvelgti, ar „lex domicilii" tokias pri-

[18]) Palyg. *Dungs*, 47—49 p.p., ir *Bogeng*, 34—39 p.p.

[19]) Apie tai kalba konvencijos 9 str. — žiūr. toliau.

[20]) S.S.S.R. ir Jungtinės Amerikos Valstybėse žmona ištekėdama savo pilietybės nenustoja.

verčiamąsias priemones leidžia pavartoti, ar ne. Jeigu neleidžia, tai tenka pasirinkti kitokios priemonės. Vienu žodžiu, lex patriae materialinių teisinių normų taikymo forma turi pasiduoti lex domicilii nuostatams. Tai yra visiškai pateisinamas reikalavimas, nes formos atžvilgiu „lex fori" visumet turi pirmenybę prieš lex patriae, — tasai principas padėtas visų trijų Haagos konvencijų pagrindan.

Kai del susituokusiųjų asmens teisių bei prievolių tikslaus apibūdinimo, tai konvencija jas visas skyrium nenagrinėja, — tai yra kiekvienos atskiros valstybės įstatymų dalykas, kurie gali jas apimti plačiau ar siauriau[21]). Svarbiausios iš jų, žinoma, yra susituokusiųjų gyvenamos vietos, pavardės, išlaikymo ir kitokios grynai asmeniškos teisės bei prievolės.

b) Susituokusiųjų turto santykiai.

Konvencijos 2—8 straipsniai reguliuoja susituokusiųjų turto santykius.

Antrasis straipsnis nustato, kad, nėsant specialinės sutarties, susituokusiųjų turto santykiai, tiek nekilnojamojo, tiek kilnojamojo turto atžvilgiu, reguliuojami vyro tėvynės įstatymais. Susituokusiųjų pilietybės pakeitimas[22]) neturi įtakos jų turto santykiams.

Iš šio nuostato aiškėja keturi svarbūs principai, kurie yra vadovaujamieji šiuo klausimu. Pirmasis yra tas, kad „lex patriae" taikomas susituokusiųjų turto santykiams ne tik kilnojamojo, bet ir nekilnojamojo turto atžvilgiu. Tuo yra sulaužytas „lex rei sitae", t.y. daikto vietos įstatymas, kuris, kaip žinoma, paprastai taikomas nekilnojamajam turtui privatinėj tarptautinėj teisėj.

Bet susituokusiųjų nekilnojamajam turtui „lex rei sitae" negali būti taikomas, nors jisai gali sutapti ir su vyro „lex patriae", jeigu, pavyzd., susituokusiųjų nekilnojamasis turtas yra vyro tėvynės teritorijoj.

Antrasis principas yra tas, kad, sprendžiant įstatymų taikymo klausimą susituokusiųjų turto santykiams tvarkyti, žmonos pilietybė visai neimama galvon. Matyt, konferencijoj dalyvavusios valstybės turėjo galvoje, kad daugely valstybių žmona įgyja vyro pilietybę ir užtat, del veikiančio kai kuriose atskirose valstybėse kitokio pilietybės įstatymo[23]), jos nenorėjo keisti šio bendro principo. Be to, taip pat buvo, matyt, atsižvelgta į tai, kad daugelio valstybių įstatymais šeimos teisės srity vyrui suteikiamos platesnės teisės susituokusiųjų turto santykiuose.

---

[21]) Žiūr. *Bogeng*, ten pat, 41 p.; palyg. šiuo klausimu vokiečių B.G.B. nuostatus §§ 1353 — 1362 ir Latvijos įstatymo projekto nuostatus (žiūr. „Teisė" Nr. 14).

[22]) Čia reikia turėti galvoj konvencijos 9 str. nuostatą šiuo klausimu.

[23]) Pavyzd., kai kuriose Amerikos valstybėse ir Sovietų Rusijoj.

Trečiasis principas yra tas, kad jungtuvių atlikimo vietos įstatymai negali būti taikomi susituokusiųjų turto santykiams tvarkyti, žinoma, jeigu tik jie nesutampa su vyro „lex patriae"[24]).

Pagaliau, ketvirtasis principas yra susituokusiųjų turto santykių nuostatų pastovumas. Jie nekeičiami ir nenaikinami, nors abu arba vienas iš susituokusiųjų būtų pakeitęs ar nustojęs savo pilietybės, išskyrus, žinoma, tiktai tuos atvejus, kada patys susituokusieji tam tikra sutartimi šiuos santykius kitaip tvarko, arba persiskiria ir t.t. Šiaip, veikia tik vyro tėvynės įstatymai.

c) Vedybų sutartis.

Trečiasis konvencijos straipsnis nustato, kad susižadėjusiųjų veiksmingumas daryti vedybų sutartį sprendžiamas susižadėjusiojo tėvynės įstatymais, veikusiais jungtuvių atlikimo metu.

Taigi, sudarant vedybų sutartis, reikia visų pirma atsižvelgti į tai, ar susižadėjusieji, kiekvienas savo tėvynės įstatymais, turi teisę daryti sutartį, pavyzd., jeigu jisai yra nepilnametis, kuriam einant „lex patriae" neleidžiama daryti vedybų sutarties. Bet jeigu „lex patriae" leidžia, o „lex fori" neleidžia, tai, žinoma, reikia atsižiūrėti tiktai į „lex patriae". Toksai klausimas gali kilti Lietuvos piliečiams, kilusiems iš Suvalkų krašto, kur 1825 metų kodeksu numatomos priešvedybinės sutartys. Jeigu suvalkiečiai norėtų Vokietijoj prieš susituokdami daryti vedybų sutartį, tai jų veiksmingumo klausimas turėtų būti sprendžiamas išimtinai 1825 metų kodeksu, bet ne B.G.B. nuostatais.

Ketvirtasis straipsnis reguliuoja vedybų sutartis, daromas po jungtuvių. Klausimas, kuriais įstatymais daromos tokios sutartys, sprendžiamas susituokusiųjų „lex patriae".

Jeigu, pavyzd., prancūzų piliečiai, gyvenantieji Vokietijoj, norėtų pakeisti ar panaikinti savo sutartį, padarytą prieš vedybas savo šalies įstatymais[25]), tai nors vokiečių įstatymais tat leidžiama, bet kadangi čia reikia vadovautis tiktai „lex patriae", t. y. prancūzų įstatymais, tai tenka šis klausimas spręsti neigiamai.

Toliau, 4 str. 2 p. nustato, kad susituokusiųjų turto santykių pakeitimas, padarytas priešingai „lex patriae", neturi jokios reikšmės ir tretiesiems asmenims. Vadinasi, čia griežtai išlaikomas susituokusiųjų turto santykių pastovumo principas. Tasai pastovumas turi praktiškos reikšmės kaip tik tretiesiems asmenims, turintiems tam tikrų pretenzijų į susituokusiųjų turtą. Todel, pavyzd., jeigu prancūzų piliečiai, gyvenantieji Vokietijoj, norėtų pakeisti savo pirmykščius turto santykius, galinčius turėti

---

[24]) Tai yra tuo atveju, kai susituokusieji įgijo gyvenamosios valstybės pilietybę ir po to padarė vedybų sutartį savo naujos tėvynės įstatymų reikalavimais.

[25]) *Code civile* 1394, 1395 str.str.—Tie patys nuostatai veikia, kaip žinoma, ir pas mus—Suvalkų krašte.

įtakos suinteresuotų trečiųjų asmenų nenaudai, tai einant 4 str. 2 p. toksai pakeitimas neturėtų jokios galios[26]).

Penktasis konvencijos straipsnis kalba apie vedybų sutarčių turinį ir jų juridinę galią tarptautinėj plotmėj. Čia reikia skirti susituokusiųjų turto santykių sutartys, padarytos prieš vedybas, nuo tokios pat rūšies sutarčių, padarytų po vedybų.

Sprendžiant pirmųjų sutarčių galios klausimą, reikia atsižiūrėti į įstatymus, veikiančius toj valstybėj, kurios pilietis buvo vyras vedybų sudarymo metu. Taigi, susituokusiųjų prancūzų vedybų sutartys turinio atžvilgiu turi atitikti Napoleono kodekso reikalavimus, o vokiečių piliečių sutartys — B.G.B. nuostatus. Bet kai del turinio tų sutarčių, kurios buvo padarytos po vedybų, — žinoma, kiek tai leidžia „lex patriae"[27]), — tai čia tenka atsižvelgti į įstatymus, veikiančius toj valstybėj, kurios paskutinę pilietybę susituokusieji turėjo sutarčių padarymo metu. Tai reiškia, kad jeigu susituokusieji prancūzai yra pakeitę savo pilietybę, tai, darydami naują vedybų sutartį, jie turi vadovautis tiktai savo naujosios tėvynės įstatymais.

Tas pats principas taikomas ir tuo atveju, kai kyla klausimas, ar susituokusieji turi teisę savo vedybų sutartyse įdėti klauzulę apie tai, kad jų turto santykiai reguliuojami svetimos (ne tėvynės) valstybės įstatymų nuostatais. Pavyz., jeigu susituokusieji Vokietijos piliečiai, gyvenantieji užsieny, nori savo turto santykius tvarkyti kitos valstybės įstatymais, tai klausimą, ar tat leidžiama, sprendžia „lex patriae", t. y. Vokiečių įstatymai. Konkrečiai B.G.B. 1433 str.[28]) tatai leidžia tiktai tuo atveju, kada vyras, vesdamas ar darydamas vedybų sutartį, turi savo gyvenamąją vietą užsieny. Tuo tarpu, einant „Code Civile" 1390 str., toksai nurodymas į svetimos valstybės įstatymų taikymą susituokusiųju turto santykiams tvarkyti yra leidžiamas visur, kur tik yra susituokusiųjų gyvenamoji vieta.

Nors vedybų sutarčių turinio atžvilgiu griežtai reikalaujama „lex patriae" taikymo, bet visai kitoks principas yra taikomas vedybų sutarčių formos klausimu.

Šeštasis konvencijos straipsnis nustato, kad formos atžvilgiu vedybų sutartis, padaryta užsieny, turi galios tuo atveju, jeigu ji yra padaryta įstatymais, veikiančiais toj valstybėj, kurios teritorijoj sutartis daroma.

Taigi, bendrasis principas sutarčių formos klausimu yra „lex fori" taikymas. Tačiau minėtasis straipsnis, be to, numato tam tikras modifikacijas šiuo atžvilgiu. Būtent, kad vedybų sutartis formos atžvilgiu taip pat turi galios tuo atveju, jeigu ji yra padaryta einant „lex patriae".

---

[26]) Žiūr. *Dungs*, ten pat, 55 p., ir *Bogeng*, ten pat, 46—47 p.

[27]) Nes, pavyzdž., einant „Code Civile", susituokusiems prancūzams tat neleidžiama.

[28]) *Dungs*, ten pat, 56 p. ir *Bogeng*, ten pat, 48 p.

Tačiau sutartys, daromos prieš vedybas, formos atžvilgiu turi atitikti reikalavimus įstatymų, veikiančių valstybėje, kurios pilietis buvo vienas iš susižadėjusių (verlobte) vedybų padarymo metu.

Sutartims, daromoms po vedybų, formos atžvilgiu turi būti taikomi įstatymai, veikiantieji toj valstybėj, kurios piliečiai yra susituokusieji vedybų sutarties darymo metu.

Taigi, formos atžvilgiu vedybų sutartims gali būti taikoma: 1) „lex fori"; 2) „lex patriae" vedybų darymo metu; 3) „lex patriae" sutarčių darymo metu. Šiokios ar tokios formos pasirinkimas čia visiškai pareina nuo susižadėjusiųjų ar susituokusiųjų valios. Tai yra be abejojimo didelis patogumas praktikos atžvilgiu. Pavyzd., jeigu „lex patriae" vedybų sutartims būtinai reikalauja notarialinės formos[29]), o „lex fori" pasitenkina naminės sutarties forma, tai susižadėjusieji ar susituokusieji gali pasirinkti antrąją formą, kuri jiems del šiokių ar tokių priežasčių lengviau prieinama. Antra vertus, tasai palengvinimas formos atžvilgiu, darant vedybų sutartis, išeina iš bendros dvasios, kuria yra paremti Haagos konvencijų nuostatai šeimos teisės srity[30]).

Bet kadangi šisai principas sutiko tam tikrą pasipriešinimą tarp Haagos konferencijos dalyvių, buvusių „lex patriae" taikymo šalininkų vedybų sutarčių formos klausimu, tai kompromiso deliai teko papildyti 6 str. šiuo nuostatu[31]): „Jeigu susižadėjusiųjų ar susituokusiųjų „lex patriae" būtinai reikalauja, darant vedybų sutartis, jųjų formos atžvilgiu taikyti tėvynės įstatymą, tai neleidžiama laisvai pasirinkti tarp „lex fori" nustatytos formos ir „lex patriae" reikalavimo vedybų sutarčių formos atžvilgiu. Tokiu atveju tenka vadovautis tiktai „lex patriae".

Aštuntasis konvencijos str. reguliuoja trečiųjų asmenų interesų apsaugojimą sąryšy su vedybų sutarčių darymu užsieny. Einant šiuo str. prisidėjusios prie konvencijos valstybės gali reikalauti specialinių formalumų atlikimo, darant vedybų sutartis, kuriose paliečiami trečiųjų asmenų interesai. Konkrečiai, jeigu, pavyzd., susituokusieji savo sutarty nustato turto santykius, galinčius užgauti vieno iš susituokusiųjų skolintojų interesus (pirmajam perleidus savo nekilnojamąjį turtą ir t.t.), tai čia kyla klausimas, kaip turi reaguoti į tai svetima valstybė, kad būtų apsaugoti trečiųjų asmenų interesai. Konvencijos 8 str. 1 p. jai leidžiama reikalauti iš susituokusiųjų, darančių vedybų sutartį, kad įneštų rejestran šiuos savo turto santykių pakeitimus[32]).

---

[29]) Pavyzd., einant B.G.B. § 1434 ir Latvijos įstatymo projektu § 36.

[30]) Žiūr. aukščiau.

[31]) Palyg. *Dungs*, ten pat, 57 p. ir *Bogeng*, ten pat, 49 p., išvadžiojimus šiuo klausimu.

[32]) Apie susituokusiųjų turto santykių rejestrus ir jų reikšmę žiūr. mano straipsnį „Teisės" Nr. 14 p p. 43—45.

Toksai reikalavimas palengvintų tokiems asmenims greičiausią savo interesų apsaugojimą[33]).

Toliau, 8 str. 2 p., turėdamas galvoj trečiųjų asmenų interesus, nustato tam tikrą suvaržymą žmonos atžvilgiu, jeigu ji, gyvendama užsieny ir užsiimdama tam tikru verslu, užgautų trečiųjų asmenų interesus. Pavyzd., žmona yra skolinga pinigų trečiajam asmeniui ir, norėdama išvengti skolos mokėjimo, sutvarko savo turto santykius tokiu būdu, kad iš jo nieko negalima išieškoti. Tokiu atveju, jos atžvilgiu gali būti taikomi specialiniai nuostatai, kuriais trečiųjų asmenų interesai apsaugojami[34]).

d) Bendrieji konvencijos nuostatai.

9-tasis konvencijos str. nustato bendrus dėsnius del klausimų, kurie gali kilti taikant konvencijos 1, 4 ir 5 str. Jie numato „lex patriae" taikymą: 1) susituokusiųjų asmens santykiuose (1 str.); 2) sprendžiant vedybų sutarčių darymo ar naikinimo klausimą; 3) sprendžiant vedybų sutarčių turinio klausimą.

Šiais visais atvejais gali kilti tikslingo „lex patriae" nurodymo klausimas, pavyzd., jei susituokusieji yra pakeitę savo pilietybę. Tuo būdu, einant 9 str. 1 p., turi būti taikomi naujosios tėvynės įstatymai. Bet tas nuostatas yra taikomas tik tada, kai abudu susituokusieji bus įgiję tą pačią naują pilietybę. Tačiau, jeigu tiktai vienas iš susituokusiųjų yra pakeitęs savo pilietybę, arba kiekvienas iš susituokusiųjų yra priėmęs kitokią pilietybę, tai, sprendžiant įstatymų taikymo klausimą, tenka atsižvelgti į paskutinius abiem susituokusiem bendrai taikytus įstatymus. Taigi, tokiu atveju „lex patriae" bus laikomas paskutinis jiems bendrai taikytas įstatymas. Pavyzd., jeigu Šveicarijos piliečiai yra pakeitę savo pilietybę tuo būdu, kad vyras tapo S.S.S.R. piliečiu, o žmona tebeliko savo senojoj pilietybėj, tai jiems bus taikomi paskutiniai bendrieji jų tėvynės, t.y. Šveicarijos, įstatymai, žinoma, jeigu S.S.S.R. taip pat būtų prisidėjusi prie minėtos Haagos konvencijos.

Konvencijos 10 str. sako, kad jos nuostatai[35]) teturį galios tik tada, kai prisidėjusioj prie konvencijos valstybėje jie tapo įstatymu. Pavyzd, jeigu vyras yra vienos prisidėjusios prie konvencijos valstybės pilietis, tai visi kiti konvencijos dalyviai turi per visą susituokusiųjų vedybų laiką jų turto santykiams taikyti jų tėvynės įstatymą, nors netrukus po vedybų susituokusieji taptų tokios valstybės piliečiais, kuri nėra prisidėjusi prie minėtos Haagos konvencijos. Tačiau, jeigu susituokusieji padaro vedybų

---

[33]) Žiūr. *Dungs*, ten pat, 59 ir 60 p.p.; taip pat *Bogêng*, ten pat, 50 p. Palyg. šiuo klausimu B.G.B. § 1405 ir § 1455.

[34]) Del tokių specialinių nuostatų veikimo prisidėjusios prie konvencijos valstybės privalo pranešti viena kitai.

[35]) Čia turima galvoj konvencijos 1—6 ir 9 str. str.

sutartį jau tada, kai jie tapo neprisidėjusios prie konvencijos valstybės piliečiais, tai konvencijos nuostatai jiems negali būti taikomi, nes šiuo atveju tie nuostatai jau nebeveikia.

II. Privatinės tarptautinės teisės normos Latvijos šeimos teisėje.

Latvijos šeimos teisės reformos darbai jau yra gerokai pasistūmėję priekin. Be jau išleistųjų ir veikiančiųjų dviejų naujų įstatymų šeimos teisės srity, būtent: 1921 m. vasario 1 d. vedybų įstatymo ir 1921 m. vasario 18 d. metrikaciios įstatymo, Latvijos kodifikacijos komisija prie Teisingumo Ministerijos yra paruošusi įstatymo projektą apie susituokusiųjų asmens bei turto santykius[36]). Nors privatinės tarptautinės teisės klausimai šiuose įstatymuose tiesiog neliečiami, išskyrus įstatymo projektą apie susituokusiųjų asmens bei turto santykius, bet vis delto, sąryšy su minėtais dviem įstatymais, šių klausimų išsprendimas atrodo visai kitaip negu ligišiol.

Visų pirma, sąryšy su civilinių vedybų instituto įvedimu Latvijoj, atkrinta išlikęs nuo caro Rusų imperijos laikų būtinas tikybinių sutuoktuvių reikalavimas ir sutuoktuvių perskyrimas ne tik Romos ir Graikų katalikams, kuriems sutuoktuvės yra sakramentas, bet ir protestantams, žydams, mahometonams ir stabmeldžiams, kuriems sutuoktuvės nėra sakramentas[37]). Tas reikalavimas, kaip žinoma, senato aiškinimais[38]), buvo nustatytas rusų piliečiams, susituokusiems ir užsieny. Taip pat ir svetimšaliai galėjo susituokti tiktai tikybine forma[39]), nes tiktai tokioms vedyboms tebuvo pripažįstama juridinė galia. Ši tvarka, išleidus du minėtu įstatymu, dabar iš esmės yra pasikeitus. Kadangi Latvija dabar taip pat turi civilinių vedybų ir persiskyrimų institutą, tai Haagos konvencijos bendrųjų dėsnių taikymas, sprendžiant privatinės tarptautinės teisės vedybų ir persiskyrimo klausimus, yra visiškai suderintas su veikiančiais Latvijos įstatymais[40]). Kai dėl klausimo apie svetimos valstybės teismo sprendimo pripažinimą Latvijos piliečių persiskyrimo reikalu, tai, nors apie tai nėra specialinio nuostato minėtuose Latvijos įstatymuose, vis delto Latvijos vyriausybė per savo Teisingumo Ministeriją yra nusista-

---

[36]) Žiūr. šio projekto juridinę analizę, mano padarytą „Teisės" Nr. 14, 25—53 p.p.

[37]) Žiūr. „Teisės" Nr. 5 O. Finkelšteino straipsnį „Tarptautinė privatinė teisė Lietuvoje", 14—15 p.p.

[38]) 1899 — Nr. 39.

[39]) *Finkelšteinas*, ten pat, 15 p.

[40]) Palyg. toliau mano juridinę analizę apie mūsų metrikų įstatymo projekto suderinimą su Haagos vedybų ir persiskyrimo konvencijų nuostatais.

čiusi teigiamai išspręsti šį klausimą[41]). Vadinasi, svetimų valstybių teismų sprendimai Latvijos piliečių persiskyrimo reikalu, atsižvelgiant į kai kurių valstybių ypatingas procesualines ir materialines teisines normas[42]), negali būti be jokių suvaržymų ir be svarstymo pripažįstami Latvijoj. Kadangi Civilinio Proceso § 1273 nuostatai apie užsienio teismų sprendimo vykdymą Latvijoj vedybų klausimu neturi reikšmės, tai Latvijos vyriausybė rezervuoja sau teisę kiekvienu atskiru atsitikimu pripažinti užsienio teismų sprendimus šiuo klausimu, esant štai kokiai procedūrai: ieškovui prašant, Teisingumo Ministerija išduoda liudymą apie tai, kad užsienio teismo sprendimas Latvijos piliečių persiskyrimo reikalu pripažįstamas Latvijoj: 1) jeigu persiskyrimo priežastis, del kurios iškelta byla užsienio teisme, yra Latvijos įstatymo leidžiama, kaipo persiskyrimo pridžastis, ir 2) jeigu atsakovas gyvena užsieny.

Toksai Latvijos Teisingumo Ministerijos nusistatymas turi didelės svarbos, sprendžiant kolizijos normų klausimus šeimos teisėj, ir yra suderintas su Haagos persiskyrimo konvencijos reikalavimais šiuo dalyku[43]).

Kai del kolizijos normų susituokusiųjų turto santykių klausimais, tai tebeveikiančioj Latvijos šeimos teisėj jų yra tik keletas. Būtent, Balt. Įst. rink. įvad. XXIX str., kuris taip sako: „Susituokusiųjų turto teisės sprendžiamos tais įstatymais, kurių priklausė vyras, susituokdamas pagal gyvenamąją vietą ir luomą". Kolizijos tėvų valdžios srity sprendžiamos XXXI str., kuris nustato: „santykiams, kylantiems iš tėvų valdžios, taikomi tėvo gyvenamosios vietos ir luomo įstatymai".

Mes matome, kad šie nuostatai yra tiek pasenę, kad vargiai jie begalėtų būti taikomi dabartinėmis Latvijos gyvenimo sąlygomis, kur visokios luomo privilegijos yra panaikintos. Bet principas, kurls yra padėtas šių nuostatų (ypač pirmojo) pagrindan, būtent, vyro „lex patriae" lemiančioji reikšmė, sprendžiant kolizijos normas susituokusiųjų turto santykių srity, vis delto turi tam tikros svarbos. Nors tai dar nėra pakankamas nuostatas kolizijos normoms spręsti šioj srity, bet jisai yra vienas iš Haagos susituokusiųjų turto santykių konvencijos bendrųjų dėsnių, šiuos klausimus sprendžiant[44]).

Daug plačiau kolizijos normų klausimus šeimos teisės srity reguliuoja aukščiau minėtas Latvijos įstatymo projektas apie susituokusiųjų asmens bei turto santykius ir apie paveldėjimą.[45])

---

[41]) *Bergmann.* Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht, 2 tomas, 288 p.

[42]) Čia, matyt, Latvijos Teisingumo Ministerija turėjo galvoj kai kurių Amerikos valstybių leidžiamus persiskyrimus, tik vienai šaliai prašant.

[43]) Haagos konvencijos apie persiskyrimus 1 ir 2 str.str.

[44]) Žiūr. aukščiau.

[45]) VIII—XV str.str. skyriuj apie susituokusiųjų svetimšalių asmens ir turto santykius.

Šie nuostatai yra paremti vakarų Europos privatinės tarptautinės teisės teorija bei praktika ir yra visiškai suderinami su aukščiau išdėstytais Haagos susituokusiųjų turto santykių konvencijos bendraisiais dėsniais[46]).

Visų pirma projektas nustato, kad susituokusiųjų svetimšalių asmens santykiai nustatomi įstatymais, veikiančiais toj šaly, kurios pilietis yra vyras. Pakeitus pilietybę, susituokusiųjų asmens santykiams taikomi įstatymai, veikiantieji toj valstybėj, kurios piliečiais jie tapo.

Šisai nuostatas visiškai atatinka kalbamos Haagos konvencijos 1 str. dėsnius, suderintus su konvencijos 9 str. nuostatais pilietybės pakeitimo atveju. Konvencijos 1 str. 2 p. del priverčiamųjų priemonių, įgyvendinant „lex patriae" svetimoj valstybėj, yra visiškai priimtinas Latvijai[47]).

Del susituokusiųjų svetimšalių turto santykių Latvijos projektas visų pirma numato, kad šie santykiai nustatomi arba jų padaryta vedybų sutartimi, arba įstatymu. Pirmuoju atveju susituokusiųjų svetimšalių turto santykiai nustatomi tos sutarties nuostatais, jeigu ji savo turiniu neprieštarauja įstatymams, veikiantiems toj šaly, kurios pilietis buvo vyras sutarties padarymo metu, ir savo forma atatinka reikalavimus įstatymų, veikiančių gimtojoj šaly, arba toj šaly, kur buvo padaryta sutartis. (str. X).

Šie reikalavimai del vedybų sutarčių, padaromų susituokusiųjų svetimšalių Latvijos teritorijoj, jųjų turinio bei formos atžvilgiu, taip pat yra suderinami su minėtos Haagos konvencijos 3, 4, 5 ir pagaliau 6 str. nuostatais[48]).

Jei susituokusieji svetimšaliai vedybų sutarties nėra padarę, arba jeigu jų padarytoji vedybų sutartis, einant tėvynės įstatymu, nepripažįstama esanti teisėta, tai, Latvijos įstatymo projektu, jų turto savitarpio santykiai nustatomi tvarka, nustatyta įstatymo, veikiančio toj šaly, kurios pilietis buvo vyras vedybų padarymo metu[49]).

Šisai nuostatas taip pat visiškai atatinka kalbamos Haagos konvencijos 2 str. dėsnius.

Konvencijos 2 str. 1 p. nustatymas, kad susituokusiųjų pilietybės pakeitimas neturi jokios įtakos jų turto santykiams, visai neprieštarauja Latv. projekto XII str., kuris štai kaip sako: „Susituokusiems svetimšaliams, gyvenantiems Latvijos teritorijoj, o taip pat susituokusiems, priimtiems Latvijos pilietybėn, jungtuvėms įvykus, jų turto savitarpio santykių atžvilgiu taikomi veikiantieji Latvijos įstatymų nuostatai, jeigu tat neprieštarauja įstatymams, veikiantiems toj šaly, kurios pilietis buvo vyras jungtuvių metu". Mat, cituotas Latvijos projekto nuostatas yra fakul-

---

[46]) Tai matyt iš toliau čia daromos šių nuostatų juridinės analizės.
[47]) Žiūr. aukščiau šio straipsnio aiškinimą.
[48]) " " " " "
[49]) Latvijos įstatymo projekto XI str.

tatyvinio pobūdžio—jisai veikia tik tuo atveju, kai „lex patriae" tat aiškiai leidžia, o šiaip pasilieka galioj pirmykštieji turto santykiai, nustatyti vyro tėvynės įstatymais.

Trečiųjų asmenų interesams apsaugoti Latvijos įstatymo projektas, kuris visiškai suderinamas su Haagos konvencijos 8 str. dėsniais, numato, kad „gyvenančių Latvijos teritorijoj susituokusiųjų svetimšalių turto santykiai trečiųjų asmenų atžvilgiu nustatomi veikiančiu jiems tautiniu įstatymu, t.y. įstatymu, veikiančiu toj šaly, kurios pilietis vyras buvo vedybų metu, jeigu jie nustatytu laiku įrašė tuos santykius į susituokusiųjų turto santykių rejestrą. Jeigu toks įrašas rejestran nebuvo jų padarytas, tai trečiųjų asmenų atžvilgiu veikia prezumpcija apie jų turto santykių atskirumą"[50]).

Šisai paskutinis nuostatas išeina iš projekto numatytos turto santykių atskirumo sistemos, kaipo įstatymo nustatytos, nėsant vedybų sutarčių.

Haagos konvencijos 8 str. 2 p. nuostatas del trečiųjų asmenų interesų apsaugojimo, sąryšy su žmonos prievolėmis jų atžvilgiu, Latvijos sąlygomis visai nėra reikalingas, nes, esant aiškiai nustatytai susituokusiųjų turto santykių sistemai ir privalomam tų santykių įrašymui į rejestrą[51]), specialinių nuostatų šiuo klausimu jau nereikia.

Pagaliau, Latvijos įstatymo projekto XIV str., kuris numato, kad „mirus Latvijos teritorijoj svetimšaliui, jo paveldėjimo teisės nustatomos tautiniais įstatymais, veikiančiais toj šaly, kurios pilietis buvo paveldėtojas mirties momentu", ir XV str., kuriuo deklaruojama, kad „svetimo krašto įstatymas netaikomas, jeigu prieštarauja geriems papročiams ir Latvijos teisinėms normoms", — yra visiškai suderinami su privatinės tarptautinės teisės bendraisiais dėsniais[52]).

III. Privatinės tarptautinės teisės normos Lietuvos šeimos teisėje.

Visi veikiantieji Lietuvoj, išskyrus Klaipėdos kraštą[53]), civiliniai kodeksai (X. t. 1 d. 1825 m. Kod. 1836 m. ir Balt. įst. rink.) neturi specialinių kolizijos normų šeimos teisės srity[54]). Tokių normų trūkumą galima aiškinti tuo, kad tebeveikiantieji pas mus senieji rusų įstatymai, tiek materialinės, tiek formalinės teisės at-

---

[50]) Latvijos įstatymo projekto XIII str.
[51]) „ „ „ 36 str.
[52]) Palyg. vokiečių „Einführungsgesetz zum B.G.B." 30 str. nuostatą, kuris visai atatinka Latvijos įstatymo projekto XV str.
[53]) Tenai veikia, kaip žinoma, „Einführungsgesetz zum B.G.B." 13—15 str.str. nuostatai šiuo klausimu.
[54]) Žiūr. *Finkelšteinas*, ten pat, 14—15 p.p.

žvilgiu, pripažįsta tik bažnytines vedybas. Toksai reikalavimas lygiai taikomas tiek mūsų piliečiams, gyvenantiems užsieny, tiek svetimšaliams, gyvenantiems Lietuvoje[55]). Išimtį sudaro tiktai mūsų padarytų su užsienio valstybėmis konsularinių sutarčių specialiniai nuostatai, kuriais pavedama konsulams atlikti savo piliečių sutuoktuves[56]), bet, kol pas mus dar nėra įvestas civilinių vedybų institutas, mūsų konsulai šia jiems suteikta teise negalės pasinaudoti.

Nežiūrint viso to, kas čia išdėstyta, užsieny klaidingai manoma, kad Lietuva pripažįstanti savo piliečių padarytas užsieny civilines vedybas ir kitus civilinius aktus, atliktus veikiančiais apsigyvenimo šalyje įstatymais[57]). Ši klaidinga nuomonė kyla del Užsienių Reikalų Ministerijos 1924 m. birželio 12 d. (Nr. 8775) visoms Lietuvos atstovybėms ir konsulatams išsiuntinėto aplinkraščio šio turinio: „Sąryšy su Vidaus Reikalų Ministerijos aplinkraščiu š. m. balandžio 8 d. Nr. 2773 („Vyriausybės Žinios" Nr. 157, eil. Nr. 1117), nustatančiu metrikų knygų vedimo tvarką asmenims, kurie nepadaro gimimo, jungtuvių ar mirimo aktų pas dvasininkus, — Užsienių Reikalų Ministerija turi garbės paaiškinti, kad Lietuvos Valstybės Konstitucijos § 3 ir § 13 prasmėje civiliniai aktai, padaryti Lietuvos piliečių užsieny, einant veikiančiais apsigyvenimo šalyje įstatymais, gali būti laikomi teisėtais Lietuvoje, nors šie aktai yra atlikti ne pas atatinkamos konfesijos dvasininkus ir be bažnytinių šios konfesijos apeigų, ir todel Lietuvos atstovybės ir konsulatai gali tokius gimimo, mirimo, jungtuvių etc. metrikus legalizuoti ir taikyti jų savininkams visas iš to legalizavimo pareinančias teises. (Pas.) Galvanauskas, Ministeris-Pirmininkas ir Užsienių Reikalų Ministeris; Pr. Dailidė, Teisių ir Administracijos Departamento Direktorius".

Šisai Užsienių Reikalų Ministerijos raštas, kaipo paremtas Vidaus Reikalų Ministerijos 1924 m. balandžio 8 d. neteisėtai išleistu administracijos tvarka aplinkraščiu apie civilinių aktų surašymą asmenims, neatlikusiems gimimų, sutuoktuvių ir mirties aktų pas dvasininkus, kuris buvo 1925 m. sausio 14 d. atšauktas Ministerių Kabineto[58]), — žinoma, neturi juridinės galios. Bet kadangi jis ikišiol dar nėra atšauktas užsieny, tai šisai Užsienių Reikalų Ministerijos paaiškinimas tebelaikomas tam tikru nuostatu šeimos teisės kolizijos srity. Del šio neatšaukto aplinkraščio mūsų atstovybės ir konsulatai, susidurdami praktikoj su šiais klausimais, pateko keblion padėtin. Iš vienos pusės tebeveikiantieji Lietuvoj įstatymai nepripažįsta kitokių vedybų, kaip bažny-

[55]) Žiūr. *Finkelšteinas*, ten pat, 14—15 p.p.

[56]) Pavyzdž., konsularinėse sutartyse su Latvija ir Estija.

[57]) *Bergmann*, ten pat, 310 p.

[58]) Tačiau tas atšaukimas nebuvo paskelbtas „Vyriausybės Žiniose" ir tuo būdu gali kilti klausimas, ar formaliniu atžvilgiu tas atšaukimas yra teisėtas, bet kadangi patsai aplinkraštis nėra paremtas įstatymu, tai del jo neteisėtumo negali būti jokių abejojimų.

tine forma atliktų, ir tas reikalavimas griežtai taikomas tiek mūsų piliečiams, gyvenantiems užsieny, tiek svetimšaliams, gyvenantiems Lietuvoj. Iš kitos pusės atstovybių ir konsulatų centralinė vyresnybė, iš kurios jie gauna instrukcijas ir paaiškinimus, liepia jiems pripažinti civilinius aktus, mūsų piliečių padarytus užsieny, ir tokius metrikus legalizuoti, taikant jų savininkams visas iš to legalizavimo pareinančias teises. Šitas painumas ligišiol nepašalintas ir todel nenuostabu, kad sąryšy su tuo aplinkraščiu tenka tiek užsieny, tiek Lietuvoje susidurti su tam tikrais nesusipratimais šioj srity[59]).

Taip pat kyla neaiškumų del klausimo apie tai, ar gali būti pripažįstami Lietuvoje įvykusieji užsieny Lietuvos piliečių vedybos bei persiskyrimai, atlikti toje šalyje veikiančiais įstatymais, nedalyvaujant dvasininkams. Užsienių Reikalų Ministerija, paklausta Lietuvos Pasiuntinybės Vokietijoj[60]), pavedė šį klausimą spręsti Ministerių Kabineto Juriskonsultų komisijai, kuri 1928 m. vasario 17 d. jį išsprendė štai kokiu būdu: „Pakeltas klausimas, komisijos nuomone, išsprendžiamas neigiamai tuo motyvu, kad einant įstatymais Lietuvoje, išskyrus Klaipėdos kraštą, vedybos daromos pas dvasininkus. Todel kompetentingas organas persiskyrimo reikalams turi būti laikoma dvasiškoji valdžia. Ši komisijos nuomonė atatinka X t. 1 d. 45, 76 str. dėsnius. Tai nuomonei duoda pamato ir Civ. Proc. įst. 1338 str. ir XI t. 1 d. Ustav. duch. diel inostr. ispov. 553 str. 9 p. ir 583 str. Pagaliau, taip šis klausimas būtų išspręstas ir einant civ. proc. 440 ir 443 str. str.. Haagos konvencijos 1902 m. dėsniai rodo, kad tarptautinė civilinė teisė, kad ir modifikuoja svarstomojo klausimo išsprendimą, bet principialiai irgi duoda pamato komisijos aukščiau išreikštai nuomonei persiskyrimo klausimu (konvencijos 5 str.)[61]).

Kalbamasis Ministerių Kabineto Juriskonsultų komisijos paaiškinimas lyg pašalina visus ligšiolinius painumus tuo klausimu. Dabar jau nėra jokių abejojimų, kad, nepaisant Lietuvos Konstitucijos dekleratyvinių nuostatų civilinių aktų klausimu[62]), o taip pat visų nevykusių ir įstatymu neparemtų mėginimų civilinių vedybų institutą įvesti administracijos keliu, ir pagaliau Užsienių Reikalų Ministerijos ligšiol neatšaukto aplinkraščio mūsų atstovybėms ir konsulatams, — tiek Lietuvos piliečių, gyvenančių užsieny, tiek svetimšalių, gyvenančių Lietuvoje, juridinė padėtis vedybų sudarymo bei perskyrimo klausimu pasiliko ta pati, kaip ir buvusioj rusų caro imperijoj[63]). Taip pat mes neturime jokių kolizijos normų susituokusiųjų asmens bei turto

[59]) Žiūr. toliau šio darbo „Kai kuriose išvadose" nurodytą pavyzdį.
[60]) 1927 m. lapkričio 2 d.
[61]) Žiūr. aukščiau vedybų konvencijos 5 str. aiškinimą.
[62]) Konstitucijos 14 ir 86 str.str.
[63]) Šiuo klausimu palyg. *Leske-Loewenfeld* „Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr" 759—764 p.p.

santykių srity. Šiuo atžvilgiu susituokusieji Lietuvos piliečiai, gyvenantieji užsieny, o taip pat susituokusieji svetimšaliai, gyvenantieji Lietuvoj, turi būti traktuojami veikiančiais pas mus rusų įstatymais, kurie yra gerokai atsilikę nuo dabartinių mūsų gyvenimo sąlygų ir reikalauja jų pertvarkymo ir esminio peržiūrėjimo.

Šituo atžvilgiu paruoštasis ir įneštasis į Seimą 1926 m. metrikų įstatymo projektas, jo netobūlumus pašalinus[64]), galėtų mums padėti visų pirma sutvarkyti klausimus, kylančius iš vedybų sudarymo bei perskyrimo kolizijos normų. To projekto nuostatai, kaip matysime iš toliau daromos juridinės analizės, yra visiškai suderinami su Haagos konvencijomis.

IV. Lietuvos metrikų įstatymo projektas ir Haagos konvencijos apie vedybas ir persiskyrimus.

Haagos konvencijų apie vedybas ir persiskyrimus nuostatai, kurie čia buvo panagrinėti, yra privatinės tarptautinės teisės nuostatai. Jie, žinoma, privalomi tik valstybėms, prisidėjusioms prie minėtų konvencijų. Bet kadangi prie jų prisidėjo 13 Europos valstybių, tai jųjų reikšmė visos Europos privatinės tarptautinės teisės klausimuose yra labai didelė. Prisidėdama prie šių konvencijų Lietuva padarytų svarbų žingsnį į artėjimą prie Europos. Tuo prisidėjimu Lietuva išsivaduotų iš senųjų Rusijos įstatymų šioj srity ir galėtų ne tik „de jure", bet ir „de facto" bendradarbiauti su didele civilizuotųjų Europos valstybių šeima.

Tačiau skersai kelio šiam prisidėjimui ikišiol stovėjo didelė kliūtis — tebeveikiantieji pas mus senieji Rusijos imperijos įstatymai, kurie 1902 m. ir pačiai Rusijai sukliudė prisidėti prie minėtų dviejų konvencijų. Tik įvedus Lietuvoje civilinę metrikaciją, drauge panaikinus prieštaraujančius konstitucijai įstatymus ir bendrai peržiūrėjus visą mūsų šeimos teisę, būtų galimas Lietuvos prisidėjimas prie Haagos konvencijų. Čia pirmoj eilėj kyla visa eilė klausimų apie mūsų metrikų įstatymo projekto suderinimą su Haagos konvencijų nuostatais.

A) Haagos konvencijos materialinės teisinės vedybų normos ir Lietuvos metrikų įstatymo projektas.

Kaip yra žinoma, bendrasis nuostatas apie materialines teisines vedybų normas, einant Haagos konvencijos 1 str., yra *„lex patriae"*.

---

[64]) Žiūr. mano išvadas šiuo klausimu „Teisės" Nr. 13, 34 p.

Einant mūsų metrikų įstatymo projektu (§§ 35, 36, 37 ir 45—51), materialinės teisinės vedybų normos nustatytos: 1) projekte apie jungtuvių kliūtis bei skelbimą (§§ 35, 37 ir 46—51) ir 2) einant tikybos taisyklėmis (§ 36). Kadangi Lietuvos pilietis, pasiremdamas mūsų konstitucijos § 86 ir projekto § 45, gali pasirinkti civilinę arba bažnytinę vedybų formą, tai į šią mūsų *fakultatyvinę sistemą* tektų atsižvelgti, taikant mūsų piliečiams Haagos konvencijos nuostatus. Konkrečiai kalbant, jeigu, sakysime, mūsų pilietis, gyvenąs Vokietijoj, panorėtų ten vesti, tai Vokietijos „Standesamt" turėtų atsižvelgti į mūsų materialines teisines vedybų normas, t.y. į projekto nurodytas taisykles apie jungtuvių kliūtis.

Kai del antrojo konvencijos straipsnio nuostatų apie konkretinius atvejus, kada „lex loci" gali neleisti svetimų valstybių piliečiams vesti, tai mūsų projekto § 35 nurodytos tik pirmos rūšies kliūtys, būtent, del *labai artimų giminystės ryšių*. Konvencijos 2 str. nurodytos kitos kliūtys, būtent, del *neištikimybės* ir *pasikėsinimo nužudyti*, mūsų projekte visai nepaminėtos.

B) Haagos konvencijos formalinės teisinės vedybų normos ir mūsų metrikų įstatymo projektas.

Kai del formalinių teisinių vedybų normų, tai, einant kalbamos Haagos konvencijos 5 str. nuostatais, vadovauja „lex loci", t.y. vedybų vietos įstatymai. Mūsų projekto § 45 sako, kad „jungtuvės atliekamos pas metrikų vedėją ar dvasininką". Del šios mūsų fakultatyvinės sistemos yra visiškai priimtinas vedybų formos klausimas, kaip jisai yra sprendžiamas Haagos konvencijos 5 str. Vadinasi, jeigu „lex loci" būtinai reikalauja civilinės formos vedyboms, arba, atvirkščiai, bažnytinių vedybų, tai pas mus viena arba kita forma padarytos vedybos *bus teisėtos*. Mūsų piliečai, gyvenantieji užsieny, t.y. prisidėjusioj prie Haagos konvencijos valstybėj, gali tenai atlikti savo vedybas be jokių sunkenybių, kadangi šios vedybos, padarytos einant „lex loci" — jeigu tik buvo išlaikyta „lex patriae", t y. Lietuvos materialinės teisinės normos — bus pripažintos Lietuvoj, nepaisant to, ar jos yra padarytos civiline ar bažnytine forma.

C) Diplomatinės ir konsularinės vedybos ir mūsų projektas.

Haagos konvencijos diplomatinių ar konsularinių vedybų nuostatai, išreikšti konvencijos 6 str., yra visiškai suderinami su mūsų metrikacijos įstatymo projektu. Diplomatinių ar konsularinių vedybų forma yra *civilinė forma*. Diplomatinis arba konsularinis atstovas čia eina metrikacijos įstaigos vedėjo pareigas.

D) Haagos konvencijos nuostatai apie persiskyrimus ir mūsų metrikų įstatymo projektas.

Esminiu Haagos konvencijos nuostatu apie persiskyrimus (1 str.), gyvenančių užsieny Lietuvos piliečių persiskyrimo byla gali būti iškelta tik tuo atveju, jeigu „lex patriae" ir „lex domicilii" tat leidžia. Tačiau, kaip matome iš tolimesniųjų minėtos konvencijos straipsnių, o ypač iš 3 str., ši konvencijos *kumuliacijos sistema* yra priimta tik principe. Praktikos atžvilgiu, sprendžiant įstatymų kolizijos klausimus persiskyrimo bylose, Haagos konvencijoj daugiau atsižvelgta į „lex patriae". Vadinasi, „lex patriae" — tėvynės įstatymai čia nulemia.

Štai kodel mūsų piliečiams, iškėlus užsieny persiskyrimo bylas, yra svarbu Lietuvos įstatymai persiskyrimo reikalu.

Tebeveikiantieji Lietuvoje senieji rusų įstatymai nepažįsta persiskyrimo per teismą, kaip tat yra, pavyzdžiui, Vokietijoj, Anglijoj, Šveicarijoj ir kitose civilizuotose Europos valstybėse. Del to senojoj Rusijoj persiskyrimo reikalas buvo visumet painus ir opus ne tik Rusijos piliečiams, gyvenantiems Rusijoj, bet ypač jos piliečiams, gyvenantiems užsieny[65]). Kadangi iš vienos pusės Rusija nebuvo prisidėjus prie Haagos konvencijų, o iš kitos pusės rusų civiliniai įstatymai nežinojo persiskyrimo, tai del šios priežasties gyvenančių užsieny Rusijos piliečių teisinė padėtis persiskyrimo reikalu buvo labai neaiški net ir tais atsitikimais, kai jie buvo liuteronai ar kitų tikybų, kurios nelaiko vedybų sakramentu.

Einant metrikų įstatymo projekto §§ 52 ir 53, įvedamas Lietuvoje persiskyrimas yra praktikuojamas visoj eilėj Europos valstybių. Tuo būdu įstatymų kolizijos klausimas, kuris tampa aktualiu taikant Haagos konvencijos nuostatus Lietuvos piliečiams, gyvenantiems užsieny, einant metrikų įstatymo projektu būtų sprendžiamas be ypatingų sunkenybių. Vadinasi, gyvenančių užsieny mūsų piliečių persiskyrimo reikalas, — turint galvoj, kad daugelio valstybių įstatymai apie gyvenančių užsieny piliečių persiskyrimą remiasi „lex patriae", — gali būti užsienio teismų sprendžiamas mūsų įstatymais. Šie įstatymai, kaip matyti iš projekto §§ 52 ir 53, leidžia persiskirti tam tikrais, smulkiai aprašytais, atsitikimais. Dar labiau, einant projekto § 53, teismas gali spręsti visas jungtuvių persiskyrimo bylas, neatsižvelgdamas į tai, kur ir kada jungtuvių aktai buvo surašyti, neišskyrus ir tų aktų, kurie buvo surašyti prieš šio įstatymo įsiteisėjimą. Tad matome, jog mūsų piliečiai, kad ir vedę tikybine forma, galėtų iškelti užsienio teisme persiskyrimo bylą, pasiremdami „lex patriae", — žinoma, jeigu Lietuva prisidėtų prie minėtos Haagos konvencijos, — esant sąlygai, kad ir „lex domicilii" leidžia persiskirti konvencijos 2 str. prasme.

---

[65]) Plg. šiuo klausimu *Nolde*—„Očerk meždunarodnavo častnavo prava", ir *List*—„Meždunarodnoje pravo" 544—546 pusl.

Ė) Jurisdikcijos ir kiti Haagos persiskyrimų konvencijos klausimai ir mūsų projektas.

Jurisdikcijos ir sprendimų įgyvendinimo klausimai, kaip juos sprendžia Haagos konvencija apie persiskyrimus, visiškai nėra mūsų įstatymų paliesti nei civilinėje teisėje, nei civiliniame procese. Tat yra visai suprantama, nes rusų įstatymai nežinojo persiskyrimo per teismą, todel tuose įstatymuose nėra jokių nuostatų šiuo klausimu (kaip, pavyzdžiui, Vokiečių įstatymuose). Bet, įvedus Lietuvoje persiskyrimą einant metrikų įstatymo projektu, tektų ir šis klausimas iškelti ir sutvarkyti Haagos konvencijos nuostatų prasme.

V. Kai kurios išvados.

Padarę trijų Haagos konvencijų šeimos teisės srity juridinę analizę ir palyginę visa tai, kas padaryta privatinės tarptautinės teisės klausimams spręsti Lietuvoje ir Latvijoj, prieiname štai kokias išvadas. Latvijos prisidėjimas prie minėtų Haagos konvencijų yra galimas, nes, einant priimtais šioj valstybėj naujais vedybų ir persiskyrimo įstatymais, o taip pat paruoštu įstatymo projektu apie susituokusiųjų asmens ir turto santykius, kelias į šį prisidėjimą jau yra atviras. Tuo tarpu Lietuvoje tasai klausimas ligšiol tebekybo ore, nes mes nė vieno žingsnio nėsame padarę šiuo keliu, išskyrus paruoštą 1926 m. metrikų įstatymo projektą, kuris, deja, vis dar tebėra projektas, nes jo priėmimas ir įgyvendinimas, nepaisant gyvenimo reikalavimų ir aiškių konstitucijos deklaratyvinių dėsnių, vis dar tebeatidedamas.

Šiuo klausimu dedame čia d-ro J. Šliupo staipsnelį, tilpusį „Lietuvos Aido" Nr. 66 (š.m. kovo 21 d), kuriame atpasakotas labai įdomus pamokomas įvykis.

„Vienybė", išeinančioji Brooklyne, N. Y., 1929. II. 21 rašo „Apžvalgoje" apie sekantį „keistą pasielgimą":

„F. Kudirka buvo Brooklyno vaistininkas. Jis, moterį palikęs, nuvyko Lietuvon, ten susipažino su p-le Žmuidzinaite, susituokė su ja 1927. III. 1, pasidarė savo Amerikos piliečio pase, jog ji jo pirmoji žmona, Marijona Kudirkienė, ir atvyko su ja į Ameriką. Vėliau grįžo Lietuvon, nes tikroji Marijona Kudirkienė užvedė prieš jį bylą. Amerikos konsulas, sužinojęs Kudirkos dvipatyste, atėmė pilietybės popierius ir pranešė apie tai Lietuvos valdžiai, bet šioji, rodos, nieko nedarė. Byla pateko ir katalikų dvasiškijos autoritetams, praėjo dvi įstaigas, ir abi pripažino įdomų dalyką:

1. Civilį šliūbą, kurį F. Kudirka su Marijona Benevičiūte 1926 m. VIII. 29 Bostone paėmė, paskaityti „netikru ir neįvykusiu".

2. Katalikų bažnyčioje 1927 m. III. 1 atliktas F. Kudirkos jungtuves su p-le Žmuidzinaite skaityti „teisėtomis ir tikromis".

„Bažnyčios įstatymais (kanoniškai) šis nuosprendis gal ir faktus atatinka, bet, sveiku protu žiūrint, o taip pat Amerikos įstatymais, susidaro be galo keista būklė. Vadinas, Lietuvos pilietis gali išvykti į svetimą šalį, ten civiliu būdu susivesti su mergina, pagyventi su ja ir vaikų turėti, paskui ją pamesti, grįžti į Lietuvą, katalikų bažnyčioje susijungti su kita panele, ir katalikų autoritetai šias antras jungtuves skaitys teisėtomis, o pirmąsias ne. Čia kas tai dabar panašu į žmonių tvirkinimą ir šeimynų ardymą. Įdomu, kokią poziciją šiuo klausimu turi Lietuvos įstatymai paėmę? Nejau jie kanoniškų teisių prisilaiko ir už tokią dvimoterystę prasikaltėlių nebaudžia?"

Tuo būdu privatinės tarptautinės teisės klausimų išsprendimas šeimos teisės srity ir jų reguliavimas, gyvenančių užsieny Lietuvos piliečių atžvilgiu, yra be galo apsunkintas ir supainiotas.

Užtektų nurodžius kad ir į ligšiol neatšauktą Užsienių Reikalų Ministerijos šiuo klausimu aplinkraštį, kuris užsienių laikomas privatinės tarptautinės teisės dėsniu Lietuvoj, ir pagaliau į čia cituojamą painiavą su Lietuvos amerikiečio bigamijos byla, kad prieitume išvadą, jog to klausimo išsprendimas jau yra visiškai subrendęs ir jo atidėliojimas yra net žalingas.

Tas žalingumas ypač kyla aikštėn sąryšy su dabar dažnai praktikuojamomis Lietuvoje vedybomis Klaipėdoj. Mat, Lietuvos piliečiai, nenorėdami vesti Didžiojoj Lietuvoj bažnytine forma del šiokių arba tokių nusistatymų tikybos klausimais, važiuoja Klaipėdon ir, kai kurį laiką ten apsigyvendami, atlieka savo vedybas „Standesamte", t.y. civilinių aktų skyriuj. Čia kyla klausimas, ar tokios Didžiosios Lietuvos gyventojo atliktos vedybos Klaipėdoj bus pripažintos Didžioje Lietuvoje su visais to pripažinimo padariniais (vaikų teisėtumas, paveldėjimo dalykai ir t.t.). Grynoj formalinėj plotmėj pastačius šį klausimą, tektų jis išspręsti neigiamai, ypač jeigu turėti galvoj, kad tokios pat Didžiosios Lietuvos gyventojo sutuoktuvės, kurios yra atliktos, pavyzd., Berlyno „Standesamte", — kurio sutvarkymas yra visiškai panašus į Klaipėdos „Standesamtą" ir kur taip pat taikomi tie patys vokiečių įstatymų nuostatai vedybų klausimu—pas mus jokiu būdu nebūtų pripažintos teisėtos[66]).

Bet visai kitaip būtų, jeigu Didžiosios Lietuvos gyventojas tikrai taptų Klaipėdos Krašto gyventoju su visomis iš to išeinančiomis teisėmis bei prievolėmis[67]).

Tačiau Klaipėdos teritorijos gyventojo pažymių įgijimo ir nustatymo klausimas ligšiol dar nėra sureguliuotas įstatymo ke-

---

[66]) Del aukščiau nurodytų pagrindų.
[67]) Einant Klaipėdos konvencijos 1 pried. 5, 8 ir 9 str str.

liu[68]). Todel yra nevisai aiški juridinė padėtis tokių Didžiosios Lietuvos gyventojų, kurie laikinai tam tyčia apsigyvena Klaipėdoj ir atlikę vedybas grįžta į Didžiąją Lietuvą, kur jie vėl tampa vietos gyventojais. Man rodos, kad čia ne viskas tvarkoj, kadangi be specialinių kolizijos normų tarp Didžiosios Lietuvos teisės normų ir Klaipėdos krašto vokiečių įstatymų, šisai klausimas negali būti išspręstas. Taip pat painus ir opus yra kolizijos normų klausimas susituokusiųjų asmens bei turto santykių srity.

Neaišku yra, kurie įstatymai turi būti taikomi Didžiosios Lietuvos gyventojams, laikinai gyvenantiems Klaipėdos krašte, kai del susituokusiųjų asmens teisių bei prievolių, pavyzd., bendros gyvenimo vietos, išlaikymo prievolės. Toliau, taip pat kyla klausimas, kurie įstatymai turi būti taikomi Didžiosios Lietuvos gyventojų susituokusiųjų turto santykiams: ar pasilieka galioj, jiems gyvenant Klaipėdos krašte, turto atsiskyrimo sistema einant X t. 1 d., ar jų turto santykiai turi būti reguliuojami vokiečių B.G.B. nuostatais, kurie žino keletą įvairių turto santykių sistemų[69]). Tokie pat klausimai kyla, sprendžiant Klaipėdos gyventojų juridinę padėtį šiuo atžvilgiu, jiems apsigyvenus Didžiojoj Lietuvoj.

Mes matome, kad šie visi klausimai tebeliks neišspręsti ir painūs tol, kol mes galop nepradėsime tvarkyti savo įstatymus šioj srity.

Štai kodel, norint sutvarkyti privatinės tarptautinės teisės klausimus šeimos teisės srity, mums reikia:

1) Kuogreičiausiai išleisti vedybų įstatymą Latvijos ir kitų vakarų Europos valstybių pavyzdžiu, sunaudojus mūsų metrikų įstatymo 1926 metų projektą, jį peržiūrėjus, ištobulinus ir papildžius[70]).

2) Ruošiant šį įstatymą, papildyti jį tam tikru skyrium, kuriame turėtų būti paliesti kylantieji iš šio įstatymo taikymo privatinės tarptautinės teisės klausimai[71]).

3) Peržiūrint ir kodifikuojant mūsų šeimos teisę, ypač tą jos dalį, kur liečiami susituokusiųjų asmens bei turto santykiai ir kylantieji iš jų privatinės tarptautinės teisės klausimai, dėti pagrindan Latvijos įstatymo projekto nuostatus, kurie yra visiškai suderinti su tarptautinės šeimos teisės praktika bei teorija[72]).

G. Rutenbergas.

---

[68]) Tokio istatymo išleidimas yra numatytas Klaipėdos konvencijos 8 str. 2 p.

[69]) Žiūr. mano straipsnį „Teisės“ Nr. 14.

[70]) Žiūr. mano pasiūlymus šio įstatymo projekto peržiūrėjimo reikalu „Teisės“ Nr. 13, 34 p.

[71]) Vakarų Europos civilinių kodeksų pavyzdžiu (B.G.B. ir Z.G.B.).

[72]) Žiūr. aukščiau padarytą palyginimą šiuo klausimu.

Literatūra ir šaltiniai.

1) *Bergmann.* Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht, Berlin 1926.
2) *Bogeng.* Internationales Privat- u. Zivilprozessrecht, Berlin 1908.
3) *Dungs.* Sechs Haager Abkommen, Berlin 1908.
4) *Finkelšteinas.* Tarptautinė privatinė teisė Lietuvoj („Teisė" Nr 6).
5) *Büchler.* Der Rechtszustand in Litauen (Niemeyers Zeitschrift für internationales Recht Bd XXXIV p. p. 232—262.
6) *Kahn.* Das Eherecht der europäischen Staaten und ihrer Kolonien 1904.
7) *Kahn.* Die Haager Scheidungskonvention (Zt. für internationales Privatrecht XIV B. 1905 p. p. 125—264.
8) *Leske-Loewenfeld.* Rechtsverfolgung im internationalen Verkehr, I leidinys 1904.
9) *Pilet.* Manuel de droit international privé, Paris 1924.
10) *Nolde.* Očerk meždunarodnavo častnavo prava (*List*, meždunarodnoje pravo p. p. 529—546).
11) *Renault.* Conventions de la Haage 1903.
12) *Fauchille.* Traité de droit international public t. III. Paris 1922.
13) *Weiss.* Traité theorique et pratique de droit international privé 1912.
14) Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie (herausgegeben von Strupp) 1924.
15) *Zitelman.* Internationales Privatrecht.

G. R.

Keletas pastabų del mūsų notariato įstatymų.

Tarp teisininkų teoretikų ir praktikų nėra abejojimo, kad dabartinis mūsų notariato sutvarkymas yra nenormalus ir beveik nebepakenčiamas; taip pat visų pripažįstama, jog reikia jis pertvarkyti iš pagrindų, suvienodinti ir įvesti viena, visai valstybei bendra, tobulesnė tvarka — ipotekos sistema. Kuo šita tvarka yra geresnė už dabar esamą Kauno krašte ir, bendrai, kokia yra jos reikšmė, sutvarkymo dėsniai ir kaip kitose valstybėse ji dabar vykdoma, mūsų juridinėje literatūroje matyti iš Prof. Vl. Mačio darbo: „Ipoteka, jos pagrindai ir santvarka“ (išspausdinto „Teisėje“ — 1927 m. Nr. Nr. 11 ir 12). Taigi, reformos reikalingumas čia neabejotinas ir visų laukiamas. Bet iš viso tenka spėti, jog greitu laiku to nesusilauksime, nes per visą pirmąjį mūsų notariato gyvavimo dešimtmetį labai maža, beveik nieko, nepadaryta, net paruošiamojo darbo neatlikta, o darbininkų trūksta. Be to, šitas darbas yra tampriai susijęs su visų mūsų civilinių įstatymų reforma, su vieno naujo visai valstybei civilinės teisės statuto paruošimo dideliu ir sunkiu darbu. O kai kurie dabar veikiančių mūsų notariato įstatymų, buv. rusų ir mūsų išleistų „laikinųjų“, jau turi tiek trūkumų, kad, taikant juos gyvenime kasdieniniais eiliniais notariato darbo reikalais, tenka galvoti, ar nereikėtų, nebelaukiant tos bendros reformos, bent šiek tiek laikinai apsilopyti, šį tą pakeitus, papildžius ir t.t., nes to nepadarius antrą dešimtmetį dirbti bus sunkiau.

Pastebėtus, kasdieninį darbą dirbant notariato įstaigoje, stambesnius veikiančių notariato įstatymų netikslumus, tą darbą trukdančius, aš ir noriu čia nurodyti. Turiu galvoje šiuos buv. rusų ir mūsų notariato srities svarbiausius dabar taikomus įstatymus: 1) Notariato Įstatymą („Положенie о notarialnoj časti“ Įst. Rink. XVI t. 1 d., 1914 m. leidinys). 2) 1919.I.9 „Laikinąjį Lietuvos Notariato Sutvarkymą“ (L.V.Ž. Nr. 2—3) ir 3) 1919. XII. 10 „Papildomąjį Lietuvos Notariato Sutvarkymo Įstatymą“ (L.V.Ž. Nr. 18) ir, be to, išleistąsias 1867 m. teisingumo ministerio, remiantis nurodyto Not. Įst. 1 str. pastaba, „Laikinąsias taisykles ir formas vadovautis taikos teisėjams, notarams ir vyresniesiems

notarams, taikant notariato įstatymą" („Vremennyja pravila i formy dlia rukovodstva mirovych sudei, notariusov i staršich notariusov pri primienenii položenija o notarialnoj časti"). Teks minėti ir vienas mūsų civilinis kodeksas (X t. 1 d.), kiek tat liečia notariato reikalus.

---

1) Not. Įst. *8 str.* reikalavo iš kiekvieno asmens, stojančio į notaro darbą, pristatyti teismui teisingumo ministerio nustatyto (atsižvelgiant į vietos gyvenimo aplinkybes) kiekio įkaitą nuostoliams padengti, kurie kartais gali kilti del notaro neteisėtų tarnybinių veiksmų. Mūsų Laik. Liet. Not. Sutv. įstatymu (§ 2) toks reikalavimas panaikintas. Bet gyvenimas jau įtikinamai įrodė, kad tai buvo padaryta be jokių rimtesnių motyvų ir reikalo. Buvo atsitikimų, kad valstybės iždui ir privatiniams asmenims tokių nuostolių buvo padaryta, ir negalima buvo jų atlyginti, nėsant tam jokių garantijų. Notarų, kaip teismo organų, autoritetas reikalauja, kad piliečiai, savo turto reikalais jais pasitikėdami, neapsiviltų. Reikalauti iš notarų įkaito būtinai reikalinga. Todel tas panaikintasis straipsnis turėtų būti atstatytas, žinoma, pritaikius jį mūsų gyvenimui.

2) Nėra reikalo įrodinėti, kad notaro darbui tinkamai atlikti yra reikalingas gana didelis pasiruošimas, to darbo teorijos ir praktikos atžvilgiu. Nepritypęs notaras, nemokėdamas dirbti, gali suklaidinti žmones, padaryti jiems nuostolių ir netinkamai surašytais aktais be reikalo apsunkinti vyresniojo notaro įstaigos darbą. Kad taip yra, matyti tvirtinant ir žymint mūsų notarų surašytus aktus. Notaro vietai užimti, be mokslo cenzo, reikalingas ir nemažas notariato įstaigoje praktikos darbo stažas. Todel Not. Įst. *15 str.* reikalavo, kad notarais būtų skiriami tik išlaikiusieji tam tikroje komisijoje egzaminus žmonės, kurie moka rašyti aktus, žino įstatymus ir notariato darbo tvarką. — „Laik. Liet. Not. Sutv." § 3 šitą straipsnį pakeitė taip: „Notarais yra skiriami žmonės, pakankamai mokyti ir pripyrę notaro darbe"; apie egzaminus ir jų tvarką nieko nebesakoma; galima spėlioti, kad šiuo pakeitimu dabar statomi kiti reikalavimai, negu buvo rusų laikais, bet visa kita palieka, nes be to negalima notaro vietai pretendento mokslas ir pripyrimas patikrinti. Mūsų notarų skyrimo tvarka nesuderinta su šitais neaiškiais įstatymo reikalavimais. Ikišiol niekas jokių egzaminų skiriamiems notarais asmenims nedarė, ir nėra konkrečiai nustatyta, ką būsimasis notaras turi žinoti, koks reikalingas jo mokslo ar praktikos darbo minimumas. Iš to visa eilė nenormalių apsireiškimų, aiškiai matomų ir atjaučiamų vyresniojo notaro įstaigoje, ir gyvai liečiančių plačios visuomenės interesus, ypatingai pradėjus naujoms notarų kontoroms veikti. (Per dvejus metus (1926—1928) vyresniojo notaro žinybos plote buvo įsteigtos 8 naujos notarų vietos). Tam pašalinti, 1926 m. pabaigoje vyresnysis notaras buvo

iškėlęs šį klausimą Kauno, Šiaulių ir Panevėžio apygardos teismuose, ir visur įvyko nutarimai, kur principialiai pasisakyta už egzaminų reikalingumą. Tačiau konkrečių išvadų iš to nepadaryta, ir ikišiol gyvenime jokių pakeitimų šiuo reikalu neįvyko.

3) Kad būtų galima išpildyti Not. Įst. 83 str. reikalavimą, t.y. patikrinti aktų dalyvių teislumą ir įsitikinti, jog jų dispozicijos teisė nėra suvaržyta, notaras, tarp kitko, turi vesti to įstatymo 26 str. 6 p. ir 1919. I. 11 „Instrukcijos Notarams" § 5 (L. V.Ž. Nr. Nr. 2—3) nurodyta tvarka rodykles — sąrašus tokių savininkų, kuriems del įvairių priežasčių nuosavybės teisės yra aprėžtos (teismo sprendimu pripažintieji nusigyvenusiais, neišsimokančiais skolininkais (bankrotais), globojamieji ir k. p.). Toms rodyklėms medžiagą notarai ima iš nurodytų šitame įstatyme publikacijų. Tik pastaruoju laiku teismo sprendimai bankrotų bylose pradėta skelbti Vyriausybės Žiniose (II dalyje). Tai žymiai palengvina notarams tuos skelbimus sekti ir rinkti. Anksčiau tie skelbimai buvo dedami ir dienraščiuose (pav., „Lietuvoje", „Lietuvos Aide"). Kadangi tokiai skelbimo tvarkai esant ne visiems notarams buvo galima tas reikalingas rodykles tinkamai vesti (o kai kurie ir visai nevedė), tai vyresniajam notarui šį klausimą iškėlus, įvyko 1927. III. 16 Kauno apygardos teismo bendr. susirinkimo nutarimas nurodyti notarams reikalingumą vykdyti Not Įst. 26 str. 6 p. reikalavimus. Susipažinus arčiau su notariato įstaigų darbo praktika, matyti, kad toli gražu, kažkodel, ne visų tinkamai įvertinama (bent ikišiol taip buvo) šio įstatymo reikalavimo reikšmė. Tokių sprendimų skelbimas ir notarų kontorose jų registravimas būtinai reikia stropiai vykdyti; tai turi didelės praktiškos reikšmės, ypatingai mūsų dabartinio gyvenimo aplinkybėse. Tik teismų praktikuojamoji skelbimo tvarka turėtų būti notarams žinoma, ir, bendrai, šis reikalas turėtų būti taip sutvarkytas, kad šitie viešai skelbiamieji nutarimai būtų visose notariato įstaigose gaunami.

4) Not. Įst. *73—74 str. str.* reikalavimai, vykdant juos mūsų gyvenime, atrodo ne visai tikslūs. Akto kiekvieno dalyvio, notarui asmeniškai nepažįstamo, tapatybė („samoličnost") turi būti nustatyta dviejų notarui žinomų ir pasitikėjimo vertų liudytojų, ir tik del kurių nors priežasčių negalėdamas to padaryti, notaras gali naudotis tam kitais įrodymais (74 str. nepasakyta, kokiais būtent). Įstatymas nereikalauja, kad aktą rašytų (pav., žemės pirkimo-pardavimo, įkeitimo ir k.p.) būtinai vietos (kur turtas randasi) notaras; tik tvirtina aktą būtinai to teismo vyresnysis notaras, kurio apygardoje yra akto objektas (pas mus trims teismo apygardoms yra tik vienas vyresnysis notaras). Dažnai piliečiai del įvairių priežasčių daro savo aktus kitoje apylinkėje, kur notaras asmeniškai jų nepažįsta. Rasti notarui du gerai žinomi, ištikimi žmonės, kurie pažintų atvykusius akto rašyti piliečius ir galėtų nustatyti, kas jie yra, labai retai tegalima, bent tai negalimą padaryti ūmai ir greit, kaip to

akto rašymo interesai reikalauja. Rodos, žmogaus asmeniui nustatyti pakankamas įrodymas turi būti jo pasas, nes mūsų pasų įstatais „pasas yra asmens paliudymas". Bet notariato įstatymas leidžia notarui „kitais įrodymais" (taigi net pasu) remtis tik tada, kai nėra liudytojų (apie tai reikia akte pasakyti). Matyti, čia liudytojais pasitikima daugiau negu dokumentais. O kokiais raštiškais įrodymais žmogus gali įtikinti notarą, kad jis yra tas pats, kuo save vadina, tai įstatymas, matyti, paveda paties notaro nuožiūrai. Tokie įstatymo nuostatai beveik neįvykdomi ir visais atžvilgiais atrodo netikslūs, be reikalo varžo notarą ir žmones; jie reikėtų pakeisti ir daugiau pritaikyti gyvenimo reikalavimams. Dabar (ir rusų laikais) tokie nenormalūs ir neaiškūs įstatymo reikalavimai pagimdė savotišką ir nevienodą praktiką. Vieni notarai turi nuolatinius (žmonių ironiškai vadinamus „prisiekusius") liudytojus visiems aktams, kurie „nežinomų notarui piliečių asmenybę liudija", gaudami už tai (nuolatinį ar iš aktų skaičiaus) atlyginimą ir pasirašydami notaro aktų knygoje, net akto dalyvių nematydami. Kiti būtinai reikalauja paso ir rašo akte, kad, negalėdami patikrinti piliečių asmenybės liudytojais, kaip tai reikalauja Not. Įst. 73 str., tuo įsitikina iš paso. Kartais, be paso, yra reikalaujamas dar vietos savivaldybės organo ar policijos pažymėjimas apie akto dalyvio asmenybę ir jo turto reikalus, kuriais jis į notarą kreipiasi.

5) Not. Įst. *80 str.* reikalauja, kad notaras apie kiekvieną savo kontoroje surašytą aktą, reikalingą patvirtinti, turi pranešti vyresniajam notarui ir atsiųsti akto nuorašą. Tai neturi jokios praktiškos reikšmės nei vyresniojo notaro įstaigai, nei dalyviams, ir tik be reikalo apsunkina notarų ir vyresniojo notaro kanceliarijų darbą. Dabar daugumas notarų to reikalavimo nebepildo. Prašant aktą patvirtinti, siunčiamas jo išrašas iš notaro aktų knygų; todel nuorašas visai nereikalingas. Reikėtų šitas straipsnis visai išbraukti.

6) „Laik. Liet. Not. Sutv. Įst. § 2 yra panaikinęs Not. Įst. *84 straipsnį*, kuris reikalavo, kad *kiekvienas* notaro aktas būtų surašomas prie dviejų liudytojų, bet 85 str., kuris pirkimo-pardavimo aktams reikalauja trijų liudytojų, paliktas. Išeina, kad, pavyzdžiui, perkant žemę reikia trijų liudytojų, o dovanojant ar įkeičiant nereikia nė vieno. Paliktas taip pat 81 str. ir visi ten nurodytieji civiliniai įstatymai (Civ. Kod. 1037 ir 1039 str. str. reikalauja iš notaro prie 3 liudytojų ne tik rašyti testamentą, bet ir duoti testatoriui jo išrašą). Čia trūksta tikslingo suvienodinimo.

7) Not. Įst. *64 str. 5 p. 1 priedo* („Nekilnojamajam turtui draudimų uždėjimo ir nuėmimo taisyklių") §27 reikalauja, kad apie kiekvieną gaunamą vyresniojo notaro įstaigoje draudžiamąjį ir atleidžiamąjį straipsnį, įtrauktą į atatinkamą rinkinį, būtų smulkiai pažymėta ir pripažinimo rejestre, jeigu minimas tame straipsnyje turtas yra ten įrašytas. Toksai reikalavimas

tam asmeniui, kurio naudai draudimas uždėtas, neturi jokios reikšmės, o notariato įstaigai deda labai didelį, sunkų ir beveik neišpildomą darbą. Gaunamuosiuose notariato įstaigoje draudžiamuosiuose straipsniuose visai nenurodama, kur rejestruose turtas yra pažymėtas, ir todel notariato tarnautojai turi jo ieškoti iš savininkų pavardžių ar ūkio vienetų pavadinimo alfabetinių rodyklių. Labai daug žemių visai neįtraukta į notariato knygas. Jeigu draudimas liečia įtrauktą žemę, kuri tokiu būdu pasisektų surasti, tai ir tada toli gražu ne visumet galima būtų padaryti to įstatymo reikalaujamą pastabą apie turto suvaržymą, nes tatai galima padaryti tik tada, jei rejestrų užrašai apie žemės plotą, ūkio vieneto pavadinimą, kur jis randasi ir t.t. visai atatinka draudžiamojo straipsnio šiuo reikalu davinius. Praktika parodė, kad rejestro ir straipsnio šie daviniai labai retai visiškai sutampa. O be to žymėti neleistina, kad nebūtų padaryta klaidos. Pagaliau — ir tai svarbiausia — toks pažymėjimas rejestrų IV skyriuje („Draudimais apsaugotieji įkeitimai, skolos ir reikalavimai") savaime niekam nieko neduoda. Tvirtinant aktą žiūrima, ar nurodytas jame turtas yra įrašytas rejestruose (kartais tikrinama ir kuo remiantis įrašytas); jo draudimai ir suvaržymai ieškomi atatinkamuose rinkiniuose. Rejestrų užrašams, iš tų rinkinių paimtiems, ir visiems kitiems neduodama tokios juridinės reikšmės, kaip įpotekos knygų žinioms. Tai ir yra viena šios sistemos neigiamų pusių, kad vyresniojo notaro pripažinimo rejestrai, kur įrašomos visos apie nekilnojamąjį turtą žinios (turto sudėtis, jo savininkas, suvaržymai, skolos ir t.t.), iš esmės yra ne kas kita, kaip tik tam tikros pasiteiravimo knygos, ir negali garantuoti, kad visa, kas ten įrašyta, turi neabejojamos juridinės reikšmės, o ko ten nėra, tai turto neliečia. Todel vyresnysis notaras, rinkdamas apie turtą, teisės atžvilgiu, tikras žinias, negali remtis pripažinimo rejestrų užrašais ir žiūri į juos tik kaip į informacijos pobūdžio medžiagą. Praktikoje dažniausiai laikomasi tokios tvarkos: rejestruose įrašoma tik apie vyresniojo notaro dedamus draudimus, tvirtinant įkaito aktus, duodant įkeitimo liudymus ir k. p., o apie gaunamus iš teismo įstaigų draudžiamuosius straipsnius — tik tada (ir tai ne visada), kai rejestrų ir straipsnio žinios apie turtą yra identiškos (kas pasitaiko, palyginti, labai retai). Pastaruoju laiku (1928 m.), prisilaikant vyresniojo notaro įstaigos laikinojo statuto nustatytosios tvarkos, įrašomi rejestruose, po įtraukimo bendra tvarka į atatinkamus draudimų rinkinius ir alfabetines jų rodykles, dar šių administracinių įstaigų draudimai: mokesčių dep-to — už palaikų mokesčius, miškų dep-to — už nuostolius, kilusius iš nesilaikymo miškų saugojimo taisyklių, ir žemės reformos valdybos — už duodamas naujakuriams paskolas. Bet visa tai daroma, kaip jau sakyta, be jokio beveik reikalo, tik tam, kad, kiek galint, nebūtų prasilenkta su nurodyto įstatymo reikalavimu. Atrodo, kad šitas įstatymas del to, kas čia pasakyta, reikėtų panaikinti.

8) „Laik. Liet. Not. Sutv." § 2 yra panaikinęs Not. Įst. „192—193 punktas 2", vadinasi, ir minimas 192[1] str. pastaboje įkeitimo liudymų taisykles („Pravila o zalogovich svidietelstvach" —Not. Įst. 192[1] str. priedas). Bet kartu nėra nei panaikinti, nei pakeisti kiti įstatymai, kur apie šituos liudymus kalbama, pav.: a) Įst. Rink. X t. 1 d. („Položenije o kazionnych podriadach i postavkach") 66 str., b) Kredito įstatų (Įst. Rink. XI t. 2 d.) apie bankų veikimą (IV syr.—91 str., VI skyr.—55 str. ir kit.), c) Įst. Rink. X t. 1 d. 478 str. 2 p., d) Not. Įst. 154 str. 4 p. ir kiti.

Panaikinus įkeitimo liudymo davimo taisykles ir nepakeitus jų kitomis, vyresniajam notarui nebelieka kuo remtis, kada tokie liudymai reikalaujama pristatyti mūsų kredito įstaigoms (ypatingai daug Žemės Bankui).

9) Dažnai girdėti nusiskundimų del neva didelių mokesnių, imamų už savo darbą ne visų notarų vienodai ir nesilaikant taksos. Neliečiant klausimo, kiek tokie nusiskundimai yra pagrįsti, tenka vis delto konstatuoti, kad vargu kur kitur notariato praktikoj taip žymiai prasilenkia su įstatymo nuostatais, ir yra tiek taisytinų nenormalumų, kaip šioje srityje. Imkime tik ryškiausius faktus. Buv. rusų Not. Įst. *208 str.* yra mūsų „Laik. Liet. Not. Sutv. Įst." § 3 pakeistas (skaitant čia reikia atitaisyti korektūros paklaida: L.V.Ž. 2—3 nr.nr. 5 pusl. 39 eil. atspausdinta: „203 str", o reikia „208 str.") ta prasme, kad dabar notaras ima už savo darbą *vien tik taksa nustatytą* užmokesnį, kurio dalis (iš pradžios 25%, o nuo 1922. VIII. 18 — 10%) tenka jam; anksčiau notarui buvo leidžiama imti mokesnis vien tik sau, laisvai su interesantais susitarus, arba taksa. Kaipo šio 208 straipsnio priedas, 1919. I. 14 teisingumo ministerio buvo patvirtinta pirmoji „taksa už notaro darbą", kur nustatyta, kiek už ką notaro imama atlyginimo. 1922. VIII. 16 ministerių kabineto patvirtinta (paskelbtoji V.Ž. Nr. 103) nauja „taksa už notaro darbą — priedas prie notariato įstatymo straipsnio 208", vėliau dar kiek pakeista ir papildyta (1923 vasario 3 d. ir lapkričio 28 d. V.Ž. Nr. Nr. 123 ir 145). Šią taksą paskelbus, duodamieji notarams 25% gautojo mokesnio sumažinami iki 10%. Bendrai, notarams ši taksa skiria labai mažą atlyginimą, dažnai išskaičiuojamą centais, pav., už visokius patikrinimus ir paliudymus notarui lieka tik keli centai (parašo paliudymas — 2 ct., nuorašų patikrinimas— 2 ct. ir t.t.). Algos iš valstybės iždo vieni notarai gauna maždaug tiek, kiek eilinis valstybės įstaigos raštininkas, o kiti (vadinami „neetatiniai") visai jos negauna, o raštinės išlaidoms dabar beveik nieko jiems nenuodama. Čia ir kyla klausimas: ar normalu, kad „už kiekvieną savo darbą" notaras gali imti tik taksa nustatytą labai nedidelį mokesnį ir iš to turi išlaikyti brangiai mokamą kontorą su kanceliarijos personalu (prityrusiais ir tinkamai apmokamais darbininkais) ir pačiam išgyventi? Aišku, kad tai neįmanoma. Iš tos nenormalinės būties ieškoma ir randama išeitis šitokiais samprotavimais: taksa yra taikoma — sako no-

tarai—tik nurodytiems ten notaro, kaipo valdininko, veiksmams, atliekamiems tik bendrai visų valstybės įstaigų darbo valandomis; už aktų surašymą knygose, pavyzdžiui, reikia imti taksa nustatytą mokesnį tik tada, jeigu akto dalyviai pristato notarui jau surašytą akto projektą (Not. Įst. 88 str.), o šiaip atlyginama notarui laisvai susitarus. Taip daroma ir tada, kai reikalaujama dirbti ne darbo valandomis ir t.t. Jokiu įstatymu nedraudžiama notarui, kaip ir kiekvienam valdininkui, imti sau atlyginimą už tokį darbą, kurio jis neprivalo daryti, bet padaro, kada kontora uždaryta, arba už darbą, kuris taksoje nenumatytas, kaip antai: nuorašų gaminimas, sutarčių projektų rašymas, patarimai ir kit. pan. (Tokios nuomonės buvo ir rusų Senatas — Bendr. Susir. 1914 m. spr. Nr. 21).—Tokiam įstatymo interpretavime yra kiek ir kazuistikos, o praktikoje galimas (ir dažnai yra) toks dalykas, kad mieste, kur dirba keli notarai, už vieną ir tą patį darbą mokama labai nevienodai, galima pasiderėti; vienas notaras yra „brangesnis", kitas „pigesnis". Tokiu būdu, įstatymas su savo gerais norais ir pastangomis padaryti notarus valdininkais, normuoti imamus jų mokesčius taksomis, ir kasdieninė praktika eina visai skirtingais keliais, o piliečių nusiskundimai labai dažnai yra pagrįsti. Ar tik nereikėtų, imantis reformuoti šią sritį (o tai yra pribrendęs opus gyvenimo reikalas), atsisakyti nuo nevykusių ir, rodos, neįvykdomų pastangų įterpti notarus į oficialinių valstybės tarnautojų — valdininkų rėmus, ir turint galvoj Teismų Sutv. Įst. 420 str., iš kurio matyti, kad notarai yra teismo organai, pasistengti rasti aiškų ir griežtą atsakymą klausimui: ar notaras yra valdininkas, ar ne valdininkas (jeigu ne — tai kas būtent jis yra) ir iš to padaryti atatinkamas išvadas.

10) Reikalinga įstatymu nustatyti sudarymo tvarką vienam nekilnojamojo turto nuosavybės teisėms įrodyti dokumentui, vadinamam, (rodos, ne visai tinkamai) *pripažinimo liudymui* („kriepostnoje" ar „davnostnoje svidietelstvo"), kuris yra lygus tvirtiniams aktams ir dabar yra daromas, einant teismo praktika, papročiu bei analogija. Nei veikiantieji mūsų civiliniai, nei notariato įstatymai nenurodo nuosavybės dokumentų davimo tvarkos asmenims, tapusiems žemės savininkais per įsisenėjimą (Civ. Kod. 533 str.), o šiuo būdu dabar įgyjama gana daug nekilnojamojo turto. Tų liudymų davimo procedūra dabar maždaug tokia pat, kaip ir aktams, kuriais žemė įgyjama nuosavybėn viešomis varžytynėmis—„duotiesiems" aktams („dannaja kriepost"), t.y. einant Not. Įst. Laik. Taisyklių § 32. Asmuo, gavęs teismo nutarimą apie pripažinimą nuosavybės del įsisenėjimo, turi sumokėti iždui atatinkamą mokesnį, imamą bendra tvarka, pereinant žemei iš vieno savininko kitam (Įst. Rink. V t. Pošlinų Įst. 235, 238 ir 253 str. str.) ir kreiptis į notarą, kad surašytų „pripažinimo" liudymą, žymimą vyresniojo notaro pripažinimo rejestruose. Taip dabar praktikuojama, ir tokia yra šiuo reikalu teismo nuomonė (Rusų Senato 1872. X. 5 sprend. Nr. 792). Tai

yra, rodosi, vienintelis mūsų įstatymuose tvirtinio akto darymas, paremtas vien tik teismo praktika. Tai atrodo nenormalu, ir čia gali kartais kilti visokių ginčų.

11) Del Not. Įst. *193 str. 1 p.* (kur kalbama apie imamus iždui aktų mokesnius) mūsų „Laik. Liet. Not. Sutv." *§ 4* nustato, kad tie mokesniai „turi būt imami tris kartus didesni, nekaip 1914 metais prieš karą". 1919 metais čia, rodos, buvo manyta, kad visur, kur rusų įstatymai, pav., nustato 1 rublį, reikia imti 3 „ost" rubliai. Pradėjus veikti mūsų 1922. VIII. 9 „Piniginio vieneto įstatymui" (V.Ž Nr. 103), tas notariato įstatymo straipsnis turėjo būti panaikintas ar pakeistas. Be to, tenka spėlioti, kodel taip buvo padaryta: ar kad norėta trigubai mokesčius padidinti, ar del to laiko pinigų „atpigimo" maždaug tris kartus palyginus su prieškariniu laiku. Dabar mūsų pinigų sistema yra paremta auksu, kaip ir Rusijoje buvo (Įst. Rink. VII t. Monetų įstatų 3 str. ir XI t. 2 d. Kredito įstatų 3 skyr. 2 str.). Jeigu mokesnių didinti nebuvo manoma, tai iš mūsų ir rusų piniginio vieneto (lito ir rublio) gryno aukso kiekio skirtumo galima padaryti atatinkama išvada, bet vis delto šito neaiškumo nurodytame įstatymo §-fe neturėtų būti.

12) Pastaruoju laiku, vykdant žemės reformą, vyresniojo notaro gaunama iš įstaigų ir privatinių asmenų daug užklausimų, kiek kieno vardu notariato knygose užrašyta žemės. Dažnai pasitaiko svetimų žmonių vardų, pavardžių, net ir tėvo vardų vienodumas, ir todel tada tenka atsakymuose į tokius užklausimus įrašyti be jo ir svetimas turtas, iš ko savininkui kyla visokių apsunkinimų ir sunkus uždavinys įrodyti, jog ne visa liudyme nurodyta žemė priklauso jam. Todel dabar mūsų „Laik. Liet. Not. Įst." § 6, kur pasakyta, kad „notaras neprivalo aktuose ir dokumentuose rašyti dalyvių tėvo vardą", reikėtų visai panaikinti, juo labiau, kad dabar praktikoje visų pripažįstama reikalinga rašyti ir rašomas tėvo vardas.

13) Papild. Lietuvos Notariato Sutvark. įstatyme (L. V. Z. Nr. 18) taisytini pirmoj eilėj *6, 7, 11 (past.), 12 ir 17 str. str.* turinio ir redakcijos atžvilgiu. Vyresniojo notaro įstaigoje del minimų 6 ir 7 str. draudimų panaikinimo ir uždėjimo reikalingumo ir tvarkos (7 str. pastaba) dažnai abejojama. 11 str. pastaboje leidžiama trobesius činšo teisėmis valdomoje žemėje parduoti „pareikštiniu" būdu: tai nesuderinama su elementariniais teisės dėsniais, kad činšo teisės, kaipo labai artimos nuosavybės teisėms, perleidžiamos bendra tvirtinių aktų darymo tvarka (R. Sen. spr. 92/116), o pastatytieji žemėje trobesiai (ne statybos medžiaga) yra žemės priklausinys (Civ. Kod. 387 str.). Del 12 str. reikia pasakyti, kad čia taikos teisėjams jokių teisių iš apskrities suvažiavimų pereiti negalėjo, kadangi mūsų krašte bendruomenių („obščin") nebuvo (buvo „podvornoje zemlevladienije"). Del 17 str. praktikoje neaišku, kaip ilgai galioja turto įkainojimas, pristatomas akto dalyvių notarui ar vyresniajam notarui

(tik vyresniajam notarui jis ir reikalingas). Nuo mokesčių inspektoriaus įkainojimo iki akto tvirtinimo vyresniojo notaro įstaigoje išeina kartais ilgas laikas, ir turto vertė gali pasikeisti. Bendrai, viso šito „papildomojo" įstatymo turinys ir forma reikia reviduoti ir iš pagrindų pakeisti.

14) Tose mūsų valstybės teritorijos vietose, kurios anksčiau buvo Pabaltijo gubernijų dalis (Palangos vaisčius), turi veikti Not. Įst. 271—377 str., t.y. savotiška ipotekos santvarka (274—276, 286 str. nurodyta), su vadinamomis tvirtinių skyrių įstaigomis prie apygardos teismų ir taikos teisėjų suvažiavimų. (Ir civilis kodeksas ten veikia kitas, būtent: „Svod graždanskich uzakonenij gubernij Pribaltijskich"). Dabartinė praktika, kuria tos vietos žemės perleidimo, įkeitimo ir k.p. aktai rašomi ir tvirtinami bendrąja tvarka (kaip ir Kauno krašte) nėra paremta įstatymu. Del daugybės priežasčių dabar šis reikalas sutvarkyti yra labai sunku, bet vis delto šiaip ar taip reikia prie to eiti.

15) Kad turėtume notariato įstaigose pasiruošusių tam darbui jaunųjų teisininkų, reikia 1919. XII. 19 „Teismo kandidatų įstatymo" § 6 (L.V.Ž.Nr. 18) papildyti ta prasme, kad teismo kandidatai mokosi ir notariato įstaigose. (Kauno apyg. teismo bendr. susirinkimo 1927.VI.4 nutarimu leista kandidatams dirbti praktikos darbą pas vyresnįjį notarą, nors įstatymas to ir nenumato).

16) Žemės pirkimo - pardavimo aktuose kartais parduodamosios žemės sienos neaprašytos ar kitokiu būdu aiškiai nenustatytos (pav., planu), o tik pasakyta: „pardavikui ir pirkikui žinomose sienose"; del to vėliau, valdant įgytąją žemę, kartais kyla nesusipratimų ir ginčų, ir užgaunami ne tik pačių akto dalyvių ir jų teisių paveldėtojų, bet ir pašalinių asmenų interesai. Buvo praktikoje atsitikimas, kad pirkęs tokiu aktu ūkį naujas savininkas negalėjo savo teisių realizuoti, nerasdamas vietoje pirktosios žemės (ūkis buvo perėjęs per keletą rankų, ir nė vienas iš jų, gyvendamas svetur, žemės nevaldė ir jos nematė). Sienos turi būti žinomos ne tik akto dalyviams, bet ir notariato įstaigai, kad, reikalui esant, galima būtų jos atstatyti. Notariato įstatymai reikėtų papildyti ta prasme, kad perleidžiamosios žemės sienos turi būti akte aiškiai aprašytos, kad tatai yra viena iš privalomųjų akto salygų (kaip Civ. Kod. 1426 str.). Civ. kodekso nurodymai šiuo reikalu yra nepakankamai aiškūs: 1452—1454 str.str., tiesa, reikalauja parduodamąjį turtą smulkiai aprašyti (1453 str. pasakyta, kad reikia, tarp kita ko, nurodyti ežios), bet iš 1530 str. prasmės galima padaryti išvada, kad šitokia sutarties sąlyga palikta šalių nuožiūrai ir priskiriama prie kitų minimų 1427—1428 str.str. neprivalomų sąlygų.

17) R. teisingumo ministerio išleistos 1867—1869 metais taisyklės notariato įstaigoms vadovautis ir vyresniųjų notarų padėjėjams instrukcija, (apie tai kalbama Not. Įst. 1 ir 155 str.str. — pastab.) reikėtų pakeisti naujomis, daugiau pritaikytomis mūsų gyvenimui. *V. Burkevičius.*

Latvijos notariatas*).

P. Toliušis mūsų teisininkų suvažiavime 1924. I. 13 savo pranešime (vėliau išspausdintame „Teisės" Nr. 5) apie Latvijos teismus, jų organizaciją ir veikimą, palygindamas su Lietuvos teismais, visai teisingai nurodė reikalingumą susipažinti su svetimų kultūringųjų valstybių, ypač gyvenančių maždaug vienodose su mumis sąlygose kaimynų, susitvarkymu, nuolat sekti jų valstybės institucijų augimo ir tobulėjimo eigą, kad reformuodami ir tobulindami savo įstaigas, turėtume medžiagos palyginimams su tuo, kas pas mus yra, ir sektinų pavyzdžių, kad mes nuo kitų esame atsilikę. Tatai galima pasakyti ir dabar, nes visur valstybių sutvarkymas tobulėja, ir tas procesas niekados negali sustoti, o mes dar turime daug taisytinų dalykų.

Saryšyje su nurodytu pranešimu, čia noriu kiek pakalbėti apie vieną žymų teismo organą—notariatą, kuriam yra pavestas nekilnojamojo turto daiktinių teisių tvarkyme žymus vaidmuo. Prof. Vl. Mačys savo veikale „Ipoteka, jos pagrindai ir santvarka" („Teisės" Nr. Nr. 11 ir 12), kalbėdamas apie atskirų valstybių ipotekos sutvarkymą, mini ir Latviją ir aprašo, kaip jos notariatas tvarkomas ir kaip jis turi veikti Latvijos paveldėtais iš Rusijos šioje srityje įstatymais. Daugiau mūsų juridinėje literatūroje šiuo klausimu nieko nerandame. Mums dabar įdomu ir labai naudinga žinoti, kaip paveldėtas iš Rusijos palikimas mūsų kaimynų sunaudotas naujam, kaip ir pas mus, valstybės gyvenimui, kuria linkme ir kokios reformos pirmąjį savarankiško

*) Rašydamas naudojausi medžiaga iš šių raštų:

1) E. Helvichs. Civilprocesa principi zemes gramatu atjaunošanas lietas. Atsevišks novilkums no „T. M. Vestneša" Nr. 10—11 iespiesta raksta. 1928 g.;
2) Latvija desmit gados. Latvijas valsts nodibinašanas un vinas pirmo 10 gadu darbibas vesture. Jubilejas komisijas izdevums. Riga, 1928 g. (Pslp. 298—299);
3) Latvijos oficialinio valdžios laikraščio „Valdibas Vestnesis" atskiri 1924—1926 metų Nr.Nr.

Literatūra buvo nurodyta ir visos reikalingos informacijos duotos buv. Latgalijos Apygardos Teismo Vyresniojo Notaro p. Helvich'o, žinomo notariato srities teoretiko ir žinovo, kuriam už tai laikau sau malonia pareiga pareikšti čia nuoširdžią padėką. *V. B.*

gyvenimo dešimtmetį jie ėjo ir kas čia pasisekė nudirbti. Apie tai bendrais bruožais ir noriu čia patiekti žiupsnelį svarbesnių žinių, kiek jų man pasisekė surasti atatinkamuose raštuose ir kiek apie tai sužinojau iš žymesnių Latvijos notariato veikėjų.

Latvijai teko iš Rusijos du civiliniai kodeksai: 1) „Svod graždanskich uzakonenij gubernij Pribaltijskich" (III dalis „Svoda miestnych uzakonenij gubernij Ostzeiskich"), veikiąs didesnėje valstybės teritorijos dalyje, ir 2) X t. I d., veikiąs Latgalijoje (buv. „Vitebsko" gub. ir „Pskovo" gub. dalis). Pirmojo kodekso taikymo vietose (valstybės vakaruose ir šiaurėje) laikomasi tobulesnės notariato įstaigų santvarkos, vadinamos Pabaltijo ipotekos sistemos (prie teismų įsteigti tvirtiniai ar ipotekos skyriai), remiantis Not. Įst. 271—377 str. str. (Įst. Rink. XVI t. I d. „Položenije o notarialnoj časti", VI skyrius: „O notarialnoj časti v gubernijach Pribaltijskich"). Latgalijoje notariatas tvarkomas šito pat įstatymo 1—217[2] str. str. nuostatais, kaip ir pas mus (dešinioje Nemuno pusėj) su vyresniojo notaro įstaiga, t.y. pasenusia, netobula, niekur kitur jau nebežinoma „kriepostnaja" sistema. Latgalijos apygardos teismas įsteigtas 1920 m. Dinaburke, bet to teismo vyresnysis notaras, vienintelis visoje Latvijoje — „Latgales apgabaltiesas vecakais notars", — pradėjo veikti tik 1924. II. 1, gavus iš Rusijos evakuotus ten del karo notariato rejestrus. Toks notariato institucijos sutvarkymas dviem nevienodais pagrindais (pas mus net keturiais) yra nenormalus ir visais atžvilgiais negeistinas, ir mes matome, kad tam pašalinti mūsų kaimynų sparčiai einama prie vienos, visai valstybei bendros, sistemos nustatymo—ipotekos įvedimo, įgyvendinimo Latgalijoje šiaurės Latvijos notariato organizacijos. Ir reikia pripažinti, kad čia per neilgą, palyginti, laiką daug padaryta. Be to, latviams kartu reikėjo skubiai atlikti dar vienas didelis darbas— visai iš naujo atstatyti ir iš dalies atnaujinti del karo dingusių (sunaikintų bei pamestų) ar šiaip nebetinkamų naudotis žemės tvirtinių knygų, rejestrų, draudimų rinkinių ir t.t. Tik 1923 metais buvo reevakuota buv. Vitebsko apygardos teismo vyresniojo notaro archyvo dalis (maž-daug $^4/_5$ dalys), o buv. Pskovo gub. medžiaga visai negauta. Taigi, žymi Latgalijos dalis buvo likusi be jokių notariato knygų. Mes šiuo atžvilgiu buvome laimingesni: nors 1915 metais, vokiečių kariuomenei užimant mūsų kraštą, Kauno apygardos teismo vyresniojo notaro įstaigos gana daug rejestrų, knygų ir bylų buvo išvežta į Rusiją, tačiau, einant mūsų 1920 m. taikos sutartimi su Rusija, visa tai tvarkoje, be jokių trūkumų, grąžinta (nuo 1921. XII. 21 iki 1922. XI. 9), ir todel mums neteko rūpintis notariato knygų restauracijos reikalu.

Tam notariato knygų užrašų atnaujinimo darbui Latgalijos notariato archyvo rejestruose atlikti buvo išleistas atskiras 1925. III. 10 įstatymas (jau anksčiau, nuo 1924. IV. 24, veikiąs ministerių kabineto nutarimo formoje), kuriuo buvo įsteigta prie Latgalijos apygardos teismo Latgalijos žemės knygų atnaujinimo komisija

(„Latgales zemes grāmatu atjaunošanas komisija"). Šitai komisijai vėliau ministerių kabineto 1926. I. 14 d. nutarimu buvo pavestas taipogi visos kitos Latvijos (Kuržemės, Žemgalės ir Vidžemės) teritorijos notariato knygų sutvarkymas ir įrašymas jose tų žemių, kurios teko Latvijai iš Lietuvos ir Estijos, galutinai išvedus valstybės sieną (todel nuo 1928 m. pradžios komisija ir oficialiai vadinama jau nebe Latgalijos, bet visos Latvijos). Apie šios komisijos darbuotę, apimančią, kaip matome, visos valstybės notariato reikalų reorganizaciją (pačios sistemos suvienodinimas ir patobulinimas, *visų* valstybės nekilnojamųjų turtų įtraukimas į notariato knygas ir kit.), ir apie tos darbuotės rezultatus galima spręsti iš duodamų čia toliau statistikos davinių.

Kad būtų tikras ir pilnas vaizdas to, kas ikišiol mūsų kaimynų pasiekta notariato sutvarkyme, reikia paminėti ir tai, kaip paveldėtasis rusų notariato įstatymas buvo jų perdirbtas ir pritaikytas naujam valstybės ir visuomenės gyvenimui, racionalizuotas gyventojų interesams tiksliau aprūpinti ir t.t., kitaip sakant, kas tame įstatyme („Položenije o notarialnoj časti") buvo išbraukta, papildyta ar pakeista.

Nuo minėtos komisijos darbo pradžios (1924 m.) iki 1927 m. Latgalijoje įrengta naujų ipotekų atskiriems nekilnojamojo turto vienetams (miestuose ir provincijoje) iš viso 21531 ir buv. Vitebsko apygardos teismo vyresniojo notaro rejestruose vestieji nuo 1884 iki 1917 metų užrašai pakeisti naujais turto užrašais iš viso 17333 (vietoje 3252 sunaikintų ir 14081 senos sistemos folijų), kitokia, kaip ir modernizuota „kriepostsistemos" tvarka, *pereinamąja* prie šiaurės Latvijos bendros ipotekos santvarkos. Naujų ipotekų įrengimo darbas ėjo ne tik Latgalijoje, bet kartu ir visuose Latvijos ipotekos skyriuose: Mintaujos—Bauskės, Rygos—Valmieros, Ventpilės — Kuldingos, Tukumo — Talšų, Jokubmiesčio — Alukštos, Kėsių — Valko ir Liepojaus — Osputės. Tačiau Latgalijos naujų ipotekos vienetų skaičius yra beveik lygus visų kitų skyrių naujai įrengtųjų ipotekų bendram skaičiui. Pav., 1925 ir 1926 metais jų buvo Latgalijoje 20603, o visuose kituose 7 skyriuose kartu — 22214. Nuo 1928 m. pradžios Latgalijos apygardos teismo vyresniojo notaro įstaiga pavadinta, kaip ir visi Latvijos ipotekos skyriai, „Žemes grāmatu nodala". (Šitas terminas, bendrai, kur nekilnojamojo turto tvirtinės knygos vadinamos „Žemės knygomis", atrodo tinkamesnis negu vartojamas pas mus kartais, vietoje vokiečių „Grundbuch", — „pagrindinės knygos"*). Tokiu būdu Latgalijoje, nors dar veikia senasis civilinis kodeksas (X t. I d.), visos Latvijos ipotekos sistema jau beveik įvesta: knygos vedamos iš dalies reformuota („modernizuota") buv. rusų „kriepostnaja" sistema (vyresniojo notaro), o visi kiti žemės užrašai nuo 1924 m. daromi ipotekos taisyklių dėsniais. Tą pereinamąjį prie ipotekos

*) Tai čia tik netikslus vertimas vokiečių žodžio „Grundbuch". *Red.*

sistemos darbą žymiai palengvina ta aplinkybė, kad jos turi laikytis visi (tiek įstaigos, tiek privatiniai savininkai), įgydami nekilnojamąjį turtą, einant žemės reformos ir žemės tvarkymo įstatymais (skirstant kaimus viensėdžiais, naikinant bendrų kaimo žemių prorėžius ir t.t.) ar kaip kitaip. Visi savininkai tų žemės turtų, kurie del kurios nors priežasties ikišiol nebuvo visai įrašyti (po karo ar anksčiau) į notariato knygas, turi tai atlikti, ir kai kuriais atsitikimais to nepadarę, 1928. VI. 9 įstatymu baudžiami. Tuo einama prie *visų* žemių užfiksavimo viešose žemės (ipotekos) knygose, kas kiekvienoje valstybėje, kaip žinoma, yra labai svarbu. Komisijai, kuri, kaipo teismo įstaiga, dirba bendros apsaugos ir civilinio proceso pagrindiniais dėsniais, pasisekė per gana trumpą laiką (4—5 metus) atlikti toks sudėtingas ir didelis darbas įrengti apie 40.000 naujų ipotekų ir restauruoti žuvę tvirtinių knygų užrašai, iš dalies, be ko kita, ir todel, kad žemės savininkui, neturinčiam nuosavybės dokumentų, leidžiama remtis valdymo įsisenėjimu, pristačius komisijai atitinkamus įrodymus. Be to, reikalui esant, numatomas galėjimas, šiek tiek papildžius veikiančius dabar įstatymus, įrengti ipotekas ir ex officio, be savininkų žinios ar prašymo. Tai daugiausia liečia tekusias Latvijai iš Lietuvos žemes, galutinai nustačius valstybės sieną, nes daug buv. Kauno gubernijos kaimo ūkininkų neturi jokių dokumentų, nors nuosavybės teisė jiems priklauso iš seno valdymo savininko titulu.

Notariato įstatymas („Положеніе о notarialnoj časti"), kiek jis veikė dabartinės Latvijos teritorijoje, rusams valdant, yra žymiai pakeistas, būtent: notarų skyrimo, atleidimo ir priežiūros atžvilgiu padaryti šie pakeitimai: 6 ir 276 str. panaikinti, o 15, 16 ir 95[1] str. str. pakeisti. Notarus skiria teisingumo ministeris iš asmenų, pakankamai mokančių valstybės kalbą ir išlaikiusių tam tikroje komisijoje egzaminus. Komisija sudaroma teisingumo ministerio įsakymu iš ministerijos ir teismo rūmų („palatos") po vieną atstovą ir atatinkamo ipotekos skyriaus viršininko. Kandidatas į notarus turi žinoti svarbiausius notariato įstatymus, mokėti rašyti aktus ir vesti notaro kontoros darbą. Egzaminų nereikalaujama iš baigusių aukštąjį juridinį mokslą ir tarnavusių 8 metus teisėju (ar 8 metus ėjusių tokią tarnybą, kuri duoda teismo praktikos žinių) arba 3 metus prisiekusiuoju advokatu. Iš šitų kandidatų teisingumo ministeris skiria notarais tik tuos, apie kuriuos gauna iš vietos apygardos teismo (kurio apygardoje yra notaro kontora) pirmininko palankią atestaciją. Prieš pradėdamas eiti savo pareigas, notaras duoda apygardos teismo bendrajame susirinkime nustatytą iškilmingą pasižadėjimą. Be prašymo notarai atleidžiami iš vietos tik teismo nutarimu. Jeigu notaras apsileidžia arba netinkamai elgiasi, kenkdamas savo tarnybos prestyžui, tai apygardos teismo pirmininkas ar valstybės gynėjas praneša apie tai teismui, kuris tvarkomajame posėdyje, išžiūrėjęs notaro pasiaiškinima, gali nutarti palikti jį ar nepalikti

notaro vietoje, bet vis delto galutinį nutarimą šiuo klausimu daro teisingumo ministeris. Iš to matyti, kad notarams statomi gana dideli reikalavimai, jiems garantuojamas pakankamai tvirtas padėjimas ir kad čia mes esame nuo latvių atsilikę.

Notariato įstaigų darbuotojų padėties pakėlimo ir pagerinimo reikalu yra pakeistas Not. Įst. 43^1, įvestas naujas 43^2 str. ir panaikinta 43^1 str. pastaba. Likviduojant buv. vyresniojo notaro įstaigą, jos tarnautojai prilyginti ipotekos skyrių valdininkams; įsteigtos naujos atsakingų darbuotojų vietos ir jų, kaip ir kanceliarijos personalo, skaičius padidintas; ipotekos skyriaus viršininko (ir buv. vyr. notaro) padėjėjai tarnybos kategorijos, priėmimo bei atleidimo ir atlyginimo atžvilgiu prilyginti taikos teisėjams; savo viršininko pavedami (be teismo nutarimo) jie gali eiti visas jo pareigas. Pas mus tik vyr. notaras yra vieno su taikos teisėju-juristu tarnybos laipsnio (IX teismo tarnautojų kateg.), o vyr. notaro padėjėjas atlyginimo atžvilgiu prilygintas vyr. tribunolo sekretoriui—V kateg, o tarnyba — apygardos teismo sekretoriui; ipotekos skyriaus vedėjas (ipotekos sekretorius Marijampolėje) — VII kateg.

Aktų rašymo, tvirtinimo (įtraukimo į įpotekos knygas) ir mokesnių ėmimo tvarkoje pereiti prie bendros ipotekos santvarkos, padaryti šie įstatymų pakeitimai: Not. Įst, 66, 161, 169 ir 285^1 str. str. ir Pošlinų Įst. (Įst. Rink. V t.) 268 str. pakeisti ir papildyti, būtent: rašydamas nekilnojamojo turto nuosavybės teisių perleidimo aktą, notaras turi paaiškinti akto dalyviams, kad nuosavybės teisė pereina pirkikui, tik aktą vyr. notarui patvirtinus, ir apie tai turi pažymėti akte. (Tokiu paaiškinimu išvengiama daug nesusipratimų sodžiaus gyvenime). Visi reikalingi iždui mokesniai (pripažinimo, žyminio, akto ir t.t.), be ko aktas negali būti patvirtintas, išskaičiuojami ir imami aktą surašiusio notaro. (Tat žymiai palengvina ir sumažina vyr. notaro įstaigos darbą ir atskaitomybę, o akto dalyviai gali lengviau ir greičiau atlikti visus akto padarymo reikalus). Akto pristatymo patvirtinti laikas (vienerių metų) panaikintas, tatai palikta suinteresuotų asmenų nuožiūrai. Taip pat nurodyta, kaip daryti su aktais, surašytais anksčiau senąja tvarka. Civilinio Kodekso (X. t. I d.) 915 str. pakeistas ta prasme, kad visai išbrauktas laikas (6 mėnesių), per kurį turėjo būti pristatyti vyr. notarui patvirtinti surašytieji užsieniuose tvirtiniai aktai del esamų Latvijoje žemių.

Kad ir taip trumpai susipažinę su Latvijos notariato įstaigų tvarkymo ir darbuotės eiga ir palyginę su mūsų daromu ir atliktu toje srityje darbu, mes geriau matome savo trūkumus ir gauname naują stimulą toliau dirbti.

V. Burkevičius.

Legatarų interesai vyresniojo notaro įstaigoje.

Žymint pripažinimo rejestruose testamentu kam tekusį nekilnojamąjį turtą jo, paveldėtojo, vardu, kur testatorius savo testamente yra uždėjęs įpėdiniui pareigą ką duoti iš gauto turto ar išmokėti pinigais trečiajam asmeniui, legatarui, notariato įstaigoje tenka kartais abejoti, ar reikia kas daryti, kad legataro interesai nebūtų užgauti, ypač kada naujasis žemės savininkas (įpėdinis) gautą tokiomis sąlygomis turtą perleidžia kitam. Ar vyresnysis notaras, pažymėjęs rejestruose žemės perėjimą mirusiojo įpėdiniui, turi susipažinti ir su testamento turiniu ir, radęs ten legatą, įregistruoti jį, kaipo to turto draudimą ar suvaržymą (ar kaip kitaip), o vėliau žiūrėti, kad, perleisdamas paveldėtą turtą, įpėdinis išpildytų palikėjo valią ir su legataru atsilygintų? Ir jeigu visa tai yra vyresniojo notaro pareiga, tai kaip jis turi šitai atlikti: ar, atsižvelgiant į testamento turinį, visumet ar tik kai kuriais atsitikimais ir kaip užfiksuoti rejestruose legataro teises, kokių atsiskaitymo įrodymų reikalauti iš įpėdinio, o negalint jų pristatyti, kaip, apskritai, apsaugoti legataro interesus, tvirtinant pirkimo-pardavimo, įkeitimo ar kurį kitą nuosavybės teisių perleidimo ar aprėžimo aktą?

Nurodymų į tai, kad legatų institutas Civ. Kodeksui (X t. I d.) nėra svetimas, randame šiuose jo straipsniuose: 1086, 1068 ir 1011 (pastaboje), kur kalbama apie išmokėjimus pinigais („denežnaja vydača"). Bet tie nurodymai trumpi ir gana neaiškūs, ir ir del to jau rusų teisininkų civilistų tarpe ir teismo praktikoje kilo nevienodų to įstatymo aiškinimų. Vieni įpėdinį ir legatarą visai identifikavo, kiti aiškino, kad įstatymas skiria įpėdinį nuo legataro, kiti vėl buvo tos nuomonės, kad šio įstatymo legatų sąvoka reikia dar žymiai praplėsti. — Rusų senato praktikoje taip pat ne visumet buvo vienodai žiūrima į „zavieščatelnyj otkaz": iki 1909 m. legataras, kaip ir įpėdinis, senato nuomone, vienodai turėjęs atsakyti už testatoriaus skolas, ir tik pradedant 1909. III.11 sprendimu (nr. 40) jo pažiūros šiuo klausimu pasikeitė ta prasme, kad tarp testamentinio įpėdinio ir legataro yra esminis skirtumas. Čia nėra reikalo atpasakoti pasireiškusią senato spren-

dimuose (pradedant 1868 metais) šiuo klausimu samprotavimų eigą ir pažiūrų evoliuciją. Nors kalbamasis įstatymas ir neturi tų dviejų sąvokų (įpėdinio ir legataro) tinkamo ir aiškaus apibūdinimo, tačiau jų idėja ir charakteringos žymės gyvenime gana aiškiai suprantamos, ir iš notariato praktikos matyti, kad rašant testamentą dažnai dedama įpėdiniui, viso turto paveldėtojui, pareiga išmokėti pinigais tretiems asmenims, giminėms ar svetimiems (testatoriui, matyti, artimiems), bet formaliai ne įpėdiniams, ir todel, einant įstatymu, neturintiems teisės nieko gauti.

Mums čia daugiau rūpi surasti įstatymu nustatytos legataro teisių apsaugojimo taisyklės, kuriomis galima būtų vadovautis vyresniojo notaro įstaigoje. Susipažinę su liečiančiais šį reikalą įstatymo nuostatais bei teismo praktika, matome štai ką. Nėra abejojimo, kad vyresnysis notaras duota jam tam tikrais atsitikimais teise pačiam uždėti draudimą (Not. Įst. 154 str. 5 p.) nekilnojamam turtui, pav., jeigu žemė įkeičiama ar išnuomojama (Civ. Kod. 1647 ir 1703 str. str.), žymėdamas tokius testamentus pasinaudoti neturi pagrindo. Draudimai žymimi Not. Įst. 53 str. nurodyta forma pripažinimo rejestrų IV skyriuje („Draudimais apsaugotieji įkeitimai, skolos ir reikalavimai"), ir čia legatams vietos, rodosi, negali būti. Tarp paminėtų Not. Įst. 159 str. suvaržymų, kurių dalis reikia registruoti rejestrų III skyriuje („Nuosavybės teisių aprėžimai"), taip pat tiesiog legatų nėra: tačiau, einant bendra prasme, tik čia jie ir galima būtų žymėti. Civ. Kod. 1086 str. (kuriuo remiasi pats legatų institutas) prasmę rusų senatas (1908 m. sprendime Nr. 83) supranta taip, kad jeigu pats testatorius testamente nėra apdraudęs legatą (jo įvykdymą) įstatymais nustatyta tvarka, tai legataro interesams apsaugoti niekas (ir vyresnysis notaras) nieko daryti neprivalo; kaip čia testatorius, senato nuomone, turėtų legato išpildymą užtikrinti, ir kurie būtent įstatymai turėta galvoje, iš to sprendimo motyvų nematyti. Taigi, galima sakyti, kad mūsų civ. įstatymai (X t. I d. ir Not. Įst.) neturi jokių taisyklių apie legatarinių reikalavimų garantijas. Bet iš to vargu galima padaryti išvada, kad valstybės įstaigoje (jeigu net būtų paskirti Civ. Kod. 1084 str. numatytieji testamento vykdytojai — „dušeprikazčiki") visai nėra reikalo atsižvelgti į teisėtą mirusiojo valios vykdymą ir į legatarų interesus, bent kiek tame yra viešo reikalo, o visa tai reikia palikti vien tik įpėdinio nuožiūrai, jo norui duoti (nežiūrint testatoriaus įsakymo) ar neduoti kam iš gauto turto.

Rodos, legatai (kada jie yra aiškiai testamente išdėstyti, kaipo testatoriaus dedama įpėdiniui pareiga, o ne pageidavimas, kaipo palikimo sąlyga) reikėtų žymėti pripažinimo rejestrų trečiajame skyriuje, kaipo suvaržymas, nors tuo legataro teisės dar ir nebūtų visai tinkamai apsaugotos (nėsant draudimo, turtas einant Not. Įst. 182 str. gali būti parduotas). Bet kitoks būdas, kurs geriau apsaugotų legataro reikalus, tylint įstatymams, vargu įmanomas. Tikra garantija gali būti tik draudimas (o ne suvaržymas). Tai

matyti iš Civ. Kod. 776, 1388 ir 1456—1458 str. str., Not. Įst. 167—168 str. ir mūsų 1919. XII. 10 „Papild. Lietuvos Notariato Sutv. Įst. " §§ 1—4,6 ir 7. Visur čia kalbama tik apie draudimus, uždėtus įkeitimams, ieškiniams, skoloms apsaugoti; tik tokie draudimai neleidžia vyresniajam notarui tvirtinti nekilnojamojo turto perleidimo aktus, kol tie draudimai bus nuimti nurodyta tvarka. Taigi, legataro teisės notariato įstaigoje įstatymu beveik visai neapsaugotos. Tiesa, legataro padėtis, bendrai imant, yra ypatinga, geresnė negu įpėdinio, nes jis dažnai turi vien tik teises (neturi pareigų, kaip dovanos gavėjas), o įpėdinis, priėmęs palikimą, atsako ir už testatoriaus skolas (Civ. Kod. 1259 ir 1543 str.). Bet juk ne visumet legataro padėtis tokia kaip ir privilegijuota. Ne tik testatoriaus nuožiūra legatas gali būti surištas su neišvengiama išlaidų pareiga, bet kai kuriais atsitikimais (V.t. Pošlinų Įst. 214 str.) legatarui tenka ir palaikų mokesnio dalis. Visai teisinga būtų, kad įpėdinis, norėdamas parduoti paveldėtą turtą, turėtų legataro sutikimą einant Not. Įst. 187 str.; tas sutikimas galėtų būti pareikštas žodžiu (dalyvaujant, pav., jam pačiam akto rašyme notaro kontoroje) ar pristatomu vyresniajam notarui pakvitavimo rašteliu. Nesant legataro vietoje ar del kurios kitos priežasties negalint su juo atsiskaityti ir gauti jo sutikimą, reikėtų jo interesai aprūpinti, einant Civ. Kod. 1388 str. ir Civ. Proc. 1460[29] str., t. y. taip pat, kaip ir esant draudimui, arba pirkikas, susitaręs su pardaviku, galėtų pasiimti sau pareigą išmokėti legatą (įrašant apie tai pačiame pirkimo-pardavimo akte). Nurodytu mūsų 1919. XII. 10 „Papild. Lietuvos Not. Sutv. Įst." §§ 1—4 visa tai, del mūsų gyvenimo aplinkybių, žymiai palengvinama.

Taigi matome, kaip mažai ir miglotai kalba įstatymas apie patį legatų institutą ir kiek rimtų ginčų ir abejojimų kilo net jo buvimo klausimu. Jeigu įstatyme beveik nieko nepasakyta (tik vos keliais žodžiais paminėta) apie legatą, tai del legataro ir įpėdinio santykių bei atsiskaitymo taisyklių stokos stebėtis netenka.

Svarbu konstatuoti ir pabrėžti tas patėmytas gyvenimo apsireiškimas, kad juristų vadinamas „legatum" (nors ir ne kaip senovės romėnų sąvoka, bet su mūsų teisinės sąmonės gyvenimo žymėmis) turi mūsų liaudies gyvenime tvirtas šaknis. Ir iš to galima padaryti išvada, kad tam reiškiniui, vis tiek kaip mes jį vadinsime, mes turime duoti įstatyme atatinkamą apibūdinimą bei vietą.

V. Burkevičius.

Kriminalinio baudimo pagrindai.

Pagrindinės mokyklos, kurios įvairiai apibūdina bausmės tikslą, yra dvi: klasikinė ir pozityvinė. Pirmoji remiasi senu moralinės kaltės ir bausmės atpildo principu, antroji deda pagrindan visuomenės saugumą; jos priemonės: bausmė—apsigynimas ir bausmė — auklėjimas.

Atpildo sistemos šalininkai tvirtina, kad kerštо, švelniau tariant, atpildo pradas, yra būtinas sudėtinis baudimo motyvas, ir jo iš bausmės sąvokos išmesti negalima. Priešininkai, pozityvistai, įrodinėja, kad kova su nusikaltimais yra viena iš daugelio valstybės pareigų. Šią pareigą valstybė turi atlikti, kaip kad ir kitas, ramiai, be neapykantos ir pykčio jausmo, remdamasi vien tikslingumu. Valstybė turi kovoti su nusikaltimais, steigdama baudžiamuosius teismus, kaip kad ji kovoja su epidemijomis, badu ir gamtos katastrofomis. Šios teorijos šalininkai tvirtina, kad atpildo pradas visiškai išnyksiąs iš baudžiamųjų įstatymų, ir jį pakeisiąs tik valstybės apsaugojimo nuo nusikaltimų tikslas. Nuo to, katros mokyklos teorija dedama bausmės pagrindan, pareina ir teismo funkcijos baudžiamajame procese. Klasikinės teorijos nusistatymu, svarbiausia teismo pareiga nustatyti, ar kaltinamasis yra padaręs tą ar kitą nusikaltimą; jei padarė — reikia nubausti pagal kaltę; jei ne — išteisinti. Tuo klausimas ir baigiamas. O dedant pagrindan valstybės saugumą, ne visada reikia nustatyti, ar kaltinamasis yra padaręs tam tikrą nusikaltimą ir, atvirkščiai, ne kiekvienas įrodytas nusikaltimas turi būtinai turėti savo padarinį—bausmę. Jei kaltinamojo kaltė įrodyta, teismas turi tarti, ar reikia jam skirti bausmė ir padaryti jį visuomenei nežalingą, arba jokios bausmės neskirti, jei nusikaltimas atsitiktinis ir nėra pasikartojimo (recidivo) pavojaus. Ir, atvirkščiai, jei nustatyta, kad kaltinamasis nėra padaręs jam inkriminuojamojo nusikaltimo, bet jis yra nusikaltėlis profesionalas, pav., vagis-recidivistas, tai vis delto reikia imtis priemonių visuomenei apsaugoti nuo šito pavojingo asmens. Pozityvistai siūlo tuos pačius principus taikyti ir nenormaliniams nusikaltėliams. Klasikinės mokyklos teisėjas, nustatęs, kad žmogus, darydamas nusikaltimą, buvo nepakaltinamas, turi jį išteisinti, nes moralinės kaltės nėra; priešingai, teisėjas pozityvistas

visuomenės saugumui laiduoti, turi pasirūpinti, kad toks individas būtų padėtas į kliniką arba į kitą atitinkamą įstaigą. Suprantama, kad tokie skirtingi teismo proceso rezultatai turi pareiti ir nuo skirtingų teismo organų veiksmų. Klasikinėj sistemoj tardytojo ir teismo uždavinys mažesnis — nustatyti, ar nusikaltimas yra padarytas ir ar pakanka įrodymų, kad galima būtų tvirtinti, jog nusikaltimą yra padaręs kaltinamasis. Procese, pagrįstame visuomenės saugumo principu, reikalinga ištirti kaltinamojo asmuo, nušviesti visas jo gyvenimas nuo gimimo dienos, išaiškinti jo paveldėtos iš tėvų bei protėvių ydos (alkoholizmas, išsigimimas), sąlygos, kuriose kaltinamasis augo ir buvo auklėjamas, išgyvenimo ištekliai, aplinkos veikimas ir t.t. Tam tikslui pasiekti toli gražu nepakanka policijos ir teismo tardytojo. Gyvenimo patyrimas rodo, kad ne visi pozityvistų reikalavimai liko vien teorija. Pozityvinė sistema plačiai taikoma daugelyje valstybių nepilnamečiams teisti ir duoda gerų rezultatų.

Del šių sistemų pagrindų skirtumo tenka įvairiai vertinti kaltę sunkinančios ir švelninančios aplinkybės. Tai, kas klasikinės mokyklos nusistatymu švelnina kaltę, gali, žiūrint visuomenės interesų saugumo, kaip tik padidinti bausmę, ir atvirkščiai. Jei žiūrėti į nusikaltimą, kaip į moralinę kaltę, tai visa tai, kas mažina moralinę atsakomybę, reikalauja mažesnės bausmės. Visuomenės intereso atžvilgiu visos aukščiau sužymėtos aplinkybės yra veiksniai, privalą griežtesnių ir sunkesnių apsaugos priemonių.

Klasikinė mokykla, reikalaujanti baudimo, kaip atpildo už nusikaltimą, ir teisingos bausmės, atitinkančios nusikaltimo didumą, jungia su atpildo teisingumo sąvoka ir tam tikrą sentimentalumą—bausti pagal nusikaltimą, tačiau pasigailint. Kaltinamasis, kad ir būtų kaltas, vis delto kalinimo ir teisimo metu yra tik nelaimingas užguitas žvėrelis; žmoniškumas reikalauja, kad jis būtų ginamas ir kad visokie abejojimai eitų jo naudai. Visuomenės interesų apsaugojimo sistemoj visas sentimentalumas atkrinta. Jei nusikaltėlis pavojingas, tai reikia atsižvelgti ne tiek į kaltinamąjį, kiek į jo aukas; nereikia užmiršti, kad jei nekalto nubaudimas yra nelaimė, tai pavojingo nusikaltėlio išteisinimas yra visuomenei ne mažesnė nelaimė, nes paleidžiamas pavojingas asmuo.

Šių teorijų skirtumas pasireiškia ir sprendimus vykdant. Klasikinės mokyklos nusistatymu, teisėjas skiria bausmę, o vykdytojas neturi jokios iniciatyvos ir negali bausmės pakeisti. Pozityvinė mokykla reikalauja lygtinių, lankstesnių sprendimų, kurių paskirta bausmė galima būtų didinti ar mažinti, atsižvelgiant į nusmerktojo elgesį ir jo pasitaisymo laipsnį.

Klasikinės mokyklos nusistatymu, teisėjo vaidmuo baigiasi paskelbimu sprendimo, o visuomenės saugumas reikalauja, kad teisėjas, kuriam laikui praslinkus, eitų nuteistojo apžiūrėti kalinimo vietoje ir išaiškintų, ar reikia kalinimo laikas sutrumpinti ar pail-

ginti, ar pakeisti bausmę kita kuria apsaugos priemone, ar visiškai paleisti ir t.t.

Iš šio matome, jog baudžiamojo kodekso reforma nepalieka nuošaly ir teismo proceso formos. Sudarant naujus baudžiamųjų įstatymų kodeksus, naujos pozityvinės mokyklos srovės užkariauja sau juose vis daugiau ir daugiau vietos. Yra net baudžiamojo kodekso projektas, pagrįstas vien pozityvinės mokyklos reikalavimais, būtent, 1921 m. italų baudžiamojo kodekso projektas.

Apskritai, reikia pastebėti, kad Italijoj labiau, negu kur nors kitur, įdomaujasi bausmės problema. Šiuo atžvilgiu įdomi ių nauja srovė, vadinama humanitarinė mokykla. (V. Lanza — La Scuola penale umanista — 1923.)

Šios mokyklos principai neigia išorinių reiškinių tyrinėjimą, kuriais remiasi kriminalinės fiziologijos ir antropologijos pozityvizmas, ir priima introspekciją, kaip vienintelį metodą tirti psichiniams faktams, kurių srityje yra nusikaltimų genezis ir esmė. Paprastas savęs stebėjimas rodo, kad mūsų sąmonė reaguoja į tam tikrus faktus: vieni sukelia mums pasipiktinimą, kiti simpatiją, ir mes pergyvename tiems faktams pritarimo arba nepritarimo jausmą. Pripažįstame, kad ir kitas individas, įvertindamas mūsų veiksmus, vadovaujasi tokiais pat jausmais, kuriais mes vadovaujamės, vertindami jo veiksmus. Iš čia, visuose mūsų visuomeninio elgesio veiksmuose jaučiame, jog mes esame ne vieni, jog visur būdi mūsų „socius", pritardamas ar nepritardamas, ir mūsų sąmonėje atsispindi sociaus sprendimas del mūsų elgesio. O kadangi pritarimo ar nepritarimo jausmas kyla ir susiduriant su nusikaltimu, tai iš čia galima padaryti išvada, kad nusikaltimas priklauso moralinių reiškinių sričiai. Nusikaltimo sukeliamieji jausmai sudaro moralinį pyktį, kaip smarkiausią pasireiškimą nepritarimo faktams, kurie ardo visuomeninio gyvenimo sąlygas. Todel, humanitarinės mokyklos nuomone, nusikaltimą apibrėžia ne baimė, kuria remiasi visuomenės saugumo teorija, o moralinis momentas. Nėra abejojimo, kad darant nusikaltimus, ypač didžiuosius, atsiranda baimė. Tačiau baimę sukelia ir kiti nieko bendra su nusikaltimu neturį reiškiniai, pav., griaustinis, pasiutusi katė ir t.t. Šiuo apsigynimo nuo galimo negerumo pagrindu remiamos visos visuomenės saugumo teorijos, bet tatai, humanitarinės mokyklos nuomone, nepateisina ir nepaaiškina baudimo teisės racijos. Humanitarinė mokykla pripažįsta, kad tik moraliniai elementai nusikaltimo genezyje, o ypač moralinis pyktis, yra nusikaltimo ir bausmės pagrindas.

Kiekvienas veiksmas, prieš pripažįstant jį teisiu ar neteisiu baudžiamosios teisės atžvilgiu, yra visų pirma morališkas ar nemorališkas dorovės atžvilgiu.

Šitoks nusikaltimo supratimas yra pagrįstas dorovės ir teisės sutapimu. Humanitarinės mokyklos nuomone, dorovė susideda iš ypatingų jausmų. Iš tų pačių jausmų susideda ir teisė,

kuri nuo dorovės skiriasi tik savo forma; pastaroji yra dorovinės sąmonės ir gyvenimo pasireiškimas. Visą dorovės ir teisės pasaulį kuria mūsų sąmonė, raginama spontaninių jausmų. Šitie jausmai susiję su buvimu ypatingo dorovės instinkto, kuris, turėdamas ryšio su žmonių dvasinio bendravimo supratimu, nėra toks egoistiškas, kaip kad savisaugos instinktas. Tuo remdamasi humanitarinė mokykla tvirtina, kad teisė ir dorovė neturi prasmės, jei į jas nėra įdėta jausmų turinio, iš kurio jos eina. Tuo būdu nusikaltimo genezis yra jausminiai moraliniai pegrindai, kuriems ypatingos formos teikia baudžiamoji teisė. Nusikaltimas—mūsų dorovės jausmų smurtas. Dorovės jausmai yra vienintelis kriterijus tam tikram veiksmui pripažinti nusikaltimu. Yra veiksmų, kuriuos dabar veikiantis baudžiamasis kodeksas laiko nenusikalstamais, tačiau jie lieka nusikalstami, jei užgauna mūsų dorovės jausmus. Todel nusižudymas turi būti baudžiamas. Taip pat jokios aplinkybės negali pašalinti bausmės už gyvybės atėmimą (net ginantis). Pripažinti teisėtu žmogaus gyvybės atėmimą logikos ir dorovės atžvilgiu yra absurdas, ir tas pripažinimas reikštų, jog mūsų dorovės sąmonė pati niekina žmogaus gyvenimą. Ir, atvirkščiai, yra nusikaltimų, kurie baudžiami, tačiau jie neužgauna mūsų moralinių jausmų, pav., politiniai nusikaltimai.

Humanitarinė mokykla žiūri į baudimą, kaip į moralinio auklėjimo funkciją. Į valstybę ji žiūri, kaip į didelę šeimą, visų šeimų sąjungą, ir todel bausmė, kurią skiria valstybė, lyginama su tėvo bausme vaikams. Šeimos tėvas įveda vaikus į dorovės pasaulį, protesto jausmo padedamas. Tėvo vartojamų bausmių vienintelis tikslas — auklėti ir vesti savo šeimos narius į gera. Šeimos tėvas, bausdamas, nesiekia tikslo, kad vaikai jo bijotų, ir nenori jiems keršyti už jų klaidas, o veda jaunas sielas į dorovės kelią. Tas pats vaidmuo tenka ir valstybei. Baudžiamieji įstatymai gali tik tada reikalauti iš piliečių klusnumo, jei jie patys atitinka moralinę tvarką. Padarytas nusikaltimas nepanaikina žmogaus dvasios prigimties vieningumo ir negali nutraukti ryšių, kurie del šito vieningumo jungia mus su kiekvienu žmogum. Kiekvienas žmogus yra mūsų brolis; kiekvienoj žmogaus kančioj ir skausme yra ir mūsų kančiós bei skausmo. Todel bausmė nėra nei kerštas, nei atpildas, nei apsisaugojimas, o tik būtinas nusikaltėlio auklėjimas, kad jis vėl būtų grąžintas į dorą gyvenimą.

Visuose šios mokyklos raštuose pabrėžiama, jog bausmė yra paprastas ir betarpiškas auklėjimas to, kas padarė nusikaltimą, o jeigu ji nėra auklėjimo priemonė, tai neturi pagrindo egzistuoti.

Taip suprasdama bausmę, humanitarinė mokykla stato naujus reikalavimus kalėjimams. Bausmė—tai valios auklėjimas, auklėjimas dorovę tvarkančių pradų, todel pirmoj vietoj turėtų stovėti pedagoginis auklėjimas. Darbas kalėjimuose turi būti organizuojamas šiais dėsniais: 1) darbas turi atitikti kalinių gabumus arba jų pirmesnį verslą; 2) darbas turi būti taip organizuojamas, kad

turėtų maximum auklėjamosios reikšmės; 3) kalinys turi gauti paprastą atlyginimą ir neturi būti darbdavių išnaudojamas.

Paskum, humanitarinė mokykla reikalauja auklėjamosios globos kaliniams, kol jie yra laikomi kalėjime. Globa turi tikslo išaiškinti kaliniams, jog jie nėra įstatymų aukos, jog jie nėra tos visuomenės, kurią jie nuskriaudė, užmiršti, ir tuo būdu išlaikyti juose žmogaus prigimties vieningumo sąmonę.

Humanitarizmas yra didelio žmonių solidarumo jausmo pasireiškimas, nepripažįstąs jokio nuolaidumo bei gailestingumo, ir savo uždaviniu laiko griežtą ir negailestingą auklėjamąją drausmę su nenuilstamu susirūpinimu žmonijos gerove.

C. Butkys.

Kritika ir bibliografija.

I. *Casimir Graužinis, Docteur en droit diplome de l' Ecole Libre des Sciences Politique,* **la Question de Vilna.** Paris 1927.

P. Kazys Graužinis teisių daktaro laipsniui gauti apgynė Paryžiaus universitete tezę „*Vilniaus klausimas*". P. Graužiniui savo darbą beginant, mums patiems teko girdėti ir profesorių nuomones del šios tezės.

Svarbu yra pabrėžti, kad šią *jury* komisiją sudarė profesoriai p. p. *Basdevant* ir Geouffre de *Lapradelle*, du Quai d'Orsay juriskonsultai ir dar vienas žymus tarptautinės teisės profesorius p. *Le Fur*. Visų pirma p. Graužinio veikalas davė progos supažindinti Paryžiaus teisių fakultetą su Vilniaus problema. Patsai tezės gynimas buvo daugiau politikos pašnekesys, negu juridinių veikalo dispozicijų gynimas. Profesorius Basdevant papeikė Lietuvos perdaug griežtą elgesį Vilniaus byloj ir jos politikų nemokėjimą išnaudoti aplinkybių.

Jis pastebėjo, kad p. Graužinio veikale esanti maža klaida, ir atitaisė ją ta prasme, kad fakultatyvinę N.T.T. 36 straipsnio 2 punkto klauzulę yra pasirašius 5 metams (1927 m. gegužės 16 d.) be sąlygos ratifikacijos, kad Suvalkų sutartis teturėjus tik *provizorinio* pobūdžio ir kad p. Graužinis nukirtęs vasario 16 d. nepriklausomybės paskelbimo formulės dalį. Mat, gerb. profesorius, kaip kad ir daugelis kitų daro, 1918 m. vasario 16 d. nepriklausomybės paskelbimo formulę identifikuoja su 1917 m. gruodžio 11 d. formule, kuri numato „amžiną ryšį", konvencijų pavidalu, su Vokietija.

Prof. Geouffre de Lapradelle gailėjosi, kad to „fin" Hymanso darbas, kurį lygino su Penelopos audimu, nepasiekęs tikslo. Prof. Le Fur jokiu būdu negalėjo suprasti, kuriuo būdu tris kartus mažesnė Lenkija beveik suvirškino Didžiąją Lietuvą. Jis pareiškė savo sumetimų del per didelės vokiečių įtakos Lietuvos valstybėje.

Į profesorių klausimus ir pastabas p. Graužinis davė vykusius atsakymus.

Bet pažvelkime į patį veikalą. Jis susideda iš trijų dalių: 1) Vilniaus istorija ir Lenkų-Lietuvių santykiai iki Didžiojo karo, 2) Vilniaus klausimo exposé ir 3) būdai Vilniaus klausimui išspręsti. Autoriaus tezė yra viešosios tarptautinės teisės pobūdžio, nes ji apima tarptautinius politikos santykius, paliesdama valstybių veikimo būdus, kurie nėra juridinių normų suvaržyti, ir tokius aktus, kuriems yra taikomos teisės normos. Lenkijos ir Lietuvos santykių moksliškai negalima būtų išstudijuoti, neišnagrinėjus jų retrospektyviškai, laiko ir erdvės atžvilgiu, t. y., nepažvelgus į juos kiek ir istoriko akimis. Tatai autorius ir daro šioj savo studijoj.

D-ro Graužinio knyga verta susidomėjimo, bet tatai nereiškia, kad jos nereikia kritikuoti. Bet ir didžiausi priekaištai niekad nenustelbs didelės darbo reikšmės. Tezė davė puikų mūsų bylos su lenkais resumé, kurios ligišiol nesame turėję: deja, knyga, palyginti, mažai žinoma, o Paryžiaus knygynuose visai nepardavinėjama. Vyriausybė turėtų padėti mūsų doktorantams disertacijas išleisti. Doktorantai turėtų savo darbus sukrauti žinomam knygyne, kad patektų į katalogus; be to, turėtų būti žinomas jų leidėjas bei pardavėjas.

Savo disertacijos *motto* p. Graužinis ima ištrauką iš Lietuvos delegacijos Briuselio konferencijoje 1921 m. gegužės 14 d. memorandumo, kuris prasideda žodžiais: *„Mažai žinomi yra jaunos Lietuvos demokratijos veiksmai, dar mažiau pažįstamos jos svajonės. Viena iš gražiausių — grįžti į Vilnių... būti kaiminystėj didelės, laisvos, taikingos ir žydinčios Lenkijos“*. Mums neatrodo, kad taip gražiai parinktas *motto* būtų labai vykęs, nors ir iš memorandumo paimtas, nes mūsų memorandumuose ir diplomatinėse notose dažnai nestinga poetiškų vaizdų bei išsireiškimų, kurie Vilniaus problemą įpainioja į svajonių sritį, o Lenkijos adresu pareiškia tą laiką, kurį ir prancūzai kai kada mėgsta.

Antrą *motto* p. Graužinis deda kažkokio lenko, slapyvardžiu Consilibus, autoriaus *„Doswiadczenia i błędy polityki zagranicznej wobec zadan chwili“*.

Įžangoje p. Graužinis kalba apie Vilniaus srities gyventojų sudėtį. Polonizacijos procesas galėtų būti ryškiau atvaizduotas. 12 puslapy perėjimas nuo Unijos iki pastarųjų laikų kiek per staigus. Del to gal prof-ui Le Fur ir buvo nesuprantama tokia staigi Lietuvos polonizacija.

Čia gerb. kan. Prapuolenio knyga *„l'Eglise Polonaise en Lithuanie“* būtų galėjusi duoti p. Graužiniui nemaža medžiagos. Gaila, kad autorius nepanaudojo tos knygos ir net bibliografijoje jos nepažymėjo. Autorius mano, kad Prancūzija daugiau negu kitos valstybės ir *„pačiu tiesioginiu (!) būdu“* yra suinteresuota klausimo išsprendimu. Be to, autoriaus supratimu, Lenkijos ir Lietuvos draugingi santykiai „sudarytų labai stiprų barjierą tarp Sovietų Rusijos ir Vokietijos ir būtų rimta kliūtis jų revanšo projektams pasisekti“.

Čia gali kilti abejojimų, ar iš tiesų Lietuvos-Lenkijos ginču Prancūzija daugiausia suinteresuota. Pavyzdžiui, pastaruoju metu ir anglai daugiau domisi, o ką jau bekalbėti apie artimesnius kaimynus.

Antra vertus, apie kokį „revanšą" kalbama, ypač turint galvoj Lokarno paktą, kuris sudarytas prieš knygos parašymą. Istorinė Lenkijos-Lietuvos santykių apžvalga (20—29 pusl.) daug medžiagos pastaboms daryti neduoda.

Autorius vykusiai įrodo, kad patys rusai savo barbariškomis priemonėmis, uždrausdami spausdinti lietuviškas knygas lotynų raidėmis, stūmė lietuvių tautą į polonizaciją.

Tačiau p. Graužinis visur kalba apie uždraudimą spausdinti lietuvių kalba (en langue lithuanienne pusl. 27 ir 28), tuo tarpu kai uždraudimas lietė tiktai lotynų raides, o *„graždanka"* buvo leidžiama spausdinti ir net brukte brukama. Yra pasakyta, kad *pirmas* lietuviškas dienraštis išėjęs Vilniuje 1904 metais, ir po to pradėta leisti kiti laikraščiai. Čia gaunama įspūdžio, kad tiktai nuo tų metų ir pats Lietuvos tautinis atgimimas prasidėjo, o kitų laikraščių pirma, tarytum, visai nebūtų buvę. O Prūsai, Amerika? Čia jaučiama didelė veikalo spraga. 30 pusl. p. Graužinis sako, kad 1386 metų ūnija buvo ne kas kita, kaip Lietuvos inkorporacija Lenkijon. Tatai mažai suderinama su tolesniu Lenkų-Lietuvių santykių išsiplėtimu, nes (33—36 pusl.) citatoj, paimtoj iš p. Jean Mauclère įspūdžių *(Sous le ciel pâle de Lithuanie* — Po Lietuvos balsganu dangum), tiksliai pasakyta, kad ir Liublino ūnija (réale) buvo susijungimas lygaus su lygiu. Mums atrodo, kad įdėtasis vasario 16 Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo akto tekstas (41 pusl.) turėjo būti irgi istoriškai nušviestas, juo labiau, kad tokių paskelbimų būta dviejų: vienas iš jų — sąlyginis (1917 gruodžio 11). Toliau sakoma: „...bet, kad nepriklausomybės paskelbimas taptų realybe, teko laukti Prancūzijos pergalės ir teisės įsiviešpatavimo smurto vietoje".

Per drąsus yra tvirtinimas, kad 1920 m. pavasarį santarvininkai *patarę* Pabaltijo valstybėms padaryti taiką su bolševikais (pusl. 94).

Santykiai su lenkais ir rusais nuo Lietuvos Vyriausybės sudarymo ligi želigovskiados atpasakojami prof Voldemaro žodžiais (42—56 pusl.).

Autorius, gerai pagrįsdamas dokumentais, smulkiai ir labai tiksliai atpasakoja Želigovskio smurtą. Kad tatai buvo lenkų vyriausybės darbas, o pirmoj eilėj Pilsudskio, p. Graužinis įrodo pulkininko Chardigny, Tommasini, kapitono Buczynski'o ir pagaliau paties Pilsudskio pareiškimais, prof. Blociszewski'o užrašytais. Tai viena iš geriausiai pasisekusių tezės vietų.

Želigovskio aktą autorius vienoj vietoj štai kaip charakterizuoja: „Jis (smurto aktas) sudaro vieną iš pavojingiausių precedentų, nes parodo, kaip lengva yra apeiti Sąjungos preskripcijas, organizuojant sukilimą. Tiesą sakant, tatai yra mirties smū-

gis pakto 16 str. Lenkija yra padariusi smurto aktą savo daug silpnesniam kaimynui, ir jis jai pasisekė. Jokių sankcijų Lenkijai nebuvo pritaikyta.

Tautų Sąjungai apsaugoti ir panašiems, kaip kad gen. Želigovskio, smurto žygiams galą padaryti, būtų gera modifikuoti Tautų Sąjungos paktas ta prasme, kad vyriausybės būtų atsakingos už savo kariuomenių ginkluotus aktus ir *maištų* atsitikimais (mano pabr. L.N). Faktinai, Želigovskio smurto žygis nebuvo Tautų Sąjungos kvalifikuojamas kaip „maištas". Juk ir be modifikuoto statuto Taryba puikiausiai galėjo taikyti Lenkijai T. Sąjungos pakto 16 str. Ženevos protokolas pageidaujama forma pakto sankcijas sustiprintų".

Mums patiko ta tezės dalis (80 — 90 pusl.), kur kalbama apie Tautų Sąjungos projektą padaryti plebescitą Vilniaus krašte.

Autorius neduoda doktrinalinių sumetimų del ginčo išsprendimo šiuo būdu. Prancūzai, bendrai imant, yra dideli plebiscitų šalininkai, ką prof. de Lapradelle ryškiai pažymėjo tezės gynimo metu. Gerb. autorius savo veikale neįrodė, kad plebiscitas Lietuvai tėra *superflu*. Jis būtų mažiau priimtinas negu Alzase, Trentine arba Transylvanijoj, nes čia eina ginčas del valstybės sostinės. Pagaliau didelis prancūzų teisininkas *p. Pradier-Fodéré*, kuris, nors ir yra plebiscito gynėjas, sako: „ši sistema veda į valdžios naudojimą piktam, atveria duris korupcijai, dažniausiai duoda progos fiktyvinei daugumai sudaryti ir legalumo kauke padengia valdančiųjų atentatus prieš valdomuosius".

P. Graužinis, vengdamas teoretinių sumetimų, dokumentais įrodo lenkų atsakomybę del plebiscito nepasisekimo. Generolas Želigovskis ir manyti nemanė pradėti evakuaciją; jojo elgesys „buvo atspindys lenkų vyriausybės politikos, kuri jokiu būdu nenorėjo vykdyti plebiscito". Tatai patvirtino patsai p. Hymans'as, sakydamas, kad liaudies atsiklausti negalima buvo del Želigovskio smurto padarinių.

Tiesioginėms deryboms tarp Lenkų ir Lietuvių, Hymansui pirmininkaujant, autorius skiria geroką savo veikalo dalį, būtent: 90—122 pusl., 150—151 pusl., 169—172 pusl. ir 184—252 pusl.

Atrodytų, kad Hymanso projektas turėjo būti autoriaus itin puikiai suvirškintas. Atidžiau nurodytus puslapius perskaičius, to įspūdžio negauname. Ir štai del ko: yra labai geras dalykas mokslo veikaluose nevengti detalių ir išdėstyti visą medžiagą vienu ar kitu klausimu. Kai kurios moksliškos kompiliacijos, pavyzdžiui, profesorių Janulaičio ir Dovydaičio, čia yra gražus pavyzdys.

Tačiau reikia vengti ir vadinamo *„délayage"*, kada ilgos dokumentų ir autorių citatos visai nustelbia autoriaus mintis. P. Graužinio citata iš p. Jean Mauclère feljetono pobūdžio knygos *„Po balsganu Lietuvos dangum"* eina per 4 puslapius (33—36 pusl.); iš profesoriaus A. Voldemaro brošiūros *„Relations russo — lithuano — polonaises"* ištraukos figuruoja ištisai 42,

43, 47, 48, 50, 51, 52 puslapiuose. Tačiau labiausia krinta į akis toksai veikalo atskiedimas 93—106 pusl., kur citata eina per ištisą keturioliką (sic!) puslapių. Jose dingsta ir įdomi Hymanso projekto kritika, kurią autorius dėsto papunkčiui.

Tenka pasigailėti, kad autorius neduoda mums teoretinių sumetimų del p. Hymanso siūlomos ypatingos valstybių „kooperacijos sistemos".

Kas tai per valstybių ūnija? Aliansas, federacija, ar konfederacija? Į visus šiuos klausimus juridiniame veikale turėtų būti duoti atsakymai.

Išžiūrėjęs visą trylika straipsnių Hymanso projekto, autorius daro išvadą, kad „Hymanso projektas aiškiai parodo pavojų Lietuvos nepriklausymybei ir saugumui... „Iš lietuvių tautos buvo reikalaujama perdaug didelės aukos..." Lietuvos pažiūras del projekto p. Graužinis iliustruoja T. S. Militarinės komisijos raportu (117—119 pusl.) Eilė autoriaus kritiškų pastabų del Hymanso projekto žalingumo Lietuvos valstybei turėtų liudyti jo griežtą nusistatymą prieš projekto priėmimą ir jo palankumą Lietuvos vyriausybės ir visuomenės užimtai pozicijai to projekto atžvilgiu. Tačiau reikia nustebti, kad autorius nei iš šio, nei iš to, iš pradžių 150 ir 151 pusl., o paskum 168 puslapy, nagrinėja eventualumą grįžti prie Hymanso projekto ir randa, kad juridiniu atžvilgiu tatai galima. Autoriaus supratimu, vienas iš būdų Vilniaus problemai išspręsti, yra *grįžimas prie Hymanso projekto*, nes „galutinė rekomendacija, sako autorius, yra visumet atvira".

Hymanso projekto kritikos, autoriaus supratimu, perdėtos (pusl. 168). Hymanso nepartingumas autoriaus keliamas į padanges. Tarytum, autorius pamiršta savo gausias pastabas prieš minėto projekto priimtinumą ir p. Hymanso nelojalų elgesį 1922 m. birželio mėn. 21 d. T.S Tarybos posėdy. Būdus grįžti prie Hymanso projekto autorius mato: 1) Lietuvos valstybės sustiprėjime ir jos *de jure* pripažinime, 2) tautinės sąmonės ir lietuvių intelektualinių jėgų padidėjime, (koksai čia ryšys su Hymanso projektu?), 3) žemės reformos pravedime ir 4) atslūgime įsisiūbavusių aistrų prieš Lenkus ir Želigovskio avantiūrą. Be to, autorius tiki, kad 5 ir 11 projekto straipsniuose galima būtų padaryti kai kurių modifikacijų.

Jeigu Lietuva priimtų Hymanso projektą, tai 1921 m. 20 rugsėjo Tarybos galutinė rekomendacija, vienu balsu priimta, būtų Lenkijai privaloma, einant pakto 15 str. 6 punktu. Tiesa, Lenkija tada negalėtų Lietuvai skelbti karo, bet del rekomendacijos privalomumo reikia gerokai paabejoti. Lietuvos vyriausybė, byloj del neitralinės zonos pakeitimo demarkacijos linija (1923 m. vasario 3 d. Tarybos vienu balsu padarytas nutarimas, kurį Lenkija priėmė, o Lietuva atmetė), kaip tiktai įrodinėjo, kad antrajai šaliai nutarimas *nėra privalomas* (žiūr. Journal officiel mars 1923 m. 238 — 39 pusl.). Tuo klausimu Lietuvos vyriausybė

1923 m. kovo 8 d. net prašė Tarybos pritarimo kreiptis į N.T.T. (žiūr. mūsų recenziją p. A. Mandelstam'o knygos „*La Conciliation Internationale*", „Teisės" Nr. 14).

Mes visumet džiaugėmės D-ro Graužinio dideliu darbštumu, kuriam ne kiekvienas gali prilygti. Mums yra nemalonu, kad tenka su jo veikalo išvadomis nesutikti ir atvirai del jų pasisakyti, ypač ten, kur p. Graužinis savo užimtą poziciją del galėjimo grįžti prie Hymanso projekto remia žemės reforma. Vienoj vietoj (169 pusl.) jis nurodo, kad įvykdžius žemės reformą Lietuvoj sumažėjus „didžiųjų dvarininkų, laikančių save lenkais", įtaka. Tą faktą jis registruoja, kaip teigiamą, nes Hymanso projekto priėmimas liekąs „*mažiau pavojingas*". Čia pat, tik lapą pervertus, aiškiai pats sau prieštarauja ir tampa dideliu tų pačių dvarininkų gynėju. Autorius, tarytum, gailisi, kad negalima grąžinti dvarininkams jų išparceliuoto turto ir liekąs tik vienas būdas — *gausiai atlyginti*: „*bien qu'il n'y ait actuellement aucun moyen de leur rendre leurs biens partagés, le seul moyen pour eux d' obtenir un large dédommagement pour ces domaines serait de se reconcilier avec l'Etat lithuanien*". P. Graužinis, tarytum, visai pamiršdamas, kad ir Vilniaus srity gyvena ne tiktai dvarininkai, „grįžimą" prie Hymanso projekto apkausto sąlygomis: 1) kad žemės reformos klausimas Vilniaus krašte būtų paliktas autonominiam Vilniaus seimui, 2) kad Lietuvos vyriausybė galėtų *garantuoti* didelį atlyginimą ir 3) kad už išparceliuotas Lietuvos dvarininkų žemes, einant žemės reformos įstatymu, Lietuvos vyriausybė *pasiūlytų didesnį atlyginimą, kas atitiktų ir nuosavybės teisę, Konstitucijos 21 str. laiduotą.* Panašūs būdai problemoms spręsti daugeliui gali atrodyti perdaug „*šališki*". Be to, mums atrodo, kad p. Graužinis nori būti „didesnis papistas, negu patsai papa", taip gindamas dvarininkų interesus ir užmiršdamas visus kitus žemės reformos tikslus, o pirmoj eilėj socialinį ir tautinį. Panašūs samprotavimai gali kartais ir mūsų tautos atsparumą gerokai susilpninti, turint galvoj, kad dvarininkai ir be to turi pakankamai gynėjų, pavyzdžiui, profesorius Fauchille ir Sibert (žiūr. Paul Fauchille et Marcel Sibert, La loi agraire lithuanienne et les droits des minorités polonaises, Paris. Pedone 1925).

Taip pat ir abejojimas del užimtos pozicijos Hymanso projekto atžvilgiu duoda progos svetimšaliams užmiršti lenkų padarytus smurto aktus ir jų pašalinimą, o vien tik manyti, kaip galima būtų sufederuoti Lietuva su Lenkija (žiūr. Etienne Bougouin, La solution possible La Revue des vivants, juin 1928 pages 1150—1153, kuris taip ir tvirtina, kad „vienintelis būdas Vilniui atgauti yra Hymanso projektas").

Mums atrodo, kad Vilnių mes tegalėsime atgauti *ferro, non auro,* suprantant „geležį" neperlaužiamos Lietuvių tautos valios prasme.

Antrosios savo darbo dalies penktame skyriuje autorius dėsto T. S. Tarybos 1923 m. vasario 3 d. nutarimą pakeisti neitralinę zoną demarkacijos linija tarp lietuvių ir lenkų kariuomenių. Šisai tarybos nutarimas yra davęs juristams daug medžiagos, o Lietuvai jis buvo lemiamas.

Autorius tiktai bendrais bruožais jį pamini, tačiau pabrėžia, kad laikas įrodė, kodel Lietuvos protestai del minimo nutarimo turėjo tvirto pagrindo: Ambasadorių Konferencija tą Tarybos nustatytą demarkacijos liniją pakeitė tariama „nuolatine siena tarp Lenkijos ir Lietuvos".

Padaręs juridinę Ambasadorių Konferencijos akto analizę, autorius prieina išvadą, kad „juridiškai visos Vilniaus krašto suverenumo teisės priklauso Lietuvos valstybei, nepaisant priešingo Ambasadorių Konferencijos nutarimo" (151 pusl.)

Teisiniu atžvilgiu Ambasadorių Konferencijos 1923 m. kovo 15 d. decizija neturi reikiamos formos teritorijai perleisti, kaip tatai reikalauja konstituciniai įstatymai tos šalies, kuriai priklauso teritorijų suverenumo teisė. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnis nustato, kad panašios rūšies sutartys turi būti ratifikuotos Seimo. Ikišiol nėra jokio akto, kuriuo Lietuva išsižadėtų tam tikros dalies (Vilniaus srities) savo teritorijos. Lietuva galėtų prisidėti prie Versalio sutarties 87 str., tiktai Seimo sutikimą gavus.

Ambasadorių Konferencijos decizija yra priešinga ir Tautų Sąjungos Tarybos 1922 m. sausio 13 dienos rezoliucijai. Autorius labai teisingai pažymi, kad ir praktikos atžvilgiu minėtas A. K. nutarimas nieko nepasiekė, o priešingai, *„gerokai pagilino konfliktą"*. Kol šios decizijos nebuvo, sako autorius, ginčas buvo diskutuojamas, turint viltį, kad bus surastas pakankamai geras būdas klausimui išspręsti; deciziją padarius, konfliktas atsidūrė mirties taške, ir nustota vilties Lenkija sutaikinti su Lietuva.

Paskutinių dienų įvykiai autoriaus mintį kaip tik patvirtina, turint galvoj tą klampynę, kurioj atsidūrė Vilniaus klausimas, ir lenkų-lietuvių nevaisingas derybas.

Kalbėdamas apie morališkus smūgius, tuo nutarimu Lietuvių tautai padarytus, p. Graužinis galėjo priminti ir garsiuosius pono Čarneckio pasiūlymus (1924 m. spalių 17 dienos), kurie Ambasadorių Konferencijos buvo atmesti gana „grotesque" forma. Paskutinėje daly p. Graužinis ieško būdų Vilniaus klausimui išspręsti. Jojo rimčiausią pasiūlymą — grįžti prie Hymanso projekto — mes jau nurodėme.

Autorius mano, kad prijungiant Vilniaus teritoriją prie Lenkijos klausimas bus netinkamai išspręstas. Militariniu atžvilgiu patys lenkai pripažįsta, kad, rusams pradėjus karą, lenkai bus priversti atitraukti kariuomenę iki Gardino. Be Vilniaus negalima esą ir kalbėti apie Lietuvių ir Lenkų bendradarbiavimą, ku-

ris taikai labai reikalingas. Patsai Vilniaus miestas šiuo metu merdėte merdi, ką autorius statistikos daviniais bando įrodyti.

Išspręsti Vilniaus klausimas kompensatų keliu tarp Lenkijos, Vokietijos ir Rusijos, visai Lietuvą panaikinant, būtų, anot autoriaus, „barbariška avantiūra". Tuo pačiu tada išnyktų ir Latvija su Estija, o Tautų Sąjungai „būtų mirties dekretas".

P. Graužinis naudojasi proga ir atpasakoja mintis iš p. Consilibus knygos: *„Doswiadczenia i błędy naszej polytiki zagranicznej wobec zadan chwili"*. Šios knygos autorius siūlo padaryti iš *„Litwos Górna" Condominium*, kuris būtų Vilniaus atidavimo Lietuvai pereinamasis etapas, nes be Vilniaus Lietuvos valstybė bus sužalota ir be pastovių „pamatų" (žiūr. Consilibus 45 ir 46 pusl. cituojamas p Graužinio). Ponas Consilibus gailisi, kad Lenkija neturėjusi Cavour'o, kuris mokėjo perleisti Nicą Napoleonui III, norėdamas įgyti sąjungininką prieš austrus, neatsižvelgdamas į niciečio Garibaldi protestus.

P. Graužinis nepasmerkia *Condominium'o* idėjos, bet išreiškia abejojimų del jos įvykdymo.

Lietuvos tezę Vilniaus klausimu ir lenkų-lietuvių santykius suglaudžia Lietuvos vyriausybės 1927 m. vasario 25 d. deklaracija: 1) Lietuva turi būti nepriklausoma valstybė su sostine Vilnium, 2) Lietuva negali susijungti glaudžiais ryšiais nė su viena iš didžiųjų kaimyninių valstybių.

Šiuodu dėsniu nagrinėdamas, autorius mano, kad pareikšta toj pačioj deklaracijoj Lietuvos amžino neitralumo mintis, atspindinti ir Maskvos sutarties 5 straipsny, galėtų garantuoti Lietuvos saugumą. Amžinas neitralumas randa šalininkų ir kitose Pabaltijo valstybėse: Latvijoj, Estijoje ir Suomijoj, kurios visos kartu galėtų būti neitralizuotos.

Užbaigdamas savo, visais atžvilgiais įdomią, studiją, pokarinis pirmas, Paryžiaus universiteto teisių daktaras, lietuvis p. Kazys Graužinis mano, kad Lenkai, darydami Želigovskio avantiūrą, labai suklydę. Jie turį stengtis savo klaidą atitaisyti ir grąžinti Vilnių Lietuvai. Jeigu jie tatai padarytų, tai „Lenkija turėtų teisę sulaukti iš visos lietuvių tautos dėkingumo ir širdingo draugingumo". Autorius sako, kad lietuvių tautos idealas — matyti tokius tarp dviejų valstybių santykius, kokie yra tarp Prancūzijos ir Belgijos.

Mes nemanome, kad ypatingo „dėkingumo" turėtų būti reiškiama tam, kuris paprasto teisėtumo dėsnį atitaiso. Kartu mes netikime ir Lenkijos menkiausiu „duosnumu", kuris galėtų vaidinti bent kokį vaidmenį sostinės atgavime. Taip pat mes atvirai pasisakome, kad šiuo metu mes nežinome ir tokios politikos technikos, kuri galėtų priversti lenkus grąžinti mums pagrobtą sostinę. Reikia ruoštis tokiems eventualumams ateityje, kada pavergtos dabartinės Lenkijos tautos panorės rimtai jos jungu nusikratyti ir kada, išorinėms aplinkybėms susidarius, Lenkija bus įstumta į savo etnografines sienas.

Baigdami savo pastabas, mes galime būti dėkingi p. Graužiniui už jo gražų résumé Vilnians klausimu. Nors darbas ir atrodo paskubomis atliktas, bet žinant mūsų doktorantų nelengvas sąlygas ir tuos materialinius vargus, kurių jie turi, panašius darbus spausdindami, su dideliu pasitenkinimu galime pažymėti D-ro Graužinio pasisekimą ir tą didelį pasidarbavimą, kurį jis yra atlikęs mūsų Respublikai.

Būtų itin pageidaujama, kad Lietuvos Teisininkų Draugija skatintų, skelbdama konkursus, pasirinkti temas ir iš viešosios tarptautinės teisės. Tada gal atsirastų panašių darbų ir lietuvių kalba*). *L. Natkevičius.*

II. *Xavier Gorzuchowski, Docteur en droit.* **Les Rapports Politiques de la Pologne et de la Lithuanie.** Paris 1927.

Kalbama, kad lenkai, sužinoję apie lietuvio doktoranto ruošiamąją tezę Vilniaus klausimu, irgi surado doktorantą, kuris taip pat panašią disertaciją parašė. Tas doktorantas pasirodė esąs p. Gorzuchowski, Kaišedorių apylinkės dvarininkas.

Kadangi p. Gorzuchovskio darbas liečia taip aktualius Lietuvos—Lenkijos santykius, į kurios jis žiūri tariamo juristo akimis, tai bus pravartu del šio veikalo irgi tarti pora žodžių, nors juridinės medžiagos jame labai maža randame. Mums teko būti p. X. Gorzuchowskio tezės gynimo metu Paryžiaus universitete. Į profesoriaus Basdevant klausimą, kuriuo būdu autoriaus supratimu galima būtų sureguliuoti Lietuvos ir Lenkijos klausimas, jis, nesivaržydamas, atsakė: „Lietuva politiniais ir ekonominiais atžvilgiais yra anormalė valstybė: viena išeitis tėra — inkorporuoti ją Lenkijon".

Prof. Basdevant, kuris laikomas lenkų dideliu prieteliu, del tokio atsakymo tiktai galvą pakraipė ir pasigailėjo, kad autorius irgi seka lenkų tokia „simpliste" politika.

Lenkai, profesoriaus žodžiais, turėtų daugiau rūpintis gerų valdymo metodų įvedimu krašto viduje, o ne stengtis globoti kitas tautas. Pasakytą mintį, ginant savo darbą, p. Gorzuchowskis patvirtina ir knygoj. 183 pusl. jis gailisi, kad nuo Lenkijos liko atskirta provincija ir iš jos sudaryta vadinamoji „nepriklausoma Lietuva". Esą padaryta pagrindinė *klaida*, sudarant iš *Lietuvos nepriklausomą valstybę; toksai specialaus pobūdžio paradoksas palieka žymę lenkų-lietuvių santykiuose*" (184 pusl.), sako autorius.

Štai autoriaus vedamoji mintis, kuri eina per visą veikalą, ir stačiai nesuprantama, kuriems galams autorius dar kalba apie

*) a) Šia proga norėtume pastebėti, kad ir prancūzų kalba būtų sveika rašyti: *Kazys, Vilnius, Vytautas*... o ne Casimir (viršelyje), Vilna (visur), Vytovt (pusl. 31).

b) pusl. 158 minimas mūsų *litas*; bent išnašoje būtų pravartu duoti supratimas apie šį piniginį vienetą. *L. N.*

politinius tų dviejų valstybių santykius, jei nepripažįsta Lietuvai net atskiro politinio egzistavimo teisės. Tezė buvo ginta 1927 metais, o joje kartojami tokie nusibodę posakiai, kaip kad Lietuvos valstybė esanti Vokiečių imperialistinės politikos padarinys (6 pusl.). Autorius išvadžioja, kad lietuviai iš viso buvo linkę dėtis su lenkais; tai liudiją visų ūnijų aktai, o gegužės 3 d. (1791) konstituciją beveik visi lietuvių atstovai, išskyrus tris, priėmę.

1863 metais lenkų vyriausybės prieky atsistojęs lietuvis, Romualdas Traugutas. „Normalus kelias" būtų tas, jei abi tautos būtų sujungtos į vieną ir „susilietų" (se souffondus) (36 pusl.), bet lietuvių jaunimas, paskutiniais laikais rusų suagituotas, iš to „normalaus kelio" pasukęs kiton pusėn.

Vilnius esąs lenkų civilizacijos „bastionas"; lenkų kalba visur įsiviešpatavus, nes mokytiniai jau nuo seniai nebekalbą lietuviškai (46 pusl.). Kauno Lietuvai ir šiandien priklausančios „grynai lenkiškos Vievio ir Širvintų srities" (49 pusl.).

Autorius yra pilnas nelogiškumų: vienur jis nemato jokio skirtumo tarp lietuvio ir lenko, kitur gailisi Širvintų ir Vievio ir bara lietuvius dėl jų nedėkingumo lenkams už „civilizaciją" (52 pusl.).

Lietuvių separatizmas esąs rusų politikos padarinys (53 pusl.).

Okupavę Lietuvą, vokiečiai ėmę „favorizuoti" lietuvius, nors ir nujautę sunkumus, nes lenkai, pasak autoriaus, sudarą krašte daugumą. Jis cituoja garsaus išgamos von Backerath slaptą Liudendorfui raportą (1917 m. sausio 3 d.), kuriame rašoma, kad lenkų elementas Lietuvoj vienur vyraująs, kitur sudaraąs ekonominę ir politinę didelės reikšmės galybę.

Reikia pasakyti, kad okupacijos laikotarpis yra plačiai nušviestas ir daug medžiagos panaudota.

Lietuvių veikimas Šveicarijoj, Rusijoj ir Amerikoj irgi minimas.

Deja, autorius tvirtina, kad Amerikos lietuviai niekad nereikalavę priskirti Vilnių Lietuvai (sic.) Autorius neranda to, pavyzdžiui, Čikagos Seimo (1914 rugsėjo 20 ir 21 d.) rezoliucijoj (82 pusl.), nors tatai *expressis verbis* paminėta. P. X. Gorzuchowski's turėtų žinoti, kad Amerikos lietuviai ir neįsivaizduoja Lietuvos be Vilniaus, kaip kad Amerikos lenkai — Lenkijos be Varšuvos. Ir lenkai, reikalaudami nepriklausomybės, ne visumet yra minėję, kad Varšuva turi būti jų sostinė. Lietuva čia jau vadinama Liudendorfo padaru (83 pusl.).

Toliau autorius konstatuoja, kad visos lenkų politinės partijos, *be išimties* (86 pusl.), norėjusios atnaujinti ūniją su Lietuva.

Penktame skyriuje autorius nagrinėja Lietuvos klausimą Taikos Konferencijoj ir jį apima iki Ambasadorių Konferencijos 1923 m. kovo 15 dienos nutarimo.

„Visi memuarai, kuriuos Lenkų delegacija yra įteikus Taikos Konferencijai, reikalauja glaudžios ūnijos su Lietuva, nors

dar galutinai ir nenustatytos, o Vilnių prašo prijungti prie Lenkijos", sako autorius.

Vadinasi, tiktai su „*Kauno Lietuva*" lenkai reikalavę ūnijos. Tai patvirtino Stanislav Kozicki, kuris yra parašęs veikalą apie Lenkų valstybės sienų klausimą Taikos Konferencijoj.

Į „Lietuvių delegacijos pretenziją" santarvininkai, girdi, rimtai nežiūrėję, nors Lietuvos delegatai vedę aršią propogandą, naudodamiesi santarvininkų visišku nenusimanymu rytų Europos klausimu.

Toliau autorius sako, kad lietuviai bolševikų puolimo metu užėmę Suvalkus, Seinus, nepaskelbdami iš anksto lenkams karo (94 pusl.).

Suvalkų sutarties priede lenkai pareiškę, kad nepripažįstą 1920 m. liepos 12 d. Maskvos sutarties.

Želigovskio žygis buvęs „spontaniškos desperacijos veiksmas", atsiskyrus Lietuvos vaikams nuo Lenkų armijos. Ir prof. Basdevant nurodė, kad tatai neatitinka tikrenybės, nes yra nustatytas faktas, kad Želigovskio žygis buvęs Lenkų Generalinio Štabo darbas.

Vadinamo „*Centralnos Litwos*" seimo rinkimus Vilniuje autorius iliustruoja laikraščių straipsniais, pavyzdžiui, „Le Temps", kurio skiltyse korespondentas, matyti, ironizuodamas, pasisako, kad net vaikai balsavimo metu šaukę „už Lenkiją".

Autorius pripažįsta, kad Vilniaus krašte tėra lenkų kolonai (131 pusl.). Jo nuomone, jeigu lietuviai Vilniaus krašte yra polonizuoti, tai jų rasė nėsanti pakankamas veiksnys tautai sudaryti. Ir maršalas Pilsudskis yra ne vieną kartą pareiškęs: „Aš esu lietuvis, aš ne lenkų rases" (žiūr. Pilsudskio interview. Stanislas Mackiewicz: „La Statut de la Lithuanie Centrale" Wilno 1922 17 p.; šaltinis nurodytas p. X. Gorzuchowskio).

Kaip tada sutaikyti p. X Gorzuchowskio *motto* (pusl. 27), paimtą iš p. Fustel de Coulanges, cituojamą prof. Le Fur: Races, Nationalités, États, p. 66, kad „*žmonės tada jaučiasi vienos tautos esą, kada turi bendrų idėjų ir atsiminimų*". Vilniaus gyventojus su Lietuva riša ne vien „bendros idėjos ir atsiminimai", bet dar ir kraujas.

Autorius bando įrodyti, kad Lietuva neturinti juridinių teisių Vilniui, nes: 1) Lenkai nepripažįstą Maskvos sutarties, kuria Sovietai yra atidavę Lietuvai Lenkijos teritorijas, atskirtas Lenkijos padalinimo aktais, pačių Sovietų 1918 m. rugpiūčio 18 d. anuliuotais; 2) Rusija Rygos sutartimi pareiškusi visišką nesiinteresavimą ta „teritorija, kurią ji nelegaliai perleidus Lietuvai"; 3) Suvalkų sutartis turinti tiktai provizorinio pobūdžio, nes jos 1 straipsny ėsą pasakyta, kad sutartis nesprendžia teritorinių teisių klausimo. Ko verti panašūs argumentai, yra ne vieną kartą įrodyta, ir aš galiu tik patarti skaitytojui pasižiūrėti ir kitų, Vilniaus klausimą liečiančių, veikalų recenzijas.

Negeriau nagrinėjamas ir Ambasadorių Konferencijos 1923 m. kovo 15 dienos sprendimas, kurį autorius laiko juridiškai pagrįstu ir „nesubjektyvišku" (?) (144 pusl.).

P. Gorzuchowski's sužymi padarytas Lietuvos vyriausybės aliuzijas del Versalio sutarties 87 str. ir pripažįsta, kad Lietuva „savo noru prisidėjo prie 87 straipsnio" dispozicijų.

Kiek toliau užtinkame ir stačiai falsifikuotą vietą (tiesa, ne pirmą), kur (146 pusl.) yra pasakyta, kad Lietuvos atstovas T.S. Tarybos 1921 m. balandžio mėn. 21 d. posėdy pripažinęs, kad Taryba taip pat laikanti Vilniaus klausimą išspręstą. Autorius visą skyrių skiria Lietuvos santykiams su Sovietais. Lietuva kreipusi savo politiką Sovietų pusėn, o su „lenkais visai nutraukusi ryšius". Autorius čia tiek mėgsta detales, kad net pateikia iš Studnickio knygos: „Dabartinės Lietuvos Valstybė", p. M. Sležavičiaus, kaip gynimo komiteto pirmininko, pasirašytą atsišaukimą prieš lenkus (148—149 pusl.). Jis kaltina ir Lenkiją, kad ji nemokėjusi pasiekti Lietuvos-Lenkijos ūnijos.

150 pusl. vėl eina faktų iškraipymas; nurodoma, kad Lietuviai visai nekovoję su bolševikais ir padarę sutartį (Maskvos) tuo metu, kai Estai ir Latviai drauge kovojo su Rusais. Autorius, tarytum, tyčia pamiršta, kad Estai pirmieji yra pasirašę tokią taikos sutartį su Sovietais ir kad pirmas lietuvių, latvių ir estų kontaktas bolševikų atžvilgiu Tartų mieste buvo bendrai atliktas.

1926 m. rugsėjo 26 d. Lietuvos neitralumo ir nepuolimo sutartį su Sovietais autorius laiko aiškiai prieštaraujančia T. S. Pakto 16 str. ir „nedrauginga Lenkijos atžvilgiu". Antra vertus, Lietuvos politika krypstanti Vokiečių link. Lietuva sudaranti Rytprūsių tęsinį, ir jeigu Vilnius būtų priskirtas prie Lietuvos valstybės, tai kiltų didžiausias pavojus, nes Vokietija betarpiškai susisiektų su Rusija. Po gruodžio mėnesio sukilimo vokiečių įtaka padidėjusi, ir esąs didelis pavojus, kad Lietuva netaptų Reicho sistemoj „Bundesstadt'u". Vokiečiai net neprotestavę del Klaipėdos krašto inkorporavimo Lietuvos valstybėn, kadangi jie tikįsi kartu su Klaipėda gauti ir visą Lietuvą (162 pusl.). Reikia net stebėtis, kaip Paryžiaus universitetas galėjo duoti daktaro laipsnį tokiam asmeniui, kuris elementarinių dalykų arba nesupranta, arba aukštyn kojom juos stato.

Paskutinėj daly autorius dėsto nenormalinių Lietuvos ir Lenkijos santykių padarinius. Del santykių nenormalumo labai kenčiąs „lenkų tautos elitas" Lietuvoj, kuris kokybės atžvilgiu sudaręs stambią socialinę ir ekonominę pajėgą.

Autorius papeikia padarytą Lietuvos gyventojų surašinėjimą, kuris parodęs, jog Lietuvoje yra tiktai 3,18% lenkų, tuo tarpu kai jų esama tris kartus daugiau (!). Pagaliau, autorius skundžiasi del žemės reformos ir mokyklų.

„Jeigu tokia buitis dar pabus keliolika metų, tai lenkų ele-

mentas bus „deklasuotas“ (declassé) ir nustos savo tautiško charakterio“, sako autorius.

Keletas puslapių paskirta ekonominiams klausimams, kur autorius vien stengiasi įrodyti žemės reformos žalingumą Lietuvoj ir Lenkijos interesų neapsaugojimą Klaipėdos konvencijoj (1924 m. gegužės 8. d.).

Savo studiją, gausiai paremtą dokumentais, bet taip silpną juridiniu atžvilgiu, p. Xavier Gorzuchowski's užbaigia difirambais ūnijai, kuri buvusi tiktai dviejų nacijų „garbės darbas“. Šiuo metu irgi reikią ieškoti tokių ryšių, kurie puikiai atitiktų šią „epoką“, nes antagonizmas tarp lietuvių ir lenkų esąs dirbtinis“.

Autorius — jaunas daktaras, bet didelis konservatorius. Šiuo metu, rodos, protingesnieji lenkai yra supratę, kad del ūnijos jie be reikalo burnas aušina. Kokia gali būti vertė tokio veikalo (Pedone knygyno Paryžiuje taip reklamuojamo), kuris perša tarp Lenkijos ir „Kauno Litwos“ (net ne „Litwos“ su Vilnium) ūniją?

Bibliografijoj nurodyta 71 veikalas. *L. Natkevičius.*

III. **Pabaltijo valstybės ir jų konstitucinė teisė.** (Die baltischen Staaten Litauen, Lettland und Estland und ihr Verfassungsrecht) *Dr. H. Rolnik*, Leipzig 1927 m.

Tai yra gana įdomi ir naudinga knyga, tiek teisės mokslo, tiek teisės praktikos atžvilgiu. Knygos autorius, matyt, nemažai padirbėjo, surinkdamas ir sistematizuodamas sau reikalingas, toli gražu nelengvai prieinamas, žinias.

Lietuvos, Latvijos ir Estijos konstitucinės teisės plėtojimosi procesas nebuvo vienodas. Kiekviena minėtų valstybių turi savo istorinių, politinių ir ekonominių ypatybių, kurios turėjo paveikti jų konstitucijų kūrimąsi. Todel autoriui teko vietoje susipažinti su šių valstybių konstitucijų sudarymo procesu, naudojantis parlamento komisijų protokolais ir kitais darbais, rašytais lietuvių, latvių ir estų kalbomis.

Susipažinti su šio klausimo tiesioginiais šaltiniais tuo būdu buvo nelabai lengvas dalykas. Nežiūrint visų šių sunkumų, ypač kilusių del to, kad autoriaus mėginimas sistematizuoti ir išaiškinti moderniškos valstybės teisės šviesoje įvairių Pabaltijo valstybių konstitucijas buvo *pirmas*[1]), šis darbas išėjo visai vykęs.

D-ras Rolnikas savo knygoje duoda pilną juridinį vaizdą ir nuodugnią Pabaltijo valstybių konstitucijų analizę, ne tik kiekvieno jų skyrium, bet, kas dar svarbiau yra, visų jų drauge, lygindamas jas vieną su kita. Del šio palyginimo, veikalo svarbumas dar didėja del to, kad skaitytojams duodamos, ar savaime kyla, kai kurios išvados, galinčios turėti praktikos reikšmės, konstitucijas keičiant ar peržiūrint.

---

[1]) Atskiri straipsniai šiais klausimais buvo įdėti „Jahrbuch für of fentliches Recht“.

Kalbamas darbas yra padalintas 2 dalimis: *istorine - politine* ir *juridine.*

Toksai padalinimas buvo reikalingas juridinei konstitucijų kūrimosi proceso analizei pagrįsti istoriniais-politiniais veiksniais. Tačiau reikia pasakyti, kad istorinė-politinė dalis išėjo per ilga (49 puslapiai), palyginus su juridine dalimi (54 puslapiai).

Surinkta ir sistematizuota istorinė medžiaga, kad ir yra svarbus dalykas, ypač svetimšaliams susipažinti su Pabaltijo valstybių istoriniais ir politiniais jų kūrimosi veiksniais, tačiau esminiam šio veikalo uždaviniui, būtent, Pabaltijo valstybių konstitucinės teisės plėtojimuisi nušviesti ji turi tik antraeilės reikšmės.

Be to, šiais klausimais mes turime daug svarbesnių, grynų istorinių veikalų, pavz., apie vokiečių ordeno įsiveržimą į Pabaltiją, apie Lietuvos ir Lenkijos Uniją ir t.t. Visi šie klausimai nėra betarpiškai surišti su naujųjų valstybių konstitucinės teisės kūrimosi procesu.

Jau šiek tiek didesnės vertės turi politinė apžvalga (15—33 p.p.), kur liečiami klausimai apie Pabaltijo valstybių susikūrimą didžiojo karo ir vokiečių okupacijos metu. Tačiau ir šioj apžvalgoj yra daug vietų gryno *publicistinio* pobūdžio, neturinčių jokios reikšmės ir sąryšio su esminiu veikalo klausimu (pavyzd, Prancūzijos, Vokietijos ir Anglijos kovos už politinę įtaką Pabaltijyj).

III skyrius apie visuomenės grupavimąsi ir įvairių partijų apibūdinimą Pabaltijo valstybėse (36 — 45 p.p.) yra betarpiškai surištas su esmine veikalo problema, būtent, Pabaltijo valstybių konstitucinės teisės plėtojimosi procesu.

Tautiniai, socialiniai, tikybiniai ir politiniai momentai, be abejojimo, suvaidino didelį vaidmenį Lietuvos, Latvijos ir Estijos konstitucijų parengime ir priėmime. Štai kodel buvo labai svarbu visi šitie momentai plačiai išaiškinti ir ištirti, kiek jie turėjo įtakos konstitucinės teisės plėtojimuisi ir kokie jų pėdsakai ligšiol liko tos ar kitos valstybės konstitucijoj.

Šiuo atžvilgiu autoriaus yra atliktas labai naudingas darbas, ir jo surinktos žinios, pvzd., apie politines partijas ir tautines mažumas Pabaltijo valstybėse, yra labai įdomios, ir jomis galima būtų pasinaudoti, rašant apie naują valstybių plėtojimąsi.

Bet vis delto ir šiame skyriuj nušviečiami klausimai, neturintieji tiesioginio sąryšio su Pabaltijo valstybių konstitucine teise, būtent, (44—45 p.p.) apie užsienio politikos problemas. Pvzd., Pabaltijo valstybių sąjungos problema, kuri tarp kita ko labai paviršutiniškai paliesta, yra visiškai ne vietoj. Bet istorinės -politinės dalies gale pateikiamos lentelės (45—49 p.p.) su visa eile statistikos duomenų apie Pabaltijo valstybių didumą, gyventojų skaičių, partijų grupavimą, parlamentų sudėtį ir t.t. turi, be abejojimo, didelės vertės.

Antroji d-ro Rolniko knygos dalis, būtent, gryna *teisinė* dalis, prasideda trumpa istorine apžvalga. Kai del Pabaltijo valstybių konstitucijų sudarymo, tai šioj apžvalgoj duodamos suglaustos žinios apie konstitucijų sudarymo eigą, pradedant nuo laikinųjų ir baigiant nuolatinėmis, nes tokiomis stadijomis ėjo tiek Lietuvos ir Latvijos, tiek Estijos konstitucijų sudarymo procesas.

Autorius skyrium nagrinėja esminės idėjos klausimą, būtent, demokratiją, kuria yra pagrįstos visų 3 valstybių konstitucijos. Čia pasireiškė dvi demokratinės linkmės: *wirtschaftliche Demokratie* (ekonominė demokratija) ir *politische Demokratie* (politinė demokratija).

Pirmosios demokratinės linkmės atstovai siekė ne tik politinę, bet ir socialinę—ekonominę lygybę; antrosios linkmės atstovai, kuriems priklausė buržuazijos sluoksniai, siekė tiktai politines laisves.

Toji kova tarp šių abiejų demokratinės minties linkmių pasireiškė šių valstybių konstitucinės teisės kristalizavime. Vienos valstybės konstitucijoj (Estijos) šie momentai yra ryškesni, negu kitų dviejų konstitucijose (Lietuvos ir Latvijos). Be šitų momentų, Pabaltijo valstybių konstitucinės teisės plėtojimuisi turėjo įtakos ir tikybiniai momentai. Tatai matyti jau ir iš konstitucijų įžangų (Praambeln): pavyzd., Lietuvos konstitucija[2]) prasideda žodžiais „Vardan Dievo Visagalio . . .“; Latvijos konstitucija: „Latvijos tauta savo Steigiamajame Seime ir t.t.“. Estijos konstitucijos įžanga yra panaši į Latvijos, bet ji yra dar radikališkesnė, nes joje pabrėžiama lygybės, teisingumo ir kiti principai, kuriais konstitucija pagrįsta.

Žodžiu, Latvijos ir Estijos konstitucijose labiau pasireiškė liberalizmas, negu Lietuvos konstitucijoje, kuri anuomet buvo priimta klerikališkos Steigiamojo Seimo daugumos. Tačiau juridiniu atžvilgiu, kaip autorius visai teisingai pažymėjo, visi šitie liberalinio pobūdžio dėsniai yra nereikšmingi, nes jie yra tik *deklaratyviniai.*

Toliau, d-ras Rolnikas ilgai sustoja ties Pabaltijo valstybių konstitucijų *sistematika.* Tasai nelengvas darbas yra autoriaus gerai atliktas. Iš jo mes gauname tikrą juridinę visų 3 konstitucijų analizę su visais jų skirtingumais.

Mes matome, kas yra bendra tarp Lietuvos ir Estijos konstitucijų: abiejose sužymėtos *pagrindinės piliečių teisės*—Grundrechte, tuo tarpu kai Latvijos konstitucijoj šis skyrius visiškai išleistas, ir tuo ji skiriasi nuo pirmųjų dviejų. Šis Lietuvos, Latvijos ir Estijos konstitucijų svarbiausių dėsnių palyginimas turi didelės reikšmės, tik labai gaila, kad autorius iš šio palyginimo nedaro jokių išvadų. Tatai yra tam tikras to veikalo trūkumas. Tiesa, kai kuriose vietose autorius tokias išvadas ir daro, bet jų yra labai maža.

---

[2]) Čia turima galvoj senoji Lietuvos konstitucija.

Veikale plačiai nagrinėjamas valdžios sudarymo klausimas. Čia yra labai įdomi tautos atsiklausimo (referendumo) problema, parlamento kompetencijos klausimas ir, pagaliau, aktuali prezidentūros problema.

Nagrinėjant šiuos klausimus, autoriui teko ištirti visa eilė teorijos problemų ir analizuoti tų arba kitų teorijų įtaka šioms konstitucijoms. Įdomu čia pažymėti Šveicarijos konstitucijos įtaka Estijos konstitucijai — prezidentūros klausimo išsprendime Šveicarijos pavyzdžiu ir t. t.

Prezidentūros instituto klausimas yra autoriaus labai plačiai nagrinėjamas tiek politiniu, tiek juridiniu atžvilgiu, pasinaudojant Vokietijos naująja konstitucija.

Vyriausybės instituto klausimas visų 3-jų konstitucijų išspręstas beveik vienodai, ypač Lietuvos ir Latvijos konstitucijų. Tą klausimą šiek tiek skirtingai sprendžia Estijos konstitucija.

Bendrai, ši pastaroji yra radikališkesnė už pirmąsias dvi konstitucijas, nes revoliucinės idėjos Estijos konstitucijai turėjo daugiau įtakos, negu kitų jos kaimynų konstitucinės teisės plėtojimuisi. Tatai galima aiškinti tuo, kad Estijos respublikos pagrindinis įstatymas (taip yra pavadinta ši konstitucija) yra Steigiamojo Seimo priimtas dar 1920 m. birželio 15 d., kada rusų ir vokiečių revoliucijos idėjos dar buvo netolimos praeities dalykas. Lietuvos ir Latvijos konstitucijos buvo priimtos daug paskiau, būtent, 1922 m., kada revoliucinės bangos jau nutilo. Štai kodel ir sąrašas pagrindinių piliečių teisių Estijos konstitucijoj yra žymiai didesnis, negu Lietuvos konstitucijoj. Tautinių mažumų klausimas Estijos konstitucijoj taip pat radikališkesniu būdu išspręstas, negu Lietuvos ir Latvijos konstitucijose (pastarojoj visai nėra dėsnių šiuo klausimu)[3]).

Šioj trumpoj recenzijoj, žinoma, galima buvo paliesti tik svarbiausios, d-ro Rolniko knygoj iškeltos, problemos.

Bet ir iš šios trumpos apžvalgos kiekvienam yra aiški šios knygos mokslo ir praktikos vertė.

Autorius, dar jaunas juristas, sugebėjo nugalėti visą eilę kliūčių ir parašė tikrai rimtą mokslo darbą valstybinės teisės srity.

Labai gaila, kad autorius negalėjo išnagrinėti naujosios Lietuvos konstitucijos (knyga išspausdinta 1927 metais).

Bet vis delto tatai knygos vertės nesumažino. Pirma, labai didelė Lietuvos senosios konstitucijos dalis lieka galioje, ir antra, teoretiniai išvedžiojimai iškeltais klausimais ligšiol nenustojo savo vertės.

Lietuvos juristams, kuriems vokiečių kalba yra prieinama, labai pravartu būtų arčiau susipažinti su šia knyga, ir tuo būdu įsigyti geroką pluoštą įdomių žinių iš mūsų kaimynų konstitucinės teisės plėtojimosi. *G. R.*

---

[3]) Tatai, tur būt, įvyko del to, kad Latvijos konstitucijoj skyrius apie piliečių pagrindines teises visai išleistas.

IV. **Handbuch der Internationalen Rechtsverfolgung.** *Herausgegeben von Dr. Heinrich A. Moeller und Dr. Harri Wolff Rechtsanwalt und Notar in Berlin, unter Mitwirkung von Dr. Hans Kalisch Rechtsanwalt und Notar in Berlin. Berlin 1929.*

Joks, tur būt, kraštas neišleidžia tiek daug įvairaus pobūdžio informacinių leidinių kaip Vokietija. (Žiūr.V.Biržiškos straipsnį „Teisės" Nr. 12. „Parankinės teisininkams knygos"). Mums, lietuviams, tenka ir ateity dar labiau teks naudotis panašiais vokiečių leidiniais, kadangi savų tokių leidinių mes, kaip ir kiti mažesni kraštai, nepasigaminsime, o kitomis kalbomis išleisti raštai paprastai esti mažesnės vertės negu vokiški.

Šis leidinys pavestas privatinės teisės bei proceso praktiškiems tikslams. Prakalboje leidėjai sako, kad paskutinis šios knygos leidimas vokiečių kalba, išėjęs prieš karą, jau pasenęs; 1924 metais knyga išėjusi anglų kalba; dabar išeina jos penktas leidimas; jos turinys panaujintas ir papildytas daviniais iš naujų, po karo susikūrusių, valstybių teisės.

Knygoje iš 471 puslapio yra 25 monografijos, pavestos 25 Europos valstybėms. Beveik visų monografijų autoriai yra advokatai, maža dalis — profesoriai. Monografijos parašytos iš anksto nustatytu planu bei programa, būtent, kiekvienos monografijos turinį sudaro šie skyriai: a) civilinių teismų sutvarkymas (teismų sudėtis, instancijos; komerciniai teismai); b) civilinio proceso pagrindiniai dėsniai (bylų priklausomybė; teismo mokesniai; apskundimo terminai; ypatingi procesai; vietos ir užsienio teismų sprendimų vykdymas ir kt.); c) advokatūros sutvarkymas; d) civilinės teisės svarbesnieji dėsniai; e) prekybos teisės pagrindai, ypač vekselių bei čekių teisė, bendrovės, konkursas.

Medžiagos išdėstymas suglaustas (kiekviena monografija užima 10—30 puslapių), tikslus, pritaikytas praktikos reikalams. Svarbesnieji dėsniai paremti nurodymais į atatinkamų kraštų įstatymų straipsnius.

Lietuvos teisės monografija parašyta p. J. Robinzono. Čia reikia pažymėti, kad p. Robinzonas duoda jau ne pirmą straipsnį iš Lietuvos teisės. Įvairiuose vokiečių teisės žurnaluose randame eilę jo straipsnių, kaip antai: apie Lietuvos pilietybę (Jahrbuch des oeffentlichen Rechts 1928 b. 16), apie Lietuvos valstybę bei jos konstitucijas (Zeitschrift für Ostrecht 1928 H 4), apie Lietuvos teisę del perėjimo iš buvusių valiutų į dabartinę (Z. f. Ostrecht 1925 H 3) ir kit.

Šiame leidiny Lietuvai pavesta 11 puslapių. Be bendros visoms monografijoms medžiagos p. Robinzonas įžangoj nurodo mūsų teisės šaltinius ir išvardina svarbesnes noveles civilinės teisės srity. Kalbėdamas bendrai apie mūsų paveldėtus iš rusų įstatymus, kurie veikia Lietuvoje tiek, kiek neprieštarauja Konstitucijai, p. Robinzonas pažymi, kad del tos priežasties daugelio

įstatymų veikimas bei galia yra ginčytini ir kad iš čia kyla teisės nepastovumas Lietuvoje. Manau, kad čia autorius kiek sutirštino spalvas, nes praktikoje, ypač civilinės teisės bei proceso srityse, tokio teisės nepastovumo visai nepastebima. Kai del Klaipėdos krašto teisės, tai p. Robinzonas visai jos neliečia, pastebėjęs, kad ten veikianti Vokietijos teisė.

Knyga rekomenduotina kiekvienam teisininkui — civilistui. Ypatingos reikšmės ji turi advokatams, kurie turi santykių su užsieniais. Knyga gali būti naudinga ir studentams teisininkams, norintiems susipažinti su Europos valstybių civiline teise bei procesu.

Viena ko šiam leidiniui, žiūrint lietuvio teisininko akimis, trūksta, tai Šiaurės Amerikos Jungtinių Valstybių teisės monografijos, kadangi su Amerikos lietuviais mums tenka turėti daug teisinio pobūdžio santykių.

Z. Toliušis

Teismo kronika.

Teismo sukaktuvių minėjimo proga.

Kaunas. Iškilmingame posėdy, kuriuo 1928 m. gruodžio 16 dieną buvo paminėtos Teismo sukaktuvės*), Advokatų Tarybos Pirmininkas *prof. P. Leonas*, sveikindamas Teismą advokatūros vardu, yra pasakęs šią kalbą:

„Turėdamas didelės garbės sveikinti Tamstas, Aukštai Gerbiamieji visokios kategorijos, pradedant aukščiausia ir baigiant žemiausia, Teisėjai ir visi Teismų Darbuotojai, Prisiekusiųjų Advokatų ir jų Padėjėjų vardu Teismo 10 metų darbuotės sukaktuvių šventę, aš pirmiausia sustosiu ties „sukaktuvių šventės" sąvoka. Jeigu švenčiama, tai džiaugiamasi; vadinasi, yra kuo džiaugtis. Ir tikrai yra. Ir aš džiaugiuos šia šventę tiek kaip žmogus ir pilietis, kada matau žmonių gyvenime teigiamą reiškinį, tiek kaip advokatas, kurio darbas pareina nuo teismo gyvavimo fakto, tiek ir del to, kad laikau advokatūrą betarpiška dalyve tos darbuotės, kurios sukaktuves švenčiame. Ir tikrai. Kaip neginčijama yra šiandien tiesa, kad kultūringose šalyse teismas yra viena iš pagrindinių valstybės funkcijų, taip negali būti ginčijama, kad tokiose šalyse teismas negali apsieiti be advokatų, kad advokatūra yra būtina teismo sudėtinė dalis. Kada tik ir kur tik žmonių teisinis gyvenimas pasidaro sudėtingas, tada ir ten atsiranda žmonėms reikalas turėti teisės patarėjai, teisės gynėjai. Ir tai yra lengvai suprantama: veikiančių įstatymų sudėtinga medžiaga negali būti konkrečiai piliečiui žinoma, nors ji ir atitinka visuomenės vidutinę teisinę sąmonę. Taip buvo Romos valstybėje, iš kur ir mūsų vardas eina, taip būna, pav., ten, kur sprendžiama del aukščiausių asmenų dorybių ir kur būtinai dalyvauja advocatus Dei ir advocatus diaboli (tam tikri katalikų bažnyčios teismai). Greta su pagrindiniu dėsniu, kad reikalingi yra teisės žinovai, veikia kultūringų šalių teismuose kitas dėsnis: „audiatur et altera pars". Teismas vykdo teisėtumą ir teisingumą ir aukléja visuomenėje teisinę sąmonę ne tiktai savo formaliais

*) Žiūr. „Teisės" Nr. 14

sprendimais, bet ir visu savo darbu, atliekamu viešai, kada kultūringų tautų amžiais įgytomis šioje srityje priemonėmis aiškina ginčo aplinkybes ir duoda šalims tas aplinkybes nustatyti. Čia advokato laisvas nuomonės reiškimas yra būtina kultūringos teismų formos sąlyga. Tai civilinių ginčų sprendimo procese.

Dar labiau reikalinga gynėjo laisvas nuomonės reiškimas baudžiamosiose bylose. Šitose bylose valstybė stoja prieš pilietį visuomenės intereso vardu apsišarvojusi visa galia ir priemonėmis, kultūros įgijimais sudarytomis. O vis delto reikia nepamiršti, kad galutinoje išvadoje ne asmuo turi tarnauti visuomenei, bet visuomenė asmeniui. Tad kaltinamasis kultūringųjų šalių teismuose yra statomas maždaug lygion su valstybės atstovu padėtin ir turi teisę turėti gynėją, kurio nuomonės reiškimas yra laisvas; tad ir advokatų korporacijos tvarkymasis turi būti autonomingas.

Medžiagiškai silpnas šeimininkas esti bet kieno drąsiai peikiamas; svetimšalių peikiama ir mūsų valstybė, reiškiamas nepasitikėjimas mūsų teismais. Bet mes patys, Lietuvos piliečiai, tam nepasitikėjimui pagrindo negalime rasti. Kad ir neįvesta dar pas mus baudžiamosioms byloms tobuliausioji teismo forma, vadinamųjų prisiekusiųjų sprendėjų (jury) teismas, bet mūsų valstybinių teismų ir jų darbo sutvarkymo pagrindan yra padėti aukščiau nurodytieji ir kiti kultūringųjų šalių teismams būtini pagrindiniai desniai. Mes, advokatūra, konstatuojame, kad tie dėsniai mūsų teismų ir teisėjų yra suprasti ir saugojami, kaip būtinos šios srities valstybinio gyvenimo sąlygos. Kartais, pav., mes, advokatai, ginčo karštyje ir per daug laiko atimame teisėjui, bet šis, saugodamas dėsnį „audiatur et altera pars", reiškia šventą kantrybę, būdamas tikras, kad šalis nors ir pralaimės ginčą, bet teisėtumo ir teisingumo atžvilgiu išeis iš teismo su laimikiu; tas pat tenka pasakyti ir apskritai dėl esančios teismo salėje publikos.

Advokatūros vardu reiškiu p.p. Teisėjams gilios padėkos žodį už jų džentlmeniškumą tarnybiniuose santykiuose su advokatais, kas ypatingai lengvina mums darbą dirbti.

Negaliu praeiti nepabrėžęs čia tą mūsų teismų gyvenimo naujieną, kad teisėjais tenka būti ir moterims. Pirmąją toje tarnyboje moterį visuomenės rutina mėgino sutikti su pašaipa, su nepasitikėjimu, bet asmens taktas, gabumai ir teisės žinojimas nuveikė visas kliūtis ir pavergė visuomenę.

Kasgi palinkėti ateičiai? Teismams eiti ir toliau savo pareigas, saugojant kultūringų šalių teismo pagrindus ir nepaisant jokių ypatingų gyvenimo sąlygų, kurios duotų teismui ypatingą atspalvį, kaip, pav., anuomet Rusijoje davė vad. „Ščeglovitovo teismų" būdą, o mums, advokatams, daugiau savęs pačių kritikos, kad mažiau gaišintume teismus ir kad visai išvengtume skelbti tuo pačiu klausimu vieną teoriją, kai esame byloje ieškovu, o kitą priešingą, kai esame byloje atsakovu".

Marijampolė. Iškilmingame 1928 m. gruodžio 15 dienos posėdyje *prof. P. Leonas*, kurs buvo pakviestas kaip pirmasis Lietuvos Teisingumo ministeris, yra pasakęs tokią kalbą:

„Jūsų Ekscelencija, Pone Ministeri, Jūsų Ekscelencija, Pone Teismo Pirmininke, Aukštai Gerbiamieji Marijampolės Apygardos Teismo Teisėjai ir visi Teismo Darbuotojai! Širdingai dėkodamas Marijampolės Apygardos Teismo šių iškilmių p.p. Rengėjams už aukštą garbę, kurią man suteikėte, pakviesdami į šitą šventę, aš prašau leisti man pasisakyti del jos reikšmės mūsų tautos gyvenime. Apėmus platesniu ir gilesniu žvilgsniu žmonijos gyvenimo istorijos eigą, tenka pastebėti, kad ji vyksta tam tikru dėsningumu. Vienas tų dėsnių yra tas, kad žmonijos istorijos eigoje vyksta žmogaus asmens išsivadavimas iš tų įvairių teisinių grandinių, kuriuos jam uždeda pirmųjų kultūros laipsnių gyvenimo sąlygos. Greta su asmens išsivadavimu vyksta ir tautų išsivadavimas. Kai XVIII a. pabaigoje įvyko amžiais brendęs didelis asmens išsivadavimo faktas, įgyvendintas Didžiosios Prancūzų Revoliucijos, tai po jo stipresniu tempu ėmė eiti tautų išsivadavimas, ir XIX amžius yra gavęs net „tautų išsivadavimo" amžiaus vardą. Kalbamasis dėsnis turi jėgos, kuri gaivina žmogų ir tautą, duoda jiems gyvybės, lygiai kaip gamtoje saulės spindulių jėga. Ir kiekvienas reiškinys, kuris atitinka tą dėsnį, nors jis būtų savaime silpnas, menkas, duoda dideles išvadas, skatindamas asmens ir tautos gyvybę. Kaip saulės spinduliai, nors ir tirštų debesų slepiami, nors ir žiauraus žiemos vėjo trukdomi, tačiau nuolat teigiamai veikia gyvybės naudai*).

Taip eina gyvybės jėgų, pozitingų jėgų laimėjanti kova su mirties jėgomis, su neigiamomis idėjomis.

Galop iškovota lietuvių tautos valstybinė nepriklausomybė. Šiandien mes švenčiame 10 metų Teismo darbuotės sukaktuves, t.y. tokios įstaigos, kuri dirba Lietuvoje įdėjinį darbą par excellence. Taip prieškarinėje Rusijoje, taip dabar Lietuvoje, kas eina sąžiningai Teisėjo darbo dirbti, tas nesvajoja turtų susikrauti. Teisėjui nėra nustatytų darbo valandų; niekas negali žinoti, kiek laiko jis vargsta rengdamasis bylas spręsti, kiek jam jėgų ir laiko atima motyvuotų sprendimų rašymas, o ir posėdžiaujant netenka naudotis laikrodžio 14 valanda, nes posėdžiai baigiasi beveik visada vėliau, o neretai ir kitas dienas pasiekia. Toks Tamstų viešai, gimtąja kalba, atliekamas darbas kelia visuomenės sąžiningumo lygties koeficijentą, platina ir gilina visuomenėje teisėtumą ir teisingumą, auklėja tautišką susipratimą. Tauta, pasiekusi tokios rūšies visuomeninį gyvenimą, gali šviesiomis, linksmomis akimis žiūrėti į ateitį.

Tokią darbuotę tęsti ir toliau žmonių gerovei linkiu Tamstoms, aukštai Gerbiamieji, visa širdimi".

---

*) Čia išleista kalbos dalis, kuri liečia senesnių laikų atsiminimą ir bus įdėta į Teismo jubiliejinį leidinį. *Red.*

Šiauliai. Šiaulių Apygardos Teismas paminėjo Teismo sukaktuves 1928 m. gruodžio 16 d. iškilminguoju posėdžiu, kuriame Pirmininko Padėjėjas *p. Bugailiškis* yra pasakęs šią kalbą:*)

Vargingose sąlygose vyko Lietuvos teisingumo pradžia. Iš vienos pusės dar tebeaidėjo pasaulinio karo atgarsiai, o iš kitos — socialinės audros debesys slinko į Lietuvos kraštą, griaudami nusistojusio gyvenimo pagrindus. Mūsų nepriklausomybės išvakarėse ir jos rytmetį pačioje Lietuvoje tebesiautė ginkluotos vokiečių kariuomenės jėgos, ilgą okupacijos laiką atstovavusios čia ir teisingumo, žinoma, aprėžto reikalui. Tik po įvykusių karo paliaubų ir pačių vokiečių dezorganizacijos, išnykus jų vilčiai įtvirtinti Lietuvoje savo vėliavą, vietose ėmė organizuotis *liaudies teismai.*

Tai buvo pirmieji jau nepriklausomosios Lietuvos teismai, susidarę gyvam reikalui — savo gyvybei ir turtui ginti nuo plačiai įsigalėjusių plėšikų gaujų, į kurias buvo susimetę daugelis belaisvių, dezertyrų ir vietos visuomeninių atmatų. Tuos teismus (jų mūsų apygardoje buvo Stačiūnuose, Jonišky, Pašvitiny ir kitur) sudarė savotiškai ant greitųjų išrinkti keli ar keliolika vietos žmonių, kurie sprendė ir savo nutarimus skelbė dažniausiai liaudies vardu, sąmoningai ar nesąmoningai remdamiesi tautos suverenumo dėsniu: tą laiką ne visur dar buvo ryšių su Lietuvos Laikinąja Vyriausybe. Patsai teismas vyko viešai, dalyvaujant liaudžiai, kuri vietomis atstodavo net prisiekusių posėdininkų institutą, spręsdama ne tik kaltės, bet, rodos, ir bausmės klausimą teisiant ką miriop. Jo mirties sprendimai, raštu surašyti tam tikrame akte ir teismo sudėties pasirašyti, buvo vykdomi tam tyčia samdytų vokiečių karių arba vietos milicijos.

Iš tų liaudies teismų, analoginių karo lauko teismams, gyvenimui rimstant ir tvarkantis, atsirado atgimdami prieškariniai valsčiaus teismai smulkiems piliečių ginčams ir nusikaltimams teisti; jie veikė, kaipo vietos savivaldybių organai, maždaug buv. valsčių teismų kompetencijos ribose, kai kur atstodami ir teismo tardytojus iki jiems atsirandant.

Lietuvos valstybiniai teismai įsikuria tik praėjus 10 mėnesių po nepriklausomybės paskelbimo — 1918 m. gruodžio 15 d., kada pirmojo Lietuvos Teisingumo Ministerio p. Leono įsakymu oficialiai buvo paskelbta apie jų įkūrimą, likviduojant ikišiol buvusią teisingumo srity anarchiją ir perimant iš savivaldybių joms svetimas, tik iš reikalo prisiimtas, teismo funkcijas, kurias jos buvo jau pradėjusios pamėgti, nelabai noromis ir iš karto nuo jų atsisakydamos.

Pirmajame Teis. Min. aplinkrašty Vyr. Tribunolui, Apyg. Teismams, Taik. Teisėjams ir Teis. Tardytojams taip apibūdinami teismų darbo pradai: „Naujoje Lietuvos Valstybėje, laisvame

*) Ta kalba paties autoriaus pavadinta pranešimu tėma: „keletas minčių apie mūsų teisingumo reikalą ir teisininkų korporaciją". *Red.*

demokratiniame krašte teismas privalo būti tikras laisvės ir demokratybės apgynėjas, t.y., ir tvarkos apgynėjas, nes be tvarkos negali būti nei laisvės, nei demokratybės. Teismas privalo remtis tik įstatymais, prieš kuriuos visi piliečiai lygūs, taip kad ir ekonominiu atžvilgiu silpnesnis rastų tinkamą apsigynimą nuo stipresniųjų skriaudikų".

Permetant akimis visą nuveiktąjį per šį dešimtmetį teisingumo darbą, tenka pripažinti, kad mes, teisingumo srity, savo ypač teisės kūryboje, per tą laiką esame daug mažiau atlikę negu mūsų artimieji kaimynai tokiose pat sąlygose, kad mes turime dar daug žaliuojančių teisingumo dirvonų, ir mūsų teisės derliui žemė dar nepakankamai paruošta. Nenagrinėdami priežasčių, čia turime tik pažymėti, kad produktingiausias teismų tvarkymo periodas buvo trumpas pirmųjų 1919 m. laikotarpis, ministeriaujant p. Leonui ir a.a. Noreikai, kada išleista buvo daugiausia procesualinių įstatymų, aplinkraščių, nežiūrint, kad tuo pat metu jiems teko dar be tinkamo aparato visame krašte steigti ir administruoti nauji teismai, ieškoti jiems tinkamų darbuotojų prie buvusio tuomet juristų trūkumo.

Greit po to prasidėjusi stagnacija mūsų procesualinės ir materialinės teisės kūryboje ikišiol dar nėra pasibaigusi, nors visur yra jaučiama minėtose srityse daug trūkumų, kurie be reikalo sunkina teismo darbą ir paraližuoja teisinės pagalbos vertę patiems piliečiams.

Tos stagnacijos neįstengė pašalinti nė 1924 m. įsteigtoji prie Teis. Ministerio Taryba įstatymų kodifikacijos ir šiaip naujų įstatymų projektams ruošti bei jiems svarstyti. Jos uždaviniai dabar pavesti naujam organui — Valstybės Tarybai, kuri yra pasistačius tikslą—*Lietuvos statutą* ruošti ir pirmon galvon kodifikuoti civilinę teisę, kad nebūtų tokio teisinio nenormalumo, kaip kad mūsų mažam krašte veikia net keli civilinės teisės kodeksai.

Kiek geriau vyko pačių teismų sutvarkymas ir darbas. Jeigu pradžioje teismai jautėsi prispausti tūkstančiais užsigulėjusių senų bylų, tai tas slogutis, galima sakyti, kaip ir nuslinkęs: teismai savo dideliu darbštumu likvidavo tų užsigulėjimų didžiumą ir priėjo beveik normalias darbo sąlygas.

Žvelgdami atgal į mūsų teisingumo darbo išvarytus pirmuosius barus, turime pasisakyti, kad mes esame atlikę dar tik juodąjį, paruošiamąjį darbą, padėję savo Teisingumo Rūmams tik pamatus.

Tiesa, mes jau turime suorganizuotas, šiaip taip sutvarkytas ir į normalines vėžes įstatytas visas teisingumo įstaigas, turime pakankamą teisminninkų personalą, galima sakyti, turime jau daugiau negu pamatus; gal net pačius Rūmus, su sienomis ir stogu, dargi gyvenamus, tiktai kad iš vidaus neįtaisytus, del to su priprastais naujų namų trūkumais — išoriniu šalčiu, skersvėjais, nešvarumu, be tinkamos apyvokos — žodžiu, su sąlygomis, mažai teskatinančiomis ramų ir vaisingą darbą.

Del to ši paminklinė mūsų Temydos diena duoda progos ir įgalina kiekvieną iš mūsų ne tik atsiminti sunkias ir nejaukias jos jaunatvės dienas su erškėčių klotais keliais, bet ir pagalvoti, susirūpinti jos tolimesne būkle, paskubinti jos brandos periodą, sukrauti greičiau jos vertą teisinį kraitį, kuriam nebūtų priekaištų nei iš jos siauros šeimos, nei iš plačios visuomenės pusės.

Išeinant iš dėsnio, kad teisė yra visuomenės ir jos atskirų žmonių santykiavimo padaras ir kartu priemonė tiems santykiams tobulinti teisinėje valstybėje, kurioje piliečiai, turėdami kuo plačiausių teisių, galėtų įstatymų ribose produktingai naudoti savo individualinius privalumus asmens ir visuomenės labui — savaime aiškėja ir teismo, taip pat ir pačių teisininkų, darbo gairės ir kryptis.

Jei valstybės kūrybos darbas yra kiekvieno susipratusio piliečio pareiga, tai juo labiau jis reikalingas teisininkų pagalbos. Jų vaidmuo, ypačiai valstybės kūrimosi pradžioje, kuomet yra daugiausia progos konfliktams tarp teisės ir nuožiūros, — labai svarbus ir daug reiškiąs: iš vienos pusės—teisė palengvina valstybės organizmo formavimąsi, jo sudėtinių dalių nustatymą ir koordinavimą jų santykių, savytarpio ir su visuomene, iš kitos— ji per savo organus jau ex officio atlieka savo tiesioginę misiją valstybės santvarkoje, kaip jos teisinių normų saugotoja.

Teisinėje valstybėje, pasak *Loko*, individualinių ir socialinių interesų ir aistrų kova vyksta teisės nustatytose ribose. Teisė švelnina jėgą, ją disciplinuoja. Kaip kiekvienas kompromisas, ji sulaiko nugalėtojus ir paremia nugalėtuosius socialinėje kovoje. Teisės viešpatavimas būtina socialinės taikos sąlyga. Jos viešpatavime glūdi pačios valstybės pateisinimas.

Būdama tam tikros valdymo funkcijos vykdytoja, justicija ne tik užtikrina piliečių teisinę padėtį, taikydama įstatymus konkretiems reiškiniams, ar šiaip likviduodama konfliktus su veikiančios teisės normomis, ji dalyvauja dar teisinių santykių ir normų tobulinime, kitaip tariant, pačios *teisės kūryboje*. Pagaliau, gerai sutvarkyta ir turinti autoriteto bei galios justicija gali turėti svarbios politinės ir visuomeninės reikšmės, sudrausdama ir paraližuodama užsimojimus ir individualines tendencijas visokio plauko politikos išsišokėlių, tais ar kitais sumetimais uzurpuojančių tautos teises, įvairių valstybinio pyrago mėgėjų ir kitų, kurie paprastai reikalingi teisinio figų lapo savo iš teisės ribų prasiveržusiems žygiams padengti bei jiems pateisinti.

Del tokio svarbaus teisės ir teismo valdžios vaidmens ir jos atstovai paprastai statomi geresnėje, net privilegijuotoje, palyginti su kitais valdininkais, padėty. Jeigu garsaus teisės filosofo *Montesquieu* teorija apie valdžios funkcijų suskirstymą trimis pagrindinėmis — įsakomosios, vykdomosios ir teisiamosios — valdžios sritimis, nėra dar ikišiol tiksliai įgyvendinta pirmųjų dviejų atžvilgiu, tai, kiek tat liečia justiciją, ta teorija yra pripažinta, jei dar nevisur praktikoje, tai bent mokslo ir veikiančios

teisės neginčijama, tame skaičiuje ir pas mus, Lietuvoje, nors kartais pasireiškia nukrypimų ir kolizijų su Teismų Tvarkomuoju įstatymu.

Tas teismų nepriklausomybės principas visumet buvo karštai ginamas visuose kraštuose ir visų, be pažiūrų skirtumo, teisininkų. Žinomas juristas prof. *Gessenas*, minėdamas Rusijos teismų 1864 m. reformos sukaktuves, yra pasakęs: „Nėra vietos teisės viešpatavimui, jeigu jos neremia ir negina nepriklausomas ir laisvas teismas. Laisvas teismas organizuoja valstybinę santarvę, cementuoja ir jungia jos sudėtines dalis, teikia atsparą partinės, tautinės ir klasinės kovos tendencijoms. Politinė teismo korupcija yra didelė valstybės nelaimė, ir kas sąmoningai tvirkina teismą, tas yra pavojingiausias valstybinės idėjos priešas: jis griauna pagrindus, kuriais remiasi valstybė". Taip pat ir dešinysis savo politiniu nusistatymu prof. *Foinickis*, žymus kriminologas, užstodamas rusų teismą prieš reakcijos pastangas suvaržyti jo teises, rašo: „Kiekvieno rusų teisininko šventa pareiga ginti Temydos statuto pagrindus, jų gyvąją dvasią ir prasmę nuo iškraipymų ir pakeitimų, kuriais atvirai ar slaptai būtų bandoma grįžti prie senosios tvarkos". Panašių minčių savo laiku yra skelbę visa eilė senųjų ir paskesnių Europos filosofų ir teisininkų.

Ta didžiai įvertinamoji teismo valdžios reikšmė ir jos organų išimtinė padėtis iš savo pusės įpareigoja teisingumo darbuotojus būti savo pašaukimo ir pareigų aukštumoje, neužvilti ir pateisinti valstybės ir visuomenės teikiamąjį jiems pasitikėjimą ir plačias prerogatyvas.

Taigi, ir mums, teisininkams, tiek teismo, tiek prokuratūros ir advokatūros darbuotojams, turi rūpėti, kad mūsų teisingumo aparatas visose savo dalyse *pilnai išlaikytų kontaktą su teisės reikalavimais*, kad mažiausia jo disharmonija tuojau būtų atitinkamų instancijų šalinama, neduodant kilti teisinei kakofonijai ir ją tuojau paraližuojant pačioj pradžioj.

Visi mes turime būti teisės ir teisėtumo sargyboje ir ginti savo justicijos garbę ir padėtį. Teisingumo darbe negali būti pakenčiamas joks sąmoningas iš teisininkų pusės konfliktas su teise, vis viena kieno ir kuriais sumetimais bei tikslais jis būtų daromas. Temydos Rūmuose ne vieta žmonėms, kurių sąmonę nustelbia pašaliniai motyvai prieš teisės imperatyvus; ne vieta juose ir tiems, kurie vadovaujasi ne savo teisine sąžine, bet tų ar kitų visuomeninių grupių nusistatymu ar direktyvomis, kurie daugiau linkę yra gaudyti visuomeninių bei politinių vėjų kryptį ar pataikauti įtakingųjų asmenų norams, negu žiūrėti į įstatymų lentą ir teisingumo svarstykles.

Tikras teisininkas orientuojasi ne į tos ar kitos valdžios „kursą", bet į objektyvinę teisę ir teisėtumą, be kurių šalis negali turėti stiprios ir pastovios valdžios, o jos piliečiai — prieiti prie ramaus, produktingo darbo ir turėti užtikrintą rytojų. Jis niekuomet neturi pamiršti, kad Temyda tik užrištomis akimis

sprendžia, o teisininkas, būdamas tų ar kitų vėjų fliugeriu, ne tik nustoja jai tarnavęs, bet daro žalos teisingumo darbui, iškraipydamas jo tiesiąją vagą, pakirsdamas pasitikėjimą teismu ir t.t.

Tik stovėdami aukščiau politinių ir socialinių kovų, tam kartui pamiršdami savo asmens „credo", mes apsaugosime teismą nuo įtarimų ar priekaištų jį esant partinį ar klasinį. Ir del to kiekvienam iškrypimui iš teisingumo kelio turi būti pastatyta griežta ir stipri atspara, tokius reiškinius kelti aikštėn turi kiekvienas teisininkas, ypač turįs reikalo santykiauti su teisinės etikos prasižengėliu.

Teisininko vidaus nepriklausomybę, jo dvasios laisvumą nuo pašalinių įtakų ir asmeninių interesų gali laiduoti tik drausmingumas ir išauklėjimas, anglų vadinamas džentlmeniškumas, kuris, be to, užtikrina jam garbingą teisininko vardą ir padėtį visuomenėje.

Ar turi pakankamai tų privalumų mūsų teisininkų korporacija, ar buvo tinkamų sąlygų jiems susidaryti ir subręsti?

Teigiamai atsakyti į tai būtų dar, berods, per drąsu. Atsiminkime, kokiose nenormalinėse sąlygose kūrėsi mūsų teismai ir pildėsi jų darbuotojų kadrai, kada trūko ne tik cenzuotų teisininkų, bet ir šiaip aukštesnio mokslo žmonių, o teisingumo vykdytojais bei advokatais neretai tapdavo visai nekvalifikuoti ir nieko bendra su teismo darbu iki tol neturėję asmens.

Dabar vėl, nespėjus dar galutinai likviduoti visų, atsitiktinai patekusių į teismo darbuotojų eiles, elementų, prasidėjo skaitlingas antplūdis jaunosios teisininkų kartos, kuri augo ir lavinosi visai kitokiose, negu senieji teisininkai, sąlygose, mažai tegarantuojančiose jų teisinį pasiruošimą ir etinį išauklėjimą. Čia, be ko kita, tenka turėti galvoje jų dažnai nesubrendęs amžius, veikiąs atitinkamai psichinę žmogaus pusiausvirą, gastrolinė studijų sistema, įsigalėjusi karjerizmo dvasia, mūsų akademinio gyvenimo tvanki moralinė atmosfera, ir t. t.

Kyla klausimas, ar yra pakankamų garantijų, kad prie dabartinės teismo darbuotojų verbavimo sistemos, neprasiskverbs į magistratūrą, juo labiau į advokatūrą, teisingumui svetimi ir negeistini elementai, ypač besikeičiančių valdžių viršūnėmis dažnai pareiškiant tendencijos naudoti progą savo srovės padėčiai sustiprinti valstybės aparate.

Kalbant, žinoma, su rezervomis (nes yra daug teigiamųjų išimčių), apie „atsitiktinius" ir jaunosios kartos teismo darbuotojus, tenka šis tas pasakyti ir del senųjų teisininkų. Negalime juk ir mes girtis savo tobulumais. Teisingumo kūrybai neužtenka vien biurokratinio tiesioginių pareigų ėjimo. Kūrybos rezultatai pareina nuo aktingo visų teisininkų kolektyvo dalyvavimo savo Rūmų statyboje; o jų vaizdas ir stiprumas pareina ne nuo vienų „inžinierių", bet ir nuo eilinių darbininkų pastangų, apsireiškiančių įvairiausiomis formomis: ar teismui kuriant savo sprendimais pagrindus naujoms teisės normoms, ar sprendžiant

kurį svarbų teisės atžvilgiu gyvenimo klausimą, ar organizuojant bei administruojant teismo įstaigas, ar spaudoje, ar su atitinkamomis teisingumo įstaigomis dalinantis savo žiniomis bei praktikos patyrimais, — jei tik tą ar kitą darbą dirbant neišleidžiamas iš akių vedamasis tikslas — *bonum publicum* arba, konkrečiai tariant, teisinės santvarkos tobulinimas.

Be to, reikia pripažinti, kad del tam tikrų aplinkybių mes esame gerokai nutolę nuo teisės mokslų, nuo jos naujosios literatūros, kad mūsų teisinė orientacija ir žinios, iš niekur nepapildomos, smulkėja, blunka, o gyvenimas keičiasi, bėga, statydamas vis naujų klausimų, kurie laukia atitinkančio laiko dvasią atsakymo.

Del to viso ir teisininkų korporacijos klausimas yra aktualus ir gyvas reikalas. Tiktai tinkamai susitvarkę savo šeimą ir susibūrę nariais tam tikroje organizacijoje, pagrįstoje visuomeniniais principais ir siekimais, mes būsime atlikę elementarinę ir pirmaeilę pareigą savo profesijos atžvilgiu ir galėsime būti ramesni del jos ir Lietuvos teisingumo ateities.

Gyvos ir veiklios teisininkų organizacijos buvimas, jos autoritetingas žodis, tartas svarbesniais teisės ir teisininkų buities klausimais, suvažiavimų debatai, nutarimai, nuolatinis jos ruporas — periodinis spaudos organas — pakeltų teisininkų dvasią aukščiau kasdienio darbo pilkumos, sužadintų jų didesnį susidomėjimą teisės klausimais, suspiestų iškrikusias teisininkų potencines jėgas į vieną kolektyvą, kuris geriau ir tikslingiau sugebėtų sunaudoti jas teisingumo idėjai kelti ir kartu apginti teisininkų interesus, sudrausti teisininkus, stojančius į koliziją su teisės etika.

Tokia organizacija Lietuvoje jau seniai veikia — tai Lietuvos Teisininkų Draugija, tik ji mūsų teisininkų, ypač provincijos magistratūros mažai remiama ir atjaučiama.

Šios dienos iškilmių nuotaika, sužadindama Lietuvos teisininkų širdyse kilnesnį pasiryžimą savo tėvynės teisingumo darbui, tepaskatina juos aktingiau paremti šią sau artimą ir brangintiną įstaigą.

Iš Teisininkų Draugijos 1928 metų apyskaitos.

A. **Kasa.** *Pajamos*: iš 1927 metų liko 32,131.47
Narių mokesnio . . . . . 350.—
Už parduotus spausdinius . . 5,659.41
Iš T.Ministerijos pašalpa „Teisės" žurnalui leisti . . . . 6,000.—
Einamosios sąskaitos %% . . 1,734.41
Viso 45,876.29

Išlaidos: Spausdin.: a) „Teisės" dviejų Nr. 6,110.—
b) Teis. kalendoriaus 2,338.—
„Teisės" redakcija, honorarai, kalbos taisymas, korektūra . . 3,278 61
Smulkios išlaidos (administracija, knygų įsigijimas ir t.t) . . 258.56
Viso 11,985.17

1929 m. sausio 1 d. kasoje liko 33,891.12, kurie padėti Koperacijos Banke (ein. sąsk. Nr. 344).

B. **„Teisės" Redakcija.** Ligi 1929 metų sausio 1 d. išleista „Teisės" 14 numerių po 1000 egz. ir priedo atskira knygelė „Lietuvos valstybės konstitucijos reforma, prof Römeris" ir, be to, Teisininkų Kalendorius 1929 metams 600 egz. 1928 metais parduota 868 „Teisės" egz. ir 196 kalendoriai. Iš viso gauta 5717 litų. Išlaidų padaryta (paštui) — 57 litai 59 c.; likusieji 5659 litai 41 c. įduoti Draugijos kason.

C. **Draugijos Valdyba.** 1928 metais Valdyba buvo iš šių asmenų: Pirmininkas — V.Tribunolo Pirmininkas A. Kriščiukaitis, Pirmininko Padėjėjas — prof.M.Römeris, kasininkas — pris.adv.Toliušis, sekretorius — Kauno Apyg.Teismo Pirmininkas J. Grigaitis ir knygininkas—prof. A. Janulaitis. Valdyba, susitarus su p. Teisingumo Ministeriu, yra nutarus leisti klasikinių veikalų vertimus; pirmoj eilėj jau ruošiamas išleisti Esmein'o „Įvadas į konstitucinę teisę". Vertimo organizavimas, jo priežiūra ir redagavimas pavesta p. p. A.Kriščiukaičiui ir M.Römeriui. Be to, Valdyba parinko ir paskelbė 17 konkursinių temų įvairiais teisės klausimais. Pagaliau, Valdyba yra sumaniusi išleisti jubiliejinę knygą mūsų Teismo dešimties metų sukaktuvėms paminėti.

Naujo konkurso skelbimas.

Lietuvos Teisininkų Draugija iš naujo skelbia mokslo darbams, žemiau nurodytomis temomis, konkursą, kurio sąlygos yra tos pačios, kaip buvo paskelbta „Teisės“ Nr. 13 (55 pusl.). Veikalas turi būti pristatytas ne vėliau kaip 1930 metų kovo 31 dieną.

Konkurso temos šios: 1) Parlamentarizmas ir valdžios funkcijų suskirstymas; 2) Teismas kaip valstybės valdžios funkcija ir organai; 3) Valstiečių žemės teisė Suvalkų krašte; 4) Valstiečių žemės teisė Aukštaičiuose ir Žemaičiuose; 5) Lietuvos valstiečių papročiai teisės srity; 6) Motinystės teisių apsaugojimas Lietuvoj ir svetur; 7) Lietuvos jūrų teisė; 8) Nusikaltimų veiksniai (faktoriai) Lietuvoj; 9) Kova su nusikalstamaisiais darbais Lietuvoj; 10) Kalėjimai Lietuvoj (apskritai laisvės atėmimas, kaip priemonė valstybės kovos su nusikaltėliais); 11) Čekiai; 12) Globa ir jos organai civilinėje srityje; 13) Tarpsritinė privatinė teisė Lietuvoj; 14) Valstiečių žemės nuosavybės titulo problema; 15) Kova su mažamečių ištvirkimu ir jų nusikaltimais.

Teisininkų Draugijos Valdyba.

Pirmiau skelbto konkurso rezultatai.

Iš 17 konkursinių temų, paskelbtų „Teisės“ Nr. 13, buvo parašyti ir pristatyti konkursui keturi veikalai: 1) Parlamentarizmas ir valdžios funkcijų suskirstymas; 2) Napoleono kodeksas ir jo istorija svetur ir Lietuvoj; 3) Ipoteka ir 4) Motinystės teisių apsaugojimas Lietuvoj ir svetur. Pirmąjį veikalą Valdyba nepriėmė į konkursą, kadangi pasirodė per trumpas (priešingas konkurso sąlygų punktui *a*). Į jury antrajam veikalui įvertinti Valdybos buvo išrinkti: Prof. M. Römeris ir I. Jonynas ir V. Tarybos Narys L. Ciplijauskas; trečiajam veikalui įvertinti—Prof. P. Leonas, V. Tarybos Narys L. Ciplijauskas ir Vyr. Notaras

J. Dargis; ketvirtajam veikalui įvertinti—Prof. K. Šalkauskas, Vyr. Tribunolo Teisėjas S. Petrauskas ir Kauno Ap. Teismo Pirmininkas J. Grigaitis. Jury pripažino: a) veikalui „Napoleono kodeksas ir jo istorija svetur ir Lietuvoj", kurio autorius pasirodė esąs prof. A. Janulaitis, pilną (1500 lt.) premiją; b) veikalui „Ipoteka", kurio autorius pasirodė esąs pris. adv. pad. Algirdas Penkaitis — premijos dalį, būtent, 1000 litų.

Veikalui „Motinystės teisių apsaugojimas" jury premijos nepripažino.

Draugijos Valdyba nutarė veikalą „Ipoteka" atspausdinti „Teisės" priede, jei autorius nepanorės išleisti jį savo lėšomis. Antrasis veikalas „Napoleono Kodeksas..." bus atspausdintas Teisių fakulteto darbuose.

Draugijos Valdyba.

Vyriausiojo Tribunolo praktika.

I.

Civ. įst. (X t. I d.)

1460 5—6 str. Nors bylos, nurodytos Civ. įst. 1460 1—7 str. str., Vyr. Tribunolo išaiškinimu (1919 - IX — 19. Juodviršio byloje), priklauso T. Teisėjams, kur V. Gynėjo dalyvavimo įstatymas nenumato, bet tatai neliečia V. Gynėjo teisės dalyvauti šių bylų antrojoj instancijoj, būtent, Apyg. Teisme.

(V. Trib. 1928—XI—15/22 d. sprendimas Ružaitės byloje).

II.

Civil. Proc. įst.

29 str. 2 p. Civ. Proc. įst. 29 str. 2 p. leidžia kelti posesorinius ieškinius sutrukdytam valdymui atstatyti, nedarydamas skirtumo tarp atskiro ir bendro valdymo.

(V. Trib. 1929—I—10 d. sprend. Gokų byloje).

III.

Lygtinio nuteisimo įst.

3 str. Teismas, taikydamas lygtinio nuteisimo įstatymą, dalykus, nurodytus to įstatymo 3 straipsnyje, turi būtinai įdėti į rezoliutyvinę sprendimo dalį, o kad šioj daly būtų dedami ir motyvai, tai nei lygtinio nuteisimo įstatymas, nei T. Ministerio instrukcija to nereikalauja.

(V. Trib. bendr. susir. 1929—IV—26 d. nutarimas).

IV.

Karo įst. XXIV kn.

895 str. Jei sprendžiant bylą paaiškėja teisme, kad kaltinamasis galima pakaltinti tik mažesniu nusikalstamuoju darbu, kurs Kariuomenės Teismui nepriklauso ir net baudžiamas tik privatinio kaltinimo tvarka, tai Kariuomenės Teismas vis delto turi išspręsti bylą ir skirti bausmę už paaiškėjusį teisme nusikalstamąjį darbą, o paskelbęs sprendimą nurodyti nubaustajam ir nukentėjusiam asmeniui, kad juodu gali susitaikinti, jei tik taikintis leidžiama.

(V. Trib. bendr. susir. 1929—I—18 d. nutarimas).

V.

Amnestijos įst.

1. 1928 m. Amn. įst. § 3 ir 4-ju atleidžiamoji $^1/_2$ ir $^1/_4$ bausmės dalis skaitoma iš teismo sprendimu paskirtos bausmės, į kurią įeina ir laikas, įskaitytas į bausmę B. Stat. 54 ju straipsniu.

2. 1928 m. Amn. įst. § 5 d. 2 numato tuos nusikaltusių asmenų darbus, kuriems jau buvo ar turi būt pritaikytos 1920, 1922 ir 1926 m. amnestijos, ir todel nusikaltę asmens tik už tokius darbus negali pasinaudoti dar ir 1928 m. amnestija.

3. 1928 m. Amn. įstatymas netaikomas nusižengimams prieš prabavimo įstatymą.

(V. Trib. bendr. susir. 1928—VI—15 d. nutarimas).

4. Įskaitoms, kurios dedamos valdininkams už suvėluotą pinigų įnešimą į iždinę (VIII t. 2 d. I kn. 371 str. pastaba), 1926 m. Amn. įstatymo § 3 taikomas.

(V. Trib. bendr. susir. 1928—VI—22 d. nutarimas).

5. 1928 m. Amn. įst. § 4 taikytinas ir tiems nusikalstamiems darbams, kurie yra padaryti atliekant bausmę už pirmiau padarytą nusikalstamąjį darbą, kuriam jau buvo pritaikyta anksčiau buvusioji amnestija.

6. Taikant 1928 m. Amn. įst. § 4 tai bausmės daliai, kuri einant įstatymu apie palengvinimus kaliniams buvo numušta, o vėliau to paties įstatymo §-u 10 iš naujo uždėta, reikia imti ketvirtoji dalis ne nuo visos tokiam asmeniui skirtos bausmės, bet nuo numuštosios dalies.

7. Asmeniui, kurs yra nubaustas už kelius nusikalstamuosius darbus, bet dar nėra padaryta vieno bendro sprendimo einant B. Stat. 60 - 64 str. str., Amnestijos įstatymą taiko tas teismas, kurs tokį bendrą sprendimą turi padaryti.

8. 1928 m. Amn. įst. netaikomas pabaudoms, uždėtoms liudytojams už nestojimą teisman civil. ir baudž. bylose.

9. 1928 m. Amn. įst. taikomas tai bausmės daliai, kuri einant įstatymu apie palengvinimą kaliniams buvo numušta, bet vėliau to paties įstatymo § 10-ju iš naujo uždėta.

10. 1928 m. Amn. įst. netaikomas išieškant mokesnį iš Lietuvos piliečių, įvažiavusių su pavėluotomis vizomis ir pasais.

11. 1928 m. Amn. įst. taikomas ir asmenims, nubaustiems administratyviniu būdu, einant Milicijos įst. § 26-uoju.

(V. Trib. bendr. susir. 1928—IX—7 d. nutarimas).

12. Nusikalstamam darbui, numatytam B. Stat. 262 str. 1—3 d., 1928 m. Amn. įst. taikomas § 2.

(V. Trib. bendr. susir. 1928—X—12 d. nutarimas).

13. 1928 m. Amn. įst. § 2 p. 1, išskyrus pažymėtus tame punkte atsitikimus, taikomas su pareiga, nurodyta § 7, visiems B. Statuto straipsniams, kurių sankcija nėra didesnė kaip areštas.

14. „Lždo įstatymai", apie kuriuos pasakyta 1928 m. Amn. įst. § 5, turi galvoj ne Baudž. Statutą.

15. Valstybės Gynėjas, vykdydamas teismo sprendimą, pats taiko Amn. įstatymą (§ 8), vadovaudamasis B. Proc. 955 straipsniu.

16. 1928 m. Amn. įst. § 2 p. 2 c. netaikomas Karo įst. XXII kn. 156 straipsny numatytam nusikalst. darbui.

(V. Trib. bendr. susir. 1928—X—26 d. nutarimas).

17. Asmenims, nuteistiems į mažamečių auklėjimo įstaigą, 1928 m. Amn. įstatymas taikomas bendra tvarka kaip ir pilnamečiams.

18. Asmenims, nuteistiems vienu sprendimu iš sudėties už kelias vagystes, jei pavogtų daiktų vertė ir nėra didesnė kaip 200 litų, 1928 m. Amn. įst. § 2 p. 2 a. netaikomas.

19. 1928 m. Amn. įstatymo § 3 ir 4 nurodytoji $^1/_2$ ir $^1/_4$ bausmės dalis reikia skaityti iš bausmės, teismo sprendimu paskirtos, o ne iš bausmės, kuri yra skirta p. Respublikos Prezidento malonės aktu.

(V. Trib. bendr. susir. 1928—XI—16 d. nutarimas).

VI.

Klausimai, iškelti T. Ministerio orderiais, einant T. Sutv. įst. 259$_1$ str., ir Vyr. Trib. išspręsti:

1. Nurodytieji Žemės Reformos įst. § 2$_2$ tvirtiniai aktai paties įstatymo laikomi nesamais, ir todel atskiro teismo sprendimo jiems naikinti nereikia. Nurodytas tame paragrafe sąlygas, del kurių ten pažymėtieji tvirtiniai aktai laikomi nesamais, konstatuoja, imant žemę žemės reformas reikalams, einant Žemės Ref. įst. § 74, pačios žemės reformos vykdomosios įstaigos.

(1928—X—12 d.).

2. Vietose, kur veikia Napoleono Kodeksas, tvirtinis (pripažinimo) mokesnis neimamas tais atsitikimais, kada vienas įpė-

dinis savo paveldėjimo teisę nekilnojamam turtui perleidžia kitam įpėdiniui. *(1928—X—19 d.).*

3. 1906 m. lapkričio 9 dienos įstatymu, pakeistu 1910 m. birželio 14 d. įstatymu, skirtinė valstiečių žemė, iki to laiko priklausiusi visai tą žemę valdžiusiai darbo šeimai, tapo pripažinta atskirų asmenų nuosavybe: vienais atsitikimais — darbo šeimos galvos nuosavybe, o kitais, įstatyme nurodytais atsitikimais—atskirų darbo šeimos narių bendra nuosavybe. Tiktai šitie pirmykštieji skirtinės žemės asmeninės nuosavybės įgijėjai, perleisdami įgytąją žemę kitiems asmenims, savo šios žemės nuosavybės teisę gali įrodinėti kaimo sueigos nutarimais, padarytais tvarka, nurodyta 1910 m. birželio 14 d. įst. 52 str. Visi tolimesnieji šios žemės savininkai, įgiję ją jau iš anų pirmykščių įgijėjų, arba savarankiškai ją įgiję valdymo įsisenėjimu, savo šios žemės nuosavybės teises tegali įrodinėti bendra tvarka, taikoma visoms žemėms — skirtinėms ir neskirtinėms.

4. 1910 metų birželio 14 d. įstatymo 6 ir 7 str. str. netaikytini kaimo nutarimams, daromiems nurodyto įstatymo 52 straipsnio tvarka. *(1929—I—4 d.).*

5. Užsienyje surašytieji dokumentai, kuriuose mūsų konsulatai paliudija mūsų pieliečių parašus, o ne svetimų valstybių įstaigų parašų ir antspaudų tikrumą, gali būt priimti mūsų įstaigų, nors ir nebūtų mūsų konsulo prierašo, kad dokumentas surašytas einant tos šalies įstatymais, jei tie dokumentai atitinka mūsų įstatymų reikalavimus.

6. a) Teisėjas, nustojęs Lietuvos pilietybės, negali būti teisėju.

b) Teisėjas negali būti laisvai samdomas.

(1929—III—22).

7. Einant mokesčių imamosios tvarkos įst. § 18 (V. Ž. Nr. 17), teismas turi teikti mokesčių inspekcijai reikalaujamų žinių.

8. Civ. Proc. 857, 1033 ir 1149 straipsnių pastabos Lietuvoj nebeveikia, ir už visus dedamus Vyr. Žiniose teismų skelbimus turi būti mokama, prisitaikant prie Civ. Proc. įst. 857 straipsnio naujos redakcijos (V. Ž. Nr. 43). *(1929—IV—5.)*

A. Kr.

Oficialinis skyrius.

I.

Nauji įstatymai,

paskelbti Vyr. Žiniose:

Nr. 291 (1929-I-23): Liet. Valstybės 1928 m. pajamų ir išlaidų sąmatos pakeitimas.

Nr. 293 (1929-II-23): Veterinarijos įstatymas.

Nr. 295 (1929-III-15): Prekybos ir laivininkystės sutartis tarp Lietuvos ir Vokietijos.

Nr. 296 (1929-III-26): Paktas nuo karo priemonių atsisakyti. Lietuvos ir Japonijos susitarimas vizoms panaikinti. Valstybės radiofono įstatymas.

Nr. 297 (1929-IV-16): Prekybos konvencija tarp Lietuvos ir Austrijos.

Nr. 298 (1929-V-6): Kauno meno mokyklos statutas. Aukštesn. miškų mokyklos statutas.

Nr. 299 (1929-V-15): Valstybės biudžeto 1929 m. įstat.

Nr. 300 (1929-V-17): Konvencijos tarp Lietuvos ir Vokietijos: a) dvi — pensininkams Klaipėdos krašte aprūpinti; b) pasienio vandenims palaikyti ir tvarkyti; c) žvejybos; d) susisiekimo teisės dalykais.— Sutartys tarp Lietuvos ir Vokietijos: a) Konsularinė; b) trečiųjų teismo ir taikomoji; c) sienos dalykams sutvarkyti.

Lietuvos - Vokietijos Konvencija del susisiekimo teisės dalykais.

(V. Ž. 1929-V-17 Nr. 300).

Pirmoji dalis.

Garantija bylos vedimo išlaidoms. Neturto teisė.

1 straipsnis.

(1) Neleidžiama imti iš vienos šalies piliečių, kurie antroje šalyje kreipiasi į teismus kaip ieškovai arba tretieji asmens (bylos šalininkai) del to, kad jie svetimšaliai arba neturi antroje šalyje gyvenamos arba laikinos gyvenamos vietos, nei garantijos nei kaucijos, kad ir kaip tai būtų pavadinta.

(2) Tas pat galioja ir del mokėjimų iš kalno, kurie būtų reikalaujami iš ieškovo arba trečiojo asmens teismo išlaidoms apmokėti.

2 straipsnis.

(1) Jeigu vienos šalies teritorijoje nusprendžiama, kad ieškovas arba trečias asmuo, kurie atleidžiami nuo garantijos, kaucijos arba sumokėjimų iš kalno einant 1 straipsniu arba toje šalyje, kurioje ieškinys pareikštas, galiojančiu įstatymu, turi mokėti bylos vedimo išlaidas, tai šitas sprendimas antros šalies kompetentingos įstaigos turi būti nemokamai pripažintas vykdytinu. Prašymas gali būti patiektas išlaidas reikalaujančio asmens diplomatiniu keliu arba betarpiai kompetentingai įstaigai.

(2) Toks pat nuostatas taikomas teismo sprendimams, kuriais bylos vedimo išlaidos nustatomos vėliau.

(3) Teismo sprendimais laikomi taip pat teismo sekretorių, jų kompetencijos ribose, padaryti nutarimai del išlaidų nustatymo.

3 straipsnis.

(1) 2 straipsnyje pažymėti sprendimai del išlaidų skelbiami vykdytinais neišklausinėjant bylininkų, bet nuteisto bylininko vėlesnis rekursas einant tos valstybės įstatymais, kurios teritorijoje sprendimas vykdomas, šiuo neliečiamas.

(2) Šituo atsitikimu teturi būti patikrinta:

1. ar einant įstatymais tos šalies, kurioj įvyko sprendimas, sprendimo išrašas atatinka jo įrodomosios galios atžvilgiu reikalingoms sąlygoms;

2. ar einant šitais įstatymais sprendimas yra įgijęs galios.

(3) Šiems reikalavimams įrodyti pakanka kompetentingo apygardos teismo (pirmos instancijos teismo) pirmininko, arba, jeigu sprendęs teismas buvo aukštesnės kategorijos teismas, šito teismo pirmininko liudymo, kad sprendimas yra įgijęs galios.

(4) Prie prašymo, reikalui esant, turi būti pridėtas svarbiausios sprendimo dalies, o taip pat ir 3 posme paminėto liudymo vertimas oficialine kalba to teismo, į kurį kreipiamasi. Vertimai turi būti paliudyti prašančios arba prašomos valstybės diplomatinio ar konsularinio atstovo arba prisiekusio vertėjo arba prašančios valstybės teisėjo.

4 straipsnis.

Vienos šalies piliečiams neturto teisė suteikiama kitoje valstybėje tomis pat sąlygomis, kaip savo šalies piliečiams.

5 straipsnis.

(1) Neturtingumo liudymas turi būti išduotas prašytojo gyvenamos vietos įstaigų arba, jos neturint, jo laikinos gyvenamos vietos įstaigų.

(2) Jeigu prašytojas negyvena nė vienoj abiejų valstybių, tai pakanka prašytojo valstybės kompetentingo diplomatinio arba konsularinio atstovo liudymo.

6 straipsnis.

(1) Neturtingumo liudymams išduoti kompetentinga įstaiga gali antros šalies įstaigose surinkti žinių apie prašytojo turtą.

(2) Įstaiga, kuri turi spręsti apie neturto teisės suteikimą, turi teisės jos kompetencijos ribose tikrinti liudymus ir žinias ir prašyti papildomų žinių dalykui pakankamai išaiškinti.

(3) Jeigu vienos šalies piliečiui kompetentinga įstaiga suteikė neturto teisę, tai jis turi teisės naudotis šita teise visuose, įskaitant ir priklausančias vykdymo instancijas, bylos veiksmuose, kurie liečia šitą pat bylą, ir einant šitos konvencijos pirma ir antra dalimi daromi antros valstybės teismuose.

7 straipsnis.

Jeigu vienos šalies pilietis yra už antros šalies sienų, kurioje jis nori prašyti neturto teisės, tai jo neturto teisės prašymas su neturtingumo liudymu ir kitais sprendimui eventualiai reikalingais įrodymais gali būti jo valstybės kompetentingo konsulo atiduotas tai antros šalies įstaigai, kuri yra kompetentinga spręsti. Persiuntimui ir tolimesniems veiksmams del prašymo atatinkamai taikomos taisyklės del teismo pagalbos civiliniais dalykais.

Antroji dalis.

Teismo pagalba civiliniais dalykais.

8 straipsnis.

(1) Civiliniais ir prekybos dalykais raštai pristatomi ir teismo pagalbos prašymai vykdomi abiejų valstybių įstaigų betarpiai.

(2) Prašymams del įteikimo ir teismo pagalbos pasiųsti yra kompetentingos visos teismo įstaigos, jiems priimti tiktai landgerichtų pirmininkai arba apygardos teismų pirmininkai. Prašymus del įteikimo ir teismo pagalbos prašymus vykdant surašyti raštai siunčiami prašančiai įstaigai tiesioginiai.

(3) Jei ta įstaiga, į kurią kreiptasi su prašymu, vietos atžvilgiu yra nekompetentinga, tai prašymas turi būti ex officio atiduotas kompetentingai įstaigai ir apie tai turi būti netrunkant pranešta prašančiai įstaigai.

9 straipsnis.

(1) Prašymai del įteikimo ir teismo pagalbos prašymai turi būti surašyti prašančio teismo valstybine kalba. Juose turi būti pažymėta prašanti įstaiga ir bylininkų pavardės ir jų pa-

dėtis. Prašymuose del įteikimo, be to, reikia pažymėti gavėjo adresas ir įteikiamo rašto rūšis.

(2) Prašymams del įteikimo vartojami formuliarai dviem kalbom, kuriuos abi vyriausybės praneš viena antrai.

10 straipsnis.

(1) Įteikimu rūpinasi kompetentinga prašomosios valstybės įstaiga. Šita įstaiga gali, išskyrus 2 posme pažymėtus atsitikimus, įteikimą įvykdyti tiktai atiduodama raštą gavėjui, jeigu jis juos nori priimti.

(2) Prašančiai įstaigai norint, prašomoji įstaiga turi įteikti raštą, jeigu jis surašytas prašomojo teismo kalba arba jei prie jo pridėtas vertimas šita kalba, vidaus įstatymų tokiems įteikimams nustatyta forma arba tam tikra forma, jeigu tai neprieštarauja jos įstatymams.

(3) Vertimų paliudymui taikomas 3 straipsnio 4 posmo 2 sakinio nuostatas.

11 straipsnis.

(1) Įteikimas įrodomas arba data pažymėtu ir paliudytu gavėjo gavimo pažymėjimu arba prašomosios įstaigos liudymu, iš kurio matomas įteikimo faktas, forma ir laikas.

(2) Jeigu įteikiamasis raštas atsiųstas dviejuose vienoduose egzemplioriuose, tai gavimo pažymėjimas arba paliudymas turi būti viename šitų raštų pažymėtas arba su juo sujungtas.

12 straipsnis.

Kiekviena abiejų valstybių turi teisės įteikti savo piliečiams, kurie gyvena antros šalies teritorijoje, per savo diplomatinį arba konsuliarinį atstovą, be prievartos.

13 straipsnis.

(1) Teismo įstaiga, kuriai yra adresuotas teismo pagalbos prašymas, turi jį vykdyti ir vykdydama vartoti tas pat prievartos priemones, kurios vartojamos vykdant savo įstaigų prašymus arba tam pat tikslui pareikštus vieno dalyvaujančio bylininko prašymus. Prievartos priemonių nereikia vartoti, jeigu bylininkai turi asmeniniai atvykti.

(2) Prašančiai įstaigai norint turi būti jai praneštas daromo jos prašymu veiksmo laikas ir vieta, kad dalyvaująs bylininkas galėtų būti šitą veiksmą darant.

14 straipsnis.

Teismo pagalbos prašymai vykdomi prašomosios valstybės įstatymų nustatyta forma. Tačiau prašančios įstaigos prašymas elgtis tam tikra forma, turi būti patenkintas, jeigu šita forma neprieštarauja prašomosios valstybės įstatymams.

15 straipsnis.

Prašymai del įteikimo ir teismo pagalbos prašymai gali būti atmesti tik tada, jeigu valstybė, kurios teritorijoje jie turi būti vykdomi, laiko, kad jie gali pakenkti jos suverenineems teisėms ar jos saugumui.

16 straipsnis.

(1) Už prašymų del įteikimo ir teismo pagalbos prašymų vykdymą neimama jokių rinkliavų ir išlaidų, išskyrus sumokėtą ekspertams atlyginimą.

(2) Tačiau prašomoji įstaiga turi pranešti prašančiai įstaigai jos išlaidas, kurios einant 1 posmu prašančios valstybės neapmokamos, kad pastaroji galėtų jas išreikalauti iš privalančių sumokėti asmenų. Išreikalautas sumas prašančioji valstybė pasilieka sau.

Trečioji dalis.

Civilinės padėties dokumentų pranešimas.

17 straipsnis.

(1) Abiejų valstybių įstaigos, eidamos prašymu, duos iš gimimo, jungtuvių ir mirimo sąrašų išrašus arba paliudytus įrašų nuorašus.

(2) Įstaigų prašymai siunčiami betarpiai antros valstybės aukščiausiai administracijos įstaigai, kompetentingai sąrašams vesti. Prašymų kalbos atžvilgiu atatinkamai taikomi 9 straipsnio 1 posmo nuostatai. Prašomoji sąrašų įstaiga siunčia dokumentą betarpiai prašančiai įstaigai. Rinkliavos neimamos, jeigu pažymėta, kad prašoma valdžios reikalui esant.

(3) Privatiniai asmens gali siųsti prašymus betarpiai antros valstybės registracijos įstaigai. Jie neturi mokėti už vykdymą aukštesnių rinkliavų kaip savo šalies piliečiai. Jeigu prašytojas pristato neturtingumo liudymą einant šios konvencijos 5 straipsniu, tai prašymas vykdomas nemokamai.

Ketvirtoji dalis.

Baigiamieji nuostatai.

18 straipsnis.

Kiekvienos valstybės aukščiausia teisingumo administracijos įstaiga — Lietuvoje Teisingumo Ministerija, Vokietijoje Valstybės Teisingumo Ministerija — duoda, antros valstybės aukščiausiai teisingumo administracijos įstaigai diplomatiniu keliu prašant, žinias apie jos valstybėje veikiančią teisę.

19 straipsnis.

Susitariančios šalys pasižada kaip galima greitai padaryti susitarimą del dokumentų liudijimo (legalizacijos).

20 straipsnis.

Sunkenybės, kurios gali susidaryti vykdant šitą konvenciją, reguliuojamos diplomatiniu keliu.

21 straipsnis.

Lietuvos Vyriausybė ir Vokietijos Vyriausybė praneš viena antrai jų teismų vietinį padalinimą ir 17 straipsniui vykdyti kompetentingas aukščiausias administracijos įstaigas, o taip pat ir galimus pakeitimus.

22 straipsnis.

Ši konvencija turi palikti galioje ir tuo atsitikimu, jei Lietuva prisidės prie Hagos konvencijos del civilinio proceso iš 1905 metų liepos 17 dienos.

23 straipsnis.

(1) Ši konvencija turi būti ratifikuota. Ratifikacijos raštais turi būti pasikeista Kaune kaip galima greičiau.

(2) Konvencija įgyja galios du mėnesiu po pasikeitimo ratifikacijos raštais. Kiekviena abiejų valstybių gali nuo jos atsisakyti; tačiau atsisakius ji palieka galioje dar šešis mėnesius.

Šiam patvirtinti įgaliotiniai pasirašė du šios konvencijos originalu lietuvių ir vokiečių kalbomis ir pridėjo savo antspaudus.

Šitaip padaryta Berlyne 1928 metų spalių mėnesio 30 dieną.

Ši konvencija ratifikuota 1929—IV—24 d.

II.

Respublikos Prezidento įsakymai:

Paskirti: Vyr. Tribunolo Narys *Motiejus Čepas* — Vyr. Trib. Pirmininko Padėjėju nuo š. m. kovo 26 d. (įsak. N. 130); Kybartų nuov. T. Teisėjas *Borisas Tolstojus* — Marijampolės Ap. Teismo Nariu nuo š. m. balandžio 16 d. (įsak. N 153); Radviliškio nuov. T. Teisėjas *Česlovas Milvidas* — Vyr. Trib. Nariu nuo š. m. balandžio 16 dienos (įsak. N 159); Kauno Apyg. Teismo Narys *Ignas Buika* — Vyr. Trib. Nariu nuo š. m. gegužės 5 d. (įsak. N 174); Kauno Ap. Teismo Valst. Gynėjo Padėjėjas *Aleksandras Lilejevas* — Kauno Ap. Teismo Nariu nuo š. m. gegužės 21 d. (įsak. N 191); Yp. sv. b. T. Tardytojas *Mykolas Ma-*

taitis—Kauno Ap. Teismo Nariu nuo š. m. gegužės 21 d. (įsak N 192); Marijampolės Ap. Teismo V. Gynėjo Padėjėjas *Jonas Krulickis* — ypat. sv. b. T. Tardytoju nuo š.m. gegužės 25 d. (įsak. N 202).

Atleisti iš tarnybos: T. Ministerio Tarybos Narys atsargos pulk. leit. *Juozas Papečkys* — del paskyrimo V. Tarybos Nariu — nuo š. m. sausio 1 d. (įsak. N 739); Kauno Ap. Teismo Narys *Juozas Budreckas* — del jo paties prašymo — nuo š. m. gegužės 16 d. (įsak. N 190).

III.

Teisingumo Ministerio įsakymai:

Paskirti: Kelmės Notaras *Jonas Pikinis* — Panevėžio antruoju Notaru (laisv. samd. tarn. teisėmis) nuo š. m. sausio 1 d. (įsak. N 395); *Stasys Ridzevičius* — Kelmės Notaru (laisv. samd. tarn. teisėmis) nuo š. m. sausio 1 d. (įsak. N 396); *Vladas Mylimas* — Plungės Notaru (laisv. samd. tarn. teisėmis) nuo š. m. kovo 10 d. (įsak N 55).

Pavesta eiti pareigos: Kauno Ap. Teismo vyr. kand. *Juozui Kybartui* — Malėtų nuov. t. teisėjo (laikinai) nuo š. m. balandžio 1 d. (įsak. N 71); T. Ministerijos Sekretoriui *Steponui Stonkui* — T. Ministerijos Referento nuo š. m. balandžio 24 d. (įsak. N 92).

Perkeltas: Vilkaviškio nuov. T. Teisėjas *Vladas Girštautas* — Kybartų nuov. T. Teisėju nuo š. m. balandžio 22 d. (įsak. N 90).

Atleistas iš tarnybos: Malėtų nuov. T. Teisėjas *Zenonas Stočkus* — del jo paties prašymo — nuo š. m. balandžio 1 d. (įsak. N 70).

Išbraukti iš tarnautojų skaičiaus mirę: Plungės Notaras *Viktoras Nagurskis* nuo š. m. sausio 18 d. (įsak. N 36); Vabalninkų nuov. T. Teisėjas *Vaclovas Ztotoravičius* nuo š. m. balandžio 20 d. (įsak. N 98).

Priskirtas Tauragnų valsčius Utenos apskr. prie Utenos II T. Tardytojo nuovados nuo š. m. balandžio 24 d. (įsak. N 96).

Karo cenzūros leista Redaktorius **A. Kriščiukaitis.**